

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Pavlína Vitásková

Tvorba pravopisných cvičení s využitím současné slovní zásoby

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 20. dubna 2017

.....
Pavčina Vitásková

Ráda bych poděkovala Mgr. Kamilu Kopeckému, Ph.D. za možnost psaní a realizace této práce pod jeho vedením. Také děkuji své rodině za bezmeznou podporu při psaní této práce.

Obsah

Úvod	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Pravopis	9
1.1. Funkce, zásady a principy českého pravopisu	9
1.1.1. Narušování fonologického principu	11
1.1.2. Spřežkový pravopis	12
1.2. Vývoj pravopisu	13
1.3. Dělení pravopisu	14
1.4. Vyučování pravopisu	15
1.4.1. Význam pravopisu a cíl pravopisného učiva	15
1.4.2. Pravopisná cvičení	17
1.4.3. Prověřování pravopisu	19
1.4.3.1. Diktát	19
1.4.4. Hodnocení pravopisu	20
1.4.5. Dysortografie	21
1.4.6. Současná situace podle Zdeňka Topila	22
1.5. Pravopisné výzkumy	23
2. Česká slovní zásoba a tvoření slov v češtině	26
2.1. Systém ve slovní zásobě	27
2.2. Tvoření slov	27
2.2.1. Typy pojmenování	29
2.2.2. Slootovorné postupy	30
2.2.2.1. Tvoření slov odvozováním	30
2.2.2.2. Tvoření slov skládáním (kompozice)	31
2.2.2.3. Tvoření slov zkracováním (abreviace)	33
2.2.2.4. Revitalizace	34
2.2.3. Slootovorné procesy	34
2.3. Funkční stratifikace češtiny z lexikologického hlediska	35
2.3.1. Současný stav přejímání cizích slov do slovní zásoby českého jazyka	37
2.3.2. Proces přejímání cizojazyčných lexémů	37
2.3.3. Terminologické vymezení přejímek	38
2.3.4. Formální adaptace přejímek	40

2.4.3.1.	Adaptace pravopisná (ortografická).....	40
2.4.3.2.	Adaptace slovotvorná.....	42
2.4.4.	Jazykové hodnocení přejímek.....	44
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
1.	Pravopisná cvičení.....	47
1.1.	Psaní i, í, y, ý v koncovkách jmen.....	47
1.1.1.	Podstatná jména.....	47
1.1.2.	Přídavná jména.....	49
1.1.3.	Souhrnná cvičení.....	50
1.2.	Psaní i, í, y, ý v koncovkách sloves.....	53
1.3.	Interpunkce.....	56
1.4.	Diktáty.....	60
1.5.	Slovní zásoba.....	62
2.	Řešení.....	63
2.1.	Psaní i, í, y, ý v koncovkách jmen.....	63
2.1.1.	Podstatná jména.....	63
2.1.2.	Přídavná jména.....	64
2.1.3.	Souhrnná cvičení.....	65
2.2.	Psaní i, í, y, ý v koncovkách sloves.....	68
2.3.	Interpunkce.....	71
2.4.	Diktáty.....	75
2.5.	Slovní zásoba.....	77
3.	Reflexe.....	78
	Závěr.....	80
	Seznam zdrojů.....	82
	Odborná literatura.....	82
	Beletrie.....	84
	Internetové zdroje.....	85
	Seznam tabulek.....	87
	Seznam příloh.....	88
	Příloha č. 1 Návrh tabulky ke cvičením.....	89
	Příloha č. 2 Příprava na vyučovací hodiny.....	90
	ANOTACE.....	94

Úvod

Diplomová práce prezentuje pravopisná cvičení určená pro žáky druhého stupně základní školy vytvořená s využitím současné slovní zásoby.

V posledních letech se Česká republika ze značně izolované, téměř monokulturní, společnosti mění ve společnost otevřenou a pluralitní, která je stále více konfrontována s nárůstem mezinárodní migrace. V důsledku toho se její obyvatelé dostávají stále častěji do kontaktu s příslušníky jiných kultur. Skutečnost, že se společnost neomezuje pouze na jediný národní jazyk, se promítá i v textech. Problematika cizojazyčných prvků i celých pasáží v textech je dnes spojována zejména s využitím anglicismů. Jedním z důsledků této skutečnosti je rozšíření repertoáru toho, co lze pokládat za standard vyjadřování v dané společnosti. Jazyk je nesen společností, která jím v dané době komunikuje a posouvá ho dál. Ve sféře spisovnosti jazyka by se mělo sledovat, zda to, co je spisovné nachází ve své době uplatnění, zjišťovat, které další jevy ke spisovnosti míří, a to nejen v očích odborníků, ale rovněž uživatelů jazyka.

Nejdůležitější úlohu při „propojování“ odlišných národů a jejich jazyků sehrál (a nadále sehrává) internet. Ten byl vytvořen v roce 1969 v USA a v době svého vzniku byl téměř stoprocentně v anglickém jazyce. Do ostatních zemí světa se dostává po roce 1993. Co se týče mezilidské komunikace, je internet považován za největší krok vpřed v celé historii lidstva. Jako nový druh technologie je považován za „revoluční“, jelikož umožňuje nejen komunikaci psanou, ale i mluvenou.

Tato práce je rozdělena na dvě části, na část praktickou a část teoretickou. Teoretickou část tvoří dvě hlavní kapitoly. V první kapitole se zaměřujeme na český pravopis – jeho funkce, zásady a principy. Dále uvádíme stručný vývoj a dělení českého pravopisu. V rámci této kapitoly se diplomová práce zabývá také pravopisem z hlediska didaktického, tedy vyučováním pravopisu. Poukazujeme na to, jaký je cíl a význam pravopisného učiva, jmenujeme některé základní druhy pravopisných cvičení a zabýváme se problematikou prověřování a hodnocení pravopisu v rámci vyučování českého jazyka. Rovněž definujeme pojem dysortografie, tedy „poruchu pravopisu“, a to hned z několika důvodů: učitel českého jazyka musí nezřídká pracovat s žáky s touto poruchou, a proto je pro něj důležité vědět, co toto omezení pro žáka znamená, jak ho omezuje a co mu činí největší obtíže. Měl by vědět, jak k takovému žákovi přistupovat, jak s ním pracovat, pomoci mu a hodnotit jeho práci. V neposlední řadě prezentujeme názor Zdeňka Topila na znalost pravopisu současných žáků a absolventů v porovnání se staršími generacemi. Ten se touto problematikou zabývá již od 80. let minulého

století. Na závěr první kapitoly uvádíme dva zajímavé výzkumy zabývající se problematikou znalosti pravopisu mladých lidí.

Druhá kapitola teoretické části pojednává o české slovní zásobě a tvoření slov v češtině. Objasňujeme zde systém ve slovní zásobě, nejčastější způsoby obohacování naší slovní zásoby a základní typy pojmenování. Detailněji se věnujeme slovotvorným postupům a procesům. V rámci této kapitoly popisujeme rovněž funkční stratifikaci češtiny z lexikologického hlediska, přičemž se více zaměřujeme na současný stav přejímání cizích slov do slovní zásoby českého jazyka. Proces přejímání cizojazyčných lexémů rozebíráme hned z několika hledisek: terminologické vymezení přejímek, formální adaptace přejímek a jazykové hodnocení přejímek.

V praktické části předkládáme pravopisná cvičení vytvořená s použitím současné slovní zásoby. Vzhledem k rozsahu a tematickému zaměření práce nebylo možno zahrnout všechny pravopisné jevy. Cvičení jsou zaměřena na pravopis i, í, y, ý v koncovkách podstatných a přídavných jmen, v koncovkách sloves a interpunkci. V závěru praktické části jsou uvedeny rovněž diktáty a přidáváme jedno cvičení zaměřené na rozvoj slovní zásoby v oblasti slov cizího původu, které bylo přejato z publikace *Trénink v českém jazyce pro základní školy*. Nechybí ani řešení k jednotlivým cvičením. Poslední kapitolou teoretické části je reflexe přípravy na dvě vyučovací hodiny, v rámci kterých byla využita tři z vytvořených cvičení. Tato příprava byla využita během pedagogické praxe autorky práce.

Cílem práce je vytvořit pravopisná cvičení, která bude možno využít ve výuce na druhém stupni základních škol, nevylučujeme však ani jejich použití na středních školách, a to jak doplňková cvičení k učebnicím, tak k procvičování či pro zpestření hodin českého jazyka. Tematická zaměření cvičení byla zvolena tak, aby byla blízká dnešním žákům, aby je oslovila a motivovala k práci na zlepšování svých znalostí nejen v českém pravopise, ale i k rozvoji své individuální slovní zásoby.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Pravopis

1.1. Funkce, zásady a principy českého pravopisu

Podle Hubáčka (1996, s. 55) lze pravopis charakterizovat jako „*návod, jak písmem vystihnout spisovný jazyk.*“ Brabcová (2010, s. 9) uvádí, že „*pravopis je soustava pravidel v určité době více méně ustálená, která stanoví, jak zaznamenat jednotlivé hlásky.*“ Má dvě funkce: *zaznamenávací* a *vybavovací*, tj. má umožnit správné zaznamenání jazykového projevu a správné vybavení myšlenkového obsahu zapsaného projevu. Vybavovací funkce je však důležitější než funkce zaznamenávací, k tomu přispívá i fakt, že je daleko více těch, kteří čtou. I ti, kteří hodně píší, čtou mnohem častěji a více, než sami píší (Hubáček, 1996, s. 55).

Aby bylo možno vyhovět oběma funkcím, zaznamenávací i vybavovací, musí být stanovena jednotná a závazná pravidla pro psaní slov a užívání rozdělovacích znamének a značek, tj. pravidla českého pravopisu. Z téhož důvodu respektují pravidla českého pravopisu určité zásady a principy. Hubáček (1996, s. 55) uvádí, že nejdůležitější z nich je to, že se snaží vystihnout hláskovou podobu slov písmeny, a to tak, že se každá samostatná hláska označuje jedním zvláštním písmenem a každé písmeno označuje vždy jednu a touž hlásku (kromě spřežky CH). Z tohoto vyplývá, že český pravopis je *hláskový*. Zaznamenává ale jen ty hlásky, které jsou důležité pro dorozumívání, tedy fonémy, nikoli všechny registrovatelné fonetické rozdíly (k tomu slouží fonetická transkripce). Základním principem českého pravopisu je tedy *princip fonologický*. Uličný (2013, s. 143) poukazuje na názor Baudoina de Courtenay citovaný u Vachka (1933, s. 309), který za základní rys českého pravopisu považuje *princip morfologický* nikoliv fonetický. Uličný (2013, s. 143) však tvrdí, že tento názor by bylo možné potvrdit či vyvrátit až po delším zkoumání na reprezentativním vzorku textu/ů.

Hubáček (1996, s. 56) dále uvádí, že vedle principu fonologického se ještě uplatňuje *princip etymologicko–morfologický* znamenající, že se snažíme psát slova v souladu s jejich původem, např. zachováváme psaní –nn– ve slově *panna*, jelikož si je uvědomuje jako přechýlené ke slovu *pán*, pravopisně rozlišujeme kategorii životnosti a neživotnosti (*holubi, plazi, červi x duby, vozy, kovy*) a u životných maskulin i 1. a 4. pád plurálu (*psi – psy, sobi – soby*).

Dle Hubáčka (1996, s. 56) s principem etymologicko-morfologickým úzce souvisí *princip sémantický*, který umožňuje pravopisně rozlišit akustická homonyma (*býlí* x *bílý* x *bíli*, *slepíš* x *slepýš*) a rozhoduje i o užívání předložek a předpon *s-* a *z-* (*svolit* x *zvolit*).

Výsledkem určité konzervativnosti pravopisu je *princip tradiční*, jak uvádí Hubáček (1996, s. 56). Z tohoto důvodu se v mnohých slovech přejatých zachovává původní způsob psaní, třebaže je výslovnost jiná (*watt*, *revue*).

Podrobnější členění pravopisných principů nabízí Uličný (2013, s. 120 - 121). Ten dělí principy na *grafematické*, *syntaktické*, *pragmatické* a *jiné typy pravopisných aspektů*. Mezi grafematické principy řadí *princip morfematický* (zachování jednotné podoby morfu v písmu, pokud je to možné, např. *van-ě*, nikoli *vaň-e*), *princip fonologický* (korespondence typu jeden foném – jeden grafém, např. diakritika a spřežky), *princip lexikální včetně slovotvorného* (narušování obou předchozích principů je podporováno vesměs diachronními činiteli – lexikalizovaný pravopis, tzv. vyjmenovaná slova, zápis přejatých slov a jejich výslovnost, lexikální spřežky, spojovník), *princip morfosyntaktický* (grafická podoba morfů je podřízena syntaktickým pravidlům roviny morfologické i na úkor principu fonologického – shoda *i/y*, *í/ý*), *princip nulového grafému nebo obecně nulového písma* (funguje na různých úrovních jazykových rovin včetně roviny výstavby textu – mezera mezi morfy a slovy, mezera odstavcová, řádková, stránková aj.; nesystémová absence mezery v případě tvaru *bylas*, spojovník z oblasti slovotvorného pravopisu v případě spojky *-li* aj.)

Podle Uličného (2013, s. 120 - 121) zahrnují principy syntaktické *princip větně a souvětěně syntagmatický* (konvenčně stanovené kladení interpunkčních znamének na základě syntaktických vztahů), mezi principy pragmatické patří *princip výpovědně modalitní* (znaky . , ! ? ... - ,, ‘ ‘ apod.), dále *princip zdvořilostní* (velká písmena honorifikační), *princip interpunkce vsuvek* (projev různých prostředků strukturace textu zachycujících postoje mluvčích) a *princip genderový* (přednost mužského rodu při shodě l-ového přičestí s podmětem).

Mezi jiné typy pravopisných aspektů Uličný (2013, s. 121) řadí *aspekt centrální* (fonologický, morfematický, parafonologický, antifonologický), *periferní* (historický, tradiční, citační), *fonetický*, *anticitační*, *počešťující expresivně* (např. *byznys*, *bryskní*, *apetýt*).

Zásady a principy českého pravopisu lze označit za racionální, neboť se v dané situaci snaží co nejlépe a co nejjednodušeji plnit funkci zaznamenávací a vybavovací. Kodifikací pravopisné normy¹ jsou Pravidla českého pravopisu, která obsahují výčet pravopisných zásad a pravopisný slovník (Hubáček, 1996, s. 56).

¹ Jednoznačné, podrobné zpracování jazykové normy („uzákonění“).

Brabcová (2010, s. 12) uvádí, že podrobné poučení o psané podobě českého jazyka lze najít ve školním vydání Pravidel českého pravopisu vydaných v roce 1999 nakladatelstvím Fortuna a zpracovaných Ústavem pro jazyk český Akademie věd České republiky. Toto vydání zdůrazňuje, že pravidla v něm uvedená jsou doporučením pro kultivované písemné vyjadřování, a proto často nabízejí i dvě možné podoby psaní (především slov přejatých) podle slohového zaměření projevu (např. odborný sloh bude využívat původních pravopisných podob, prostě sdělovací sloh spíše počestěných), nebo pro starší uživatele jazyka ponechávají podoby, které byli zvyklí používat dříve. Brabcová (2010, s. 12) dále uvádí, že úplný přehled dvojího možného psaní přináší Dodatek k Pravidlům českého pravopisu vydaný v r. 1994 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (Brabcová, 2010, s. 12).

Podle Uličného (2013, s. 119) fixace výběru zásad, na jejichž základě se zaznamenávají fonémy či hlásky daného jazyka lze najít také v internetové příručce Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky. Jde o zásady relevantní pro běžného uživatele a v souladu s národními tradicemi.

1.1.1. Narušování fonologického principu

Pod vlivem Pražské školy lingvistické a zvláště pravopisné teorie profesora Josefa Vachka působila a stále působí teze o fonologickém principu českého pravopisu jako o principu základním, narušovaném jen dalšími principy jako sekundárními. Uličný (2013, s. 139) však tvrdí, že při bližším pohledu se to tak jevit nemusí. Jednoznačná korespondence grafém–foném je ve struktuře českého grafického systému narušována možná daleko výrazněji, než se zdá. České fonémy a jejich skupiny jsou v českém grafickém systému zaznamenávány čtverým způsobem, tj. velkými a malými písmeny psací a tiskací abecedy a jejich skupinami; text mluvený se vyznačuje asimilacemi a neutralizacemi fonologických opozic, které se vykládají jako působení pravopisného principu; ortoepická pravidla dovolují ve spisovné výslovnosti řadu odchylek od psaného záznamu (Uličný, 2013, s. 139).

Co se týče strukturních rysů českého pravopisu z hledisek jeho diakritického versus spřežkového charakteru, tedy z hlediska jeho fonologických a protifonologických principů, má čeština tři centrální znaky připojované ke grafémům shora, a to čárku, háček a kroužek, např. *á, ě, ů*; tzv. klička u *d'* a *t'* je sice graficky odlišná, ale podle Uličného (2013, s. 139) ji za zvláštní grafický znak můžeme počítat jen u těchto dvou malých tiskacích písmen; jde tedy

o diakritikum periferní. Takto diakritizovaných písmen má čeština celkem 17 (Uličný, 2013, s. 139).

1.1.2. Spřežkový pravopis

Uličný (2013, s. 140) poukazuje na to, že v diskuzích o spřežkovém charakteru jakéhokoliv písma se často setkáváme s názorem, že za spřežku lze považovat jen spojení konsonantických písmen. Jak však ukázal už Vachek (1933) citovaný u Uličného (2013, s. 140), patří sem i spřežky z písmen konsonantických a vokálních. Uličný (2013, s. 140) navrhuje mluvit o spřežkách ve všech těchto případech. Toto rozlišení je vhodné pro jakýkoliv jazyk.

Podle Uličného (2013, s. 141) nemá čeština jen jeden tradičně uváděný diagraf *ch*, nýbrž má spřežek celkem 21. Jde o tato spojení písmen: *di, ti, ni* v českých slovech; *di, ti, ni* ve slovech přejatých většinou ze západních jazyků; *dí, tí, ní,; dě, tě, ně; bě, pě, vě, mě, fě; dz, dž, ch*. Slova přejatá z jiných jazyků s výjimkou některých jazyků slovanských v případech spojení grafémů *di, ti, ni* fonologický princip sdílejí. Spřežky *dz* a *dž* zase cizí kód zprostředkovávají, srov. *džes, bridž, džus* (ale *Bydžov*) aj., avšak díky své výlučnosti se často stávají základem expresiv, srov. *džuzna* nebo citoslovce *džin džin* aj. (Uličný, 2013, s. 141).

Ne vždy je však hláska *dz* uznávána za foném. Uličný (2013, s. 141) se domnívá, že statut této hlásky je zcela paralelní funkcím zvuku *dž*, který za foném, a to cizího původu považuje i Palková (1994), na rozdíl od hlásky *dz*. Tak se *dz* vyskytuje nejen ve slovech do češtiny přejímaných ze slovenštiny (*bryndza, brodzanský* aj.), ale také ve slovech z jiných jazyků (*kamikadze, Godzilla* aj.).

Existence překvapivě vysokého počtu českých spřežek je dána také specifikou jejich kultury: kromě tradičního *ch* a původem cizích *dz* a *dž* jde u českých spřežek vždy o kombinaci grafému konsonantického a vokálního. Uličný (2013, s. 142) uvádí dva základní typy těchto spřežek: *protifonologický první grafém* (protifonologickým grafémem je první písmeno, např. *di, dí, ti, tí, ni, ní* jsou vyslovovány [d'í, d'í:, t'í, t'í:, ňi, ňi:]) a *protifonologický druhý grafém* (*bě, pě, vě, mě, fě* – druhý grafém je protifonologickým jevem, první není ve zvukové realizaci druhým ovlivněn). Uličný (2013, s. 142) dále popisuje ještě další třetí typ: *protifonologické oba grafémy* (spřežky *dě, tě, ně* jsou částečnými kombinacemi předchozích dvou typů, jako protifonologický se jeví grafém první, druhý pak samostatně neodpovídá žádnému fonému, avšak zvukově se realizuje jako jeden foném, /e/.

1.2. Vývoj pravopisu

Podle Svobodové (1996, s. 136) byl prvním typem pravopis *jednoduchý* neboli *primitivní*. Ten spočíval ve využití písmen latinské abecedy a hlásky, které latina neměla, byly označovány příbuznými písmeny. Krobotová a Jodasová (2002, s. 7) uvádí jako příklad písmeno *r*, které označovalo nejen hlásku *r* ale i *ř*, písmeno *s* označovalo hlásky *s* a *š* atd.

Dalším typem byl pravopis *spřežkový*, který využíval k označení hlásek neexistujících v latině spojování (kombinaci) písmen, tzv. spřežky. Např. hláska *č* byla zapisována spojením *ch + z*, spojení *r + s* mělo platnost hlásky *ř* apod. (Svobodová 1996, s. 136).

Krobotová a Jodasová (2002, s. 7) jako následující typ popisují pravopis *diakritický*, který je charakteristický doplňováním latinských písmen tzv. diakritickými znaménky. Je spojen se jménem mistra Jana Husa. Jeho podstatou bylo využití čárky a tečky, které se umísťovaly nad písmeny. Tato pravopisná zásada však nebyla všeobecně přijata (Svobodová, 1996, s. 136).

Koncem 16. století vznikl pravopis *bratrský*, který byl založený na Husových pravopisných zásadách. Důsledně diakritickým však tento typ pravopisu nebyl, jak tvrdí Svobodová (1996, s. 136). Užívaly se v něm i spřežky. Důležitým znakem bylo psaní *y* po písmenech *c*, *s*, *z* a psaní krátkého a dlouhého *u* na začátku slova jako *v*.

V 19. století došlo k několika pravopisným úpravám. První z nich byla úprava *analogická*, k níž dal podnět Josef Dobrovský. Ten navrhl, aby se písmena *s* a *z* stala obojetnými a psaní *i* a *y* se řídilo zásadami tvaroslovnými. Svobodová (1996, s. 136) uvádí jako další tzv. *skladnou* úpravu, ke které došlo ve 40. letech 19. století. Místo *j* se začalo psát *í*, místo *g* písmeno *j* (např. místo slova *gegj* se začalo psát *její*). Písmeno *w* bylo v domácích slovech nahrazeno jednoduchým *v*, místo *au* se začalo podle výslovnosti psát *ou* (Svobodová, 1996, s. 136).

Dle Svobodové (1996, s. 136) touto úpravou došlo k ustálení českého pravopisu. Od té doby nedošlo k žádné zásadní, podstatné úpravě. Případné prováděné změny se týkají jen jednotlivostí, např. oblasti psaní cizích slov, psaní velkých písmen, předpon *s-* a *z-* (Svobodová, 1996, s. 136).

1.3. Dělení pravopisu

Dle Hlaváčové a kol. (2010, s. 6) lze poučení o českém pravopise rozdělit do tří skupin:

1. Psaní jednotlivých slov (pravopis slovní, lexikální).
2. Psaní tvarů jmen a sloves (pravopis tvaroslovný, morfologický).
3. Psaní *i/y* v koncovce přičestí při shodě přísudku s podmětem a psaní čárky a ostatních rozdělovacích (členících, interpunkčních) znamének ve větě jednoduché a v souvětí (pravopis skladební, syntaktický).

Krobotová a Jodasová (2002, s. 8 – 9) rozlišují z didaktického hlediska pravopis na *lexikální* a *mluvnický* (tvaroslovný a skladební). Lexikální pravopis, někdy označován také statický, je spojen s neměnnou grafickou podobou slova. Hauser a kol. (2007, s. 18) uvádí, že jde o ustálenou podobu kořene slova a jeho částí, přípon a předpon. Pravopis tvaroslovný se pojí s tvarovou soustavou jmen a sloves, jak píše Hauser a kol. (2007, s. 24). A skladební pravopis souvisí se stavbou věty a souvětí. Týká se shody přísudku s podmětem a interpunkce ve větě jednoduché a v souvětí (Hauser a kol., 2007, s. 28).

Hlaváčová a kol. (2010, s. 6 - 24) řadí mezi pravopis lexikální psaní *i/y* v kořeni slova po obojetných souhláskách a psaní předpony *vy-*, dále psaní *ú-ů-u*, *spodoba* (asimilace souhlásek) a volné vyznění souhlásek na konci slov, psaní zdvojených souhlásek a souhláskových skupin, psaní skupin *bje-*, *vje-*, *bě-*, *vě-*, skupin *-mě-*, *-mně-*, předpon *s-*, *se-*, *z-*, *ze-*, *vz-*, *vze-*, předložek *s*, *se*, *z*, *ze*, psaní velkých písmen a příslovečné spřežky. Krobotová a Jodasová (2002, s. 9) mimo to řadí k lexikálnímu pravopisu psaní *ě* po hláskách *p* a *f*, označování délky, psaní slov přejatých, zkratek a značek.

Pravopis morfologický zahrnuje dělení slov do deseti slovních druhů – podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa, příslovce, předložky, spojky, částice, citoslovce. K dělení dochází na základě významů věcných, významů mluvnických a podle způsobů, jak je vyjadřují. Hlaváčová a kol. (2010, s. 25 - 45) dále uvádí, že k pravopisu tvaroslovnému patří psaní *i/y* v pádových koncovkách podstatných a přídavných jmen, psaní některých tvarů zájmen, psaní číslovek psaných číslicemi a psaní osobních koncovek sloves. Dle Krobotové a Jodasové (2002, s. 9) patří k tvaroslovnému pravopisu konkrétně tvary *mě/mně* osobního zájmena *já*.

K pravopisu syntaktickému náleží psaní *i/y* v koncovce přičestí při shodě přísudku s podmětem, psaní rozdělovacích (členících, interpunkčních) znamének ve větě jednoduché a psaní čárky v souvětí (Hlaváčová a kol., 2010, s. 46 – 55; Krobotová a Jodasová, 2002, s. 9).

1.4. Vyučování pravopisu

1.4.1. Význam pravopisu a cíl pravopisného učiva

I přestože není pravopis součástí vnitřní stavby jazyka, je velmi důležitý pro jednotnost jeho psané podoby. V naší společnosti je pravopisu přikládán velký význam. Podle schopnosti psát bez chyb se posuzuje stupeň ovládnutí jazyka, vzdělanost a dokonce i inteligence (Čechová, Styblík, 1998, s. 171).

V minulosti se u nás projevovala nesprávná tendence podřídřit vyučování českého jazyka zcela potřebám pravopisu. Hauser a kol. (2007, s. 17) podotýká, že v současné době již nepřevažuje při výuce kladení většího důrazu na projevy psané, ale značná pozornost se také věnuje projevům mluveným. Rozvoj komunikačních schopností žáků se dostal do popředí. Je důležité sledovat schopnost žáků využít probírané jazykové prostředky v praxi, při tvorbě mluvených i psaných jazykových projevů. Čechová a Styblík (1998, s. 172) podotýká, že je důležité při vyučování význam pravopisu nepodceňovat ani nepřeceňovat. Pozornost, která byla dříve věnována pravopisným jevům málo frekventovaným a okrajovým, je nyní omezována.

Čechová a Styblík (1998, s. 172) upozorňují na skutečnost, že učitel nezřídka musí pracovat s žáky, kterým pravopis činí potíže. Někteří žáci neznají daná pravopisná pravidla, pletou si je, nevědí, čím se mají v konkrétním případě řídit, i přesto ale výuka pravopisu pokračuje. Žáci pak nemají v pravopise řád. Tyto nedostatky se někdy ve škole odstraňují velkým počtem pravopisných cvičení. Dochází pak sice ke snižování počtu pravopisných chyb, ale děje se to velmi neefektivně vzhledem k tomu, kolik námahy a času je cvičením věnováno. Navíc si tak žáci neosvojují konkrétní pravopisná pravidla a psaní pravopisných jevů si nedokážou zdůvodnit, i přesto, že jev píše správně (Čechová, Styblík, 1998, s. 172).

Podle Hausera a kol. (2007, s. 16) je cílem pravopisného vyučování na 2. stupni ZŠ ovládnutí pravopisu lexikálního, tvaroslovného a zejména skladebního. Ideálně by základy pravopisu těchto oblastí měli žáci ovládnout do šestého ročníku, ale ne u všech žáků tomu tak je.

Přes tyto nedostatky se však učitel nemůže přenést, neumožňovaly by mu rozvíjet náročnější mluvnické vyučování.

Mají-li žáci nedostatky v pravopise, je potřeba věnovat pozornost dovednostem a vědomostem mluvnickým. Čechová a Styblík (1998, s. 174) považují za důležité, aby žáci ovládali tvorbu slov, aby poznali části slova – kořen, předponu a příponu, případně koncovku. Nejde však pouze o rozbor morfemický, ale i slovotvorný. Pokud žák rozezná, jak bylo určité slovo utvořeno, často mu to pomůže napsat jej pravopisně správně.

Druhým pilířem, na němž stojí i ovládnutí pravopisu, je ovládnutí základního učiva z tvarosloví, jak uvádí Čechová a Styblík (1998, s. 174). Ještě před tím než dochází k nácviu pravopisu, měli by žáci bezpečně poznat slovní druhy. Učitel by se měl zaměřit na schopnost žáků rozpoznat tvarová homonyma. Žáci potřebují poznávat, že jeden hláskový útvar (vyslovovaný stejně) je v různém kontextu, v různých větách jiným slovním druhem a od toho se odvíjí i pravopisná správnost. Jako příklad můžeme uvést věty *Všichni cestující nastoupili do vlaku* x *Lidé cestující vlakem do Brna musí počítat se zpožděním kvůli výluce na trati*.

Dalším předpokladem je znalost skladby. Je důležité, aby žák dokázal rozpoznat a vyhledat ve větě jednotlivé větné členy. Důležitá je znalost pravopisných pravidel, která teprve navazují na tento mluvnický základ. Dle Čechové a Styblíka (1998, s. 174) žáci musí nejprve dokonale ovládat např. pravidla pro psaní *mě* a *mně* či předpon *s-* a *z-*, až poté má význam procvičovat psaní slov s těmito pravopisnými jevy. Učitel musí žáky učit, jak při pravopisných cvičeních postupovat, jakými pravidly se mají řídit a jak si každý konkrétní jev odůvodnit. Žák by měl tato pravidla ovládnout dokonale, tak aby je mohl využívat samostatně bez pomoci učitele. Postupně tak dochází k jisté automatizaci pravopisu, vždy ale žák musí být schopen podat zdůvodnění pro svůj zápis. Odůvodnění má být přesné, to znamená, že se z něj nemá nic vynechávat, ale ani uvádět nic nadbytečného (Čechová, Styblík, 1998, s. 174).

Čechová a Styblík (1998, s. 175) tvrdí, že není vhodné žákům trpět neodborně formulovaná odůvodnění. Takováto odůvodnění bývají častá u shody podmětu s přísudkem a shody přídavných jmen s podstatnými jmény. Např. u věty *Viděl jsem Pavlovy sestry* není vhodné odůvodnění „protože ty sestry“ apod.

Je třeba také žáky upozorňovat na případné omyly. Je vhodné, aby učitel využil i takové příklady, které mohou žáky nejvíce zmýlit. Např. ve větě *Oči mu zářily* rozhoduje jen to, že podmět *oči* je ženského rodu (Čechová, Styblík, 1998, s. 175).

Čechová a Styblík (1998, s. 175) uvádí, že je to právě učitel, který musí žákům ukazovat, že v jazykových a pravopisných jevech je určitý řád. To je důležité pro náležité chápání systému

v jazyce i pravopise. Proto je vhodné zdůraznit např. stabilitu tvrdého nebo měkkého *y/i* v kořenech čeledi slov, v příponách a v koncovkách téhož typu slov ohebných.

Uvádí se, že žák, který hodně čte má i dobrou úroveň písemného projevu. V didaktické literatuře neexistuje žádné podrobné prověření tohoto vztahu. Dobrý čtenář se však častěji setkává s optickým obrazem psaných slov než žák, který čte málo (Hauser a kol., 2007, s. 16).

Dovednost správného psaní se opírá o znalosti. Dovednost se má postupně stát návykem, k tomu ale potřebujeme systematický výcvik. Řada pravopisných jevů se má u žáka automatizovat. Vzhledem k tomu, že značná část chyb je zaviněná nepozorností při psaní, je nutné dbát na to, aby žáci psali pozorně a soustředili se na pravopis každého slova. Žák musí při řešení úkolu poznat, které vědomosti má využít. Je proto nutné učit žáky správně používat mluvnické a pravopisné vědomosti v praxi, při řešení pravopisných problémů, jak podotýká Čechová a Styblík (1998, s. 176). Hauser a kol. (2007, s. 17) tvrdí, že vést žáky ke správnému pravopisu by měl nejen učitel českého jazyka, ale i učitelé ostatních předmětů.

1.4.2. Pravopisná cvičení

Hauser a kol. (2007, s. 31 – 32) nabízí následující typy pravopisných cvičení:

- a) přepisovací
- b) doplňovací
- c) obměňovací (transformační)
- d) vysvětlovací
- e) konstrukční
- f) vyhledávací
- g) korektury textu

Cílem cvičení přepisovacích je dle Hausera a kol. (2007, s. 31), aby žák bezchybně převedl text z formy tištěné do psané. Je často využíván u žáků se specifickými poruchami učení (dysgrafie, dyslexie). Tato cvičení jsou vhodná jak pro individuální práci ve škole, tak i doma (Hauser a kol., 2007, s. 31).

Cvičení doplňovací jsou nejvíce rozšířeným typem cvičení, jak tvrdí Hauser a kol. (2007, s. 31). Jedná se o cvičení s vynechanými písmeny nebo skupinami písmen, s vynechanými koncovkami a příponami, případně celými slovy. Většinou se doplňuje jen jeden pravopisný jev, méně často dva.

Cvičení transformační jsou náročnější než doplňovací. Žák musí uvažovat o celém tvaru nebo souvislosti ve větě, textu. Jde např. o převádění jednotného čísla do množného, nahrazování číslovek slovy, apod. Mohou se provádět ústně i písemně, doma i ve škole (Hauser a kol., 2007, s. 32).

Dalším typem jsou cvičení vysvětlovací, při kterých mají žáci za úkol daný pravopisný jev objasnit, případně uvést do souvislosti. Cvičení se využívají ve škole, provádějí se ústně a na řešení pracuje většinou celá třída. Hauser a kol. (2007, s. 32) vysvětluje, že tato cvičení bývají často spojena s cvičeními konstrukčními, která spočívají v dovednosti správně použít příslušný pravopisný jev, např. „Vysvětlete rozdíl mezi slovy *pil* – *pyl* a užití je ve větách.“ Tento typ cvičení je vhodný pro individuální práci ve škole i doma (Hauser a kol., 2007, s. 32).

Cvičení vysvětlovací je možno spojit také se cvičeními vyhledávacími, která jsou vhodná především pro hromadnou ústní práci ve škole. Pokyny bývají např. „Vyhledejte ve větách slova s předponami *s-*, *z-* a pravopis odůvodněte“ (Hauser a kol., 2007, s. 32 - 33).

Tzv. korektury textu jsou zařazovány především ve vyšších ročnících. Většinou jsou uvedena pokynem „Opravte chyby.“ Text by neměl být přesyten chybami. Stejně jako u cvičení doplňovacích, se obvykle procvičují jeden až dva jevy. Podle Hausera a kol. (2007, s. 33) jde o cvičení náročná a provádějí se výhradně ve škole, ve skupinách nebo individuálně.

Čechová a Styblík (1998, s. 176) uvádí, že ve cvičeních je třeba pamatovat pomocí různých typů také na ty případy, kdy se u žáka neovládajícího dostatečně mluvnickou teorii uplatňují rozmanité vlivy vyplývající z kontextu, na interferenci (např. ve spojení *mezi lesy a poli* je pravopis slova *poli* vlivem koncovky předcházejícího slova pro žáky obtížnější než v případech, kdy je toto slovo osamoceno, stejně je tomu i ve spojení *pravý včelí med* apod.).

Cvičení mají být rozmanitá, aby se probíraný jev dostatečně procvičil a zároveň, aby se žáci příliš neunavili. Je nutné si navíc uvědomit, že nestačí o pravopise pouze mluvit a správně jej odůvodňovat, ale je potřeba pamatovat na zrakovou a motorickou paměť žáků, věnovat velkou pozornost písemnému procvičování (Čechová, Styblík, 1998, s. 176).

Ve všech písemných pracích má učitel pokud možno zabránit chybám, a proto má písemná cvičení důkladně připravit pravopisným rozborem. Doporučuje se žáky méně zkoušet, ale více s nimi cvičit. To však neznamená probrat s nimi co nejvíce cvičení, ale raději méně a důkladně a pozorně, s uvědomělým odůvodňováním. Spěch neprospívá slabším žákům (Čechová, Styblík, 1998, s. 176).

Při procvičování pravopisu dbáme na to, abychom postupovali od jednoduššího ke složitějšímu. Podle Čechové a Styblíka (1998, s. 177) je nesmírně důležité, aby naprostá

většina žáků důkladně zvládla základy, teprve pak je možno se zaměřit na různé nepravidelnosti a méně časté jevy.

O pravopisném učivu, stejně jako o mluvnickém učivu vůbec, platí, že nepomůže nárazové procvičování, ale je potřeba stálé průběžné opakování. Čechová a Styblík (1998, s. 177) zdůrazňuje, že nesmíme dopustit, aby u žáků převážil proces zapominání. Nemalou pozornost také věnujeme opravování pravopisných chyb v písemných pracích. Je důležité, aby žáci provedli opravu tak, aby z ní měli užitek. Ne mechanicky, ale vědomě, aby věděli, proč je nutné provést opravu právě tímto způsobem a nikoli jinak (a to má být zřejmé i z provedené opravy). Někdy se žádá uvést i zdůvodnění (Čechová, Styblík, 1998, s. 177).

1.4.3. Prověřování pravopisu

Hauser a kol. (2007, s. 34) tvrdí, že úroveň psaného projevu sleduje učitel u nejrůznějších psaných záznamů žáků, ve cvičení mluvnických i slohových. Sleduje se i v jiných předmětech než v českém jazyce, tedy v každé písemné práci. Žáci musí vědět, že pravopis neslouží jen pro předmět jazyk český, protože to by mohlo vést k podcenění pravopisu. Hauser a kol. (2007, s. 34) upozorňuje, že by učitelé neměli žákům trpět v písemných projevech mnoho chyb.

1.4.3.1. Diktát

K prověřování znalostí pravopisu je možno použít kterékoliv z výše uvedených cvičení. Diktát je zvláštní kontrolní formou sloužící jen ke kontrole pravopisu. Některé formy diktátů však mohou sloužit také k procvičování, jak uvádí Hauser a kol. (2007, s. 34), který dělí diktáty na *diktáty po přípravě* a *bez přípravy*. Diktát po přípravě *sluchové* je takový, jaký učitel nejprve přečte a probere s žáky jednotlivé pravopisné jevy. Diktát po přípravě *zrakové* spočívá v tom, že si žáci text nejprve sami přečtou a to buď ve škole, nebo doma.

Diktát bez přípravy může být *diktát tvořivý* nebo *volný*. Hauser a kol. (2007, s. 34) vysvětluje, že v prvním případě žáci sami diktují věty, které vytváří, ve druhém obměňují text diktovaný učitelem. Řadíme sem také tzv. *autodiktát*, což znamená psaní textu, který se žák naučil z paměti (např. báseň).

Hauser a kol. (2007, s. 34) tvrdí, že nejčastějším typem diktátů, které se vyskytují ve škole, jsou *diktáty kontrolní*, tzn. psaní bez přípravy podle mluveného projevu učitele. Mohou ho tvořit jednotlivá slova nebo krátká slovní spojení, celé věty, které spolu navzájem nesouvisí nebo celý

souvislý text. Diktování jednotlivých slov je možné jen při jevech pravopisu lexikálního, ne při jevech tvaroslovných. *Diktát výběrový* spočívá v tom, že učitel čte žákům celý text, ale diktuje pro napsání jen některá slova nebo určité pasáže. Nevýhodou však je, že žákům chybí souvislost pro kontrolu toho, co napsali (Hauser a kol., 2007, s. 35).

Čechová a Styblík (1998, s. 176 - 177) uvádí, že nejčastější způsob pravopisného cvičení, které si učitelé připravují sami, je diktát. Proto je velmi důležité si uvědomit zásadní požadavky na diktát. Aby ke konci nedocházelo k chybám z únavy, nesmí být příliš dlouhý. Dále by měl diktát obsahovat dostatečné množství procvičovaných jevů, ale nesmí být jimi přesycen. Po stránce obsahové i jazykové musí být pro žáky přiměřený.

Tvoří-li diktát obsahový celek, přečteme jej nejprve žákům celý a pak teprve diktujeme po jednotlivých větách. Jsou-li věty nebo souvětí dlouhé, diktujeme ještě také po větných úsecích. Přestože je to vítáno, netrváme na tom, aby diktát tvořil obsahový celek. Často se spokojíme s diktáty tvořenými z izolovaných vět. K procvičení či přezkoušení pravopisu některých jevů lze využít i diktát jednotlivých slov nebo slovních spojení (Čechová, Styblík, 1998, s. 177).

1.4.4. Hodnocení pravopisu

Diktát hodnotíme po stránce pravopisné, slohové práce také po stránce slohové a mluvnické. Podle Čechové a Styblíka (1998, s. 177) souvisí klasifikace slohových cvičení a diktátů s přeceňováním pravopisu. Slohové práce by neměly být hodnoceny podle počtu pravopisných chyb a klasifikace diktátů obsahujících množství málo frekventovaných a okrajových jevů by neměla být neúměrně přísná. Učitelé někdy dokonce při opravě těchto diktátů snižují známku o stupeň za každou chybu bez ohledu na ročník. Vzhledem k tomu, že se diktáty liší svou náročností na žáky, počtem méně obtížných jevů a jevů obtížnějších, nelze vytvořit tabulku pro klasifikaci diktátů a opravovat je takto mechanicky. Čechová a Styblík (1998, s. 177) poukazují na to, že učitel by měl při klasifikaci přihlížet k celkovým výsledkům ve třídě, jak byli žáci připraveni, zda byly probrány všechny jevy vyskytující se v diktátu.

Čechová a Styblík (1998, s. 177) považují za nevhodné rozdělení chyb na „hrubé“ („velké“) a „malé“, které bývá často mechanické. Toto rozdělení je příznačné právě pro chyby pravopisné. K různé závažnosti však učitel často přihlíží. Zde je možné hovořit o rozdělení na tzv. chyby a chyby relativní (chyby z nepozornosti a jiné ojedinělé a omluvitelné chyby). Pouze učitel zná nejlépe situaci ve třídě a může tak být při opravování a klasifikaci spravedlivý (Čechová, Styblík, 1998, s. 177).

Hauser a kol. (2007, s. 37) tvrdí, že hodnocení pravopisných cvičení, diktátů a slohových prací známkou je složité z důvodu neexistující objektivní normy. Pro práci ve škole si učitel musí vytvořit normu sám. Není vhodné si stanovat stupnici podle počtu chyb předem. Hodnocení je vždy subjektivní, různí učitelé mohou stejnou práci ohodnotit naprosto rozdílně (Hauser a kol., 2007, s. 37).

1.4.5. Dysortografie

Při vyučování pravopisu se učitel setkává a musí pracovat i s žáky se specifickými poruchami učení, mezi které řadíme i dysortografii (porucha pravopisu). Matějček (1987) citovaný u Štěrbové (2004, s. 25) definuje specifické poruchy učení následovně: „*Specifické poruchy učení jsou poruchami v jednom nebo více psychických procesech, které se účastní v porozumění řeči nebo v užívání řeči, a to mluvené i psané. Tyto poruchy se mohou projevovat v nedokonalé schopnosti naslouchat, myslet, mluvit, číst, psát nebo počítat.*“ Specifické poruchy učení dětem znesnadňují, resp. znemožňují přiměřeně reagovat, rozumět pokynům a plnit běžné úkoly, ve škole sledovat pokyny učitele. Komunikace mezi žákem a okolím je narušena, ten se často uzavírá do sebe, odmítá číst nahlas, nechce spolupracovat, nebo v opačném případě se u něj projevuje agrese vůči spolužákům (Štěrbová, 2004, s. 25).

Dysortografie se podle Štěrbové (2004, s. 27) často vyskytuje společně s dyslexií a dysgrafií. Často jsou děti s touto poruchou označovány jako „dyslektici.“ Tato porucha nepostihuje celou oblast gramatiky, týká se pouze tzv. specifických dysortografických jevů především v oblasti pravopisu (Štěrbová, 2004, s. 27).

Štěrbová (2004, s. 27) cituje definici dyslexie Ortonovi dyslektické společnosti založené v Americe: „*Dyslexie je neurologicky podmíněná porucha vycházející z rodinných (rodových) dispozic – familial disorder -, které znesnadňují získávání a zpracování jazykových informací. Vyskytuje se v různě silných formách a projevuje se obtížemi při jazykové recepci a vyjadřování, zahrnuje fonologické zpracování, čtení, psaní, pravopis a někdy i aritmetiku. Dyslexie se může vyskytovat i s jinými omezujícími faktory, jako je nedostatek odborného vedení nebo podnětů z okolí, avšak není důsledkem těchto faktorů. Ačkoli je dyslexie celoživotní handicap, včasný a správný zásah přináší u jedinců trpících dyslexií dobré výsledky.*“

Dysgrafie (porucha psaní) postihuje písemný projev žáka. Takto postižený žák slova komolí, přehazuje písmena, obrací pořadí písmen, vynechává jednotlivá písmena nebo části slova, nedodrží diakritická znaménka (vynechává je nebo umisťuje na nesprávná místa), nerozlišuje tvrdé a měkké slabiky. Štěrbová (2004, s. 27) upozorňuje, že tyto chyby bychom

neměli zaměňovat s chybami z nepozornosti nebo chybami pravopisnými (zvl. v lexikálním pravopise).

Žáci by měli mít dostatek času k aplikaci gramatického jevu i k následné kontrole. Siwek (2011) citovaný u Dudkové (2013, s. 42) doporučuje nezařazovat do výuky soutěživé hry, protože zbytečně dostávají dítě s obtížemi do stresu. Vhodnější je práce ve skupinách, kde si mohou žáci navzájem pomáhat a spolupracovat spolu. Jako důležité ale vnímá, aby se žáci naučili pracovat se zpětnou vazbou. Pro tyto žáky je velmi důležité, aby si uvědomili, že není ostuda, když požádají učitele o zopakování instrukce, pokud jí neporozumí. Také učitel by se měl vždy ujistit, zda dítě chápe danou instrukci.

Dudková (2013, s. 43) vnímá jako velmi důležitou spolupráci mezi školou a rodinou (rodiči) dítěte s obtížemi. Individuální domácí práce je pro dítě klíčová, jelikož práce ve škole je sice důležitá, ale mnohdy nestačí. V případě, že rodiče neví, jak s dítětem pracovat, může jim v tomto ohledu škola podat pomocnou ruku.

Při hodnocení žáků se specifickými poruchami učení bychom se měli vyvarovat srovnávání se spolužáky. Dudková (2013, s. 46) tvrdí, že bychom měli srovnávat pouze výkony daného jedince, v čem se zlepšil nebo zhoršil. Jako vhodnější se jeví hodnocení slovní než hodnocení známkou, což ale v praxi nelze vždy realizovat. Učitel by také neměl chyby žákovi opravovat, ale pouze podtrhnout a žák by si měl chyby opravit sám (Dudková, 2013, s. 46).

1.4.6. Současná situace podle Zdeňka Topila

Topil (2013, s. 5) uvádí, že se současní absolventi základních, středních, ale i vysokých škol dopouštějí často nepochopitelných gramatických chyb ve srovnání s generacemi svých rodičů a prarodičů, a to v takových jevech, jako jsou vyjmenovaná slova, koncovky podstatných a přídavných jmen. Chybami se to hemží v elektronické komunikaci, ale i v novinách a ve sdělovacích prostředcích (Topil, 2013, s. 5).

Topil (2013, s. 5) si pokládá otázky jako: Proč je tomu tak? Jak je možné, že starším generacím nedělal pravopis takové problémy? Odpovědí se nabízí hned několik: první by mohla být, že dříve bývaly děti chytřejší, než jsou ty dnešní; nebo za to může několikahodinové vysedávání u televize, počítače či herních konzolí; často se také hovoří o tom, že dnešním dětem rodiče nečtou a ony samy pak nemají ke čtení vztah a ve svém volném čase zřídka sáhnou právě po knize (Topil, 2013, s. 5).

Topil (2013, s. 5), který se touto problematikou zabývá již od 80. let minulého století, tvrdí, že děti nejsou ve skutečnosti zvyklé pozorně si přečíst zadání, neví si rady, jak zadané úkoly řešit, a pracují stylem pokus-omyl. Déle Topil (2013, s. 5) uvádí, že počítače děti neučí myslet v algoritmičtých krocích, přestože v algoritmičtých funkcích pracují. Spíše je utvrzují v metodě pokus-omyl. Tedy ani s počítačem děti nepracují uvědoměle.

Další problém spatřuje Topil (2013, s. 6) v současném vzdělávacím systému. Reforma z roku 1976 zkrátila výuku českého jazyka na prvním stupni základní školy o jeden rok, přičemž učiva v gramatice nebylo. Z tohoto zrychleného přístupu se podle Topila (2013, s. 6) výuka českého jazyka nevzpamatovala dodnes. Z nedostatku času je učivo vysvětleno, ale není procvičeno a nezjišťuje se, jak mu děti skutečně porozuměly. Na 2. stupni se z časových důvodů nezařazují všestranné jazykové rozbory. V nich se opakoval a hlavně upevňoval pravopis. Navíc je v dnešní době kladen veliký důraz na komunikační schopnosti žáků a také na mluvený projev, což vyžaduje další časový prostor. Často také přicházejí učitelé po absolvování fakulty do škol didakticky nepřipraveni. Podle Topila (2013, s. 6) za to může absence praktické didaktiky na pedagogických školách. Učitelé se tak nikde nedozvědí, jak například efektivně naučit pravopis v koncovkách podstatných jmen, co dělat když to žákovi nejde.

Topil (2013, s. 9 - 10) uvádí, že nejsou stanoveny závazné fungující postupy výuky jednotlivých gramatických jevů. Z toho vyplývá, že se každý učitel musí s učivem vyrovnat tak nějak po svém. Dnešní děti se zase musejí vyrovnat s tím, že dostávají ve škole stále více informací a na rozdíl od předchozích generací samy ještě získávají další prostřednictvím internetu. Pokud však nedostanou návod, jak s nimi pracovat, neumějí si je funkčně propojit, nepřetvoří se ve vědomosti, dovednosti a kompetence, zůstávají chaosem. Topil (2013, s. 9 - 10) dále poukazuje na to, že dnešní děti velmi často neznají význam slov, což souvisí s pravopisem a výukou českého jazyka vůbec. V českém jazyce se například učí vyjmenovat a skloňovat vzory podstatných jmen, přičemž spousta dětí ani neví, co slovo „vzor“ znamená a jak nám pomáhá. Je důležité začít od významu slova a dospět k jeho funkci (Topil, 2013, s. 9 - 10).

1.5. Pravopisné výzkumy

Uvádíme dva zajímavé výzkumy, které se týkají problematiky pravopisu. Výzkumů zabývajících se touto oblastí však v minulosti proběhlo více. Mnoho z nich bylo realizováno v rámci diplomových prací.

V časopise Naše řeč z roku 2006 (roč. 89, č. 2) uveřejnila Zdeňka Hladká svůj výzkum, ve kterém se zabývala mírou dodržování pravopisných norem v současné korespondenci mladých lidí. Podkladem pro výzkum bylo 150 ručně psaných dopisů, cca 700 e-mailů a cca 500 SMS z Korpusu soukromé korespondence. Tato korespondence byla napsána pisateli do 30 let po roce 2000. Převažovali pisatelé se SŠ a VŠ vzděláním, ženského pohlaví. Hladká (2006) uvedla, že zcela bez chyb bylo ze 150 zkoumaných korespondenčních textů pouze 6 dopisů, 1–3 chyby, což lze považovat ještě za pouhá přehlédnutí, obsahovalo 37 textů. Největší počet zaznamenaných pravopisných chyb v jediném dopisu byl téměř 60. Nedodržování kodifikované normy se však netýkalo ve stejné míře všech pravopisných jevů. Ukázalo se, že především zásady psaní *i/y*, případně *s/z*, pisatelé dopisů vcelku ovládají a jejich dodržování považují za důležité i v soukromé korespondenci. Prohřešky proti nim se většinou týkaly jednotlivých „typických“ případů (např. *zkončit*). Jako výraznější nedostatek se ukázalo nesprávné psaní *mě/mně*, a to zejména v l-ovém participiu, slovesa zapomenout (a slov příbuzných) a v deklinaci zájmena *já*, jak uvádí Hladká (2006). K častým chybám patřilo také nedodržování pravidel v oblasti psaní zkratk, číslic, značek aj. Jako nejvíce problémová oblast se však ukázala interpunkce. V psaní čárek chybovala naprostá většina pisatelů (průměrně 5 chyb na dopis).

V emailech se pravopisné jevy ve většině případů shodovali s chybami v ručně psaných dopisech. Rozdíl byl však v jejich četnosti, v emailech se vykytovaly mnohem více – především chyby v psaní velkých písmen a v interpunkci. Co se týče SMS zpráv, „klasických“ pravopisných chyb se v nich ve srovnání s emaily neobjevovalo více, podle Hladké (2006) byl však vyšší počet překlepů a různých jiných specifických odchylek od ustálené podoby psaného textu.

Ve výsledku se ukázalo, že úroveň současných textů mladých lidí je po stránce pravopisné spíše nízká. Je to většinou spontánnost a neformálnost soukromého osobního dopisu, která vede pisatele k nerespektování i těch pravidel, která znají. Důvodem může být pokles knižní četby a zároveň stále výraznější působení internetu.

Darina Hradilová ve svém výzkumu Postoje mládeže k současné pravopisné normě z roku 2010 uveřejněném v rámci konference Čeština – jazyk slovanský zkoumala vnímání české pravopisné normy mladými uživateli a jejich postoji k případné změně. Výzkum byl realizován formou dotazníkového šetření na víceletých gymnáziích a zúčastnilo se ho cca 300 studentů, a to z vyšších ročníků. Podle Hradilové (2010) byly do testové části dotazníku zařazeny jevy tradiční, jejichž norma je stabilizovaná a v posledních desetiletích nezaznamenala žádné změny, jevy, které v posledním vydání Pravidel prošly inovací, ale i takové případy, v nichž mohou pisatelé pochybovat díky rozkolísanosti normy, která připouští dubletní tvary. Studenti byli

testování v těchto oblastech: kladení interpunkčních znamének, ortografie přejatých slov, distribuce *i/y* a psaní velkých písmen ve víceslovných názvech.

Jak píše Hradilová (2010), výsledky testu poukázaly mj. např. na tradiční přečeňování měkkých a tvrdých hlásek (např. ve tvarech *tácy – Vašici*), na nesystematičnost pravopisné normy v psaní velkých písmen ve víceslovných názvech (především tam, kde není jasné, kterým slovem proprium začíná např. *zástupci akciové společnosti Lázně Jeseník*), na častou tendenci studentů považovat jeden tvar kodifikovaných dublet za správný a druhý za chybný (např. *diskuze – diskuse*), na častější chybovost v kladení interpunkční čárky před spojkou *nebo* a před výrazem *než* (viz. tabulka č. 1). Z hlediska poměru chyb byl jako nejobtížnější vyhodnocen pravopis přejatých slov a kladení interpunkčních znamének, nejméně studenti chybovali v oddíle věnovaném psaní velkých písmen (viz. tabulka č. 2).

Tabulka č. 1 Jednotlivé případy vykazující nejvyšší míru pochybení

JEV	TESTOVÉ ZADÁNÍ	CHYBNÉ ODPOVĚDI (v %)
<i>i/y</i>	Jídlo jsme skládali na plastové tácy.	73,8
<i>i/y</i>	Dni rychle ubíhaly.	63,7
interpunkce	Udělej to, nebo jdi pryč.	58,4
interpunkce	Přijdu raději v úterý než ve čtvrtek.	54,2
dubletní tvary	Diskuse/diskuze byla velmi bouřlivá.	47,1

Tabulka č. 2 Chybovost v typových blocích ortografických jevů

JEV	CHYBNÉ ODPOVĚDI (v %)
ortografie přejatých slov/dublety	56
interpunkce	28
<i>i/y</i>	23
velká písmena	9

Hradilová (2010) poukázala na to, že v poslední části dotazníku měli respondenti z nabídnuté škály pravopisných jevů vybrat ty, o nichž se domnívají, že by měly být zjednodušeny. Nejvíce bylo navrhováno psaní velkých písmen (33 % respondentů), psaní *i/y* (28 % respondentů) a kladení interpunkčních znamének (19 % respondentů).

2. Česká slovní zásoba a tvoření slov v češtině

Filipec (1978) citovaný u Hubáčka (1996, s. 58) charakterizuje slovní zásobu jako „*bohatě diferencovaný soubor lexikálních jednotek, jichž užívá jistá společnost (národ, popř. jeho část) v jisté době, na jistém území, aby jim vyjadřovala své myšlení, cítění a své postoje, objektivizovala výsledky svého poznání světa a plnila úkoly komunikace, vyplývající ze stále diferencovanějšího společenského jednání v aktuálních situacích.*“ Její jádro tvoří *základní lexikální zásoba*, kterou lze chápat dvojím způsobem: jednak *diachronně* (historicky) jako kategorii slov, která mají dlouhou existenci, označující základní pojmy spojené s existencí člověka (základní pojmenování přírody, prostoru, času, lidského těla, potravy, obydlí, oděvu, rodinných vztahů, činnosti, práce, zájmena, předložky), jednak *synchronně* jako centrum současného lexikálního systému, tj. lexikální jednotky nepostradatelné pro současnou běžnou komunikaci (jejich frekvence je vysoká, zahrnuje až 90% celkového počtu užívaných slov). Hranice mezi jádrem slovní zásoby a zbývající proměnlivou částí, tzv. *periferií* není ostrá (Hubáček, 1996, s. 58 – 59).

Hradilová (2013, s. 96) uvádí, že příslušnost k centru náleží neutrálním (resp. bezpříznakovým) jednotkám. Tyto jednotky mají vyšší funkční potenciál, což znamená, že se dané slovo může uplatnit ve větším počtu komunikátů a komunikačních situací. Hradilová (2013, s. 96) považuje za podstatný pro současný český jazyk příznak ve vztahu k jazykové normě, příznak ve vztahu k času a prostoru, příznak expresivní a příznak stylový. A naopak se záměrně vyhýbá příznaku frekvence, který považuje za prvoplánový prvek odlišující centrum a periferii (neutrální a příznakové). Např. Slovník spisovného jazyka českého hodnotí lexémy podle frekvence a rozlišuje tak slova běžně užívaná, řidší a slova řídká; na třídění podle frekvence poukazuje i Filipec (1995, s. 42).

Velikost slovní zásoby se u živého jazyka nedá číselně vyjádřit, neboť se stále zvětšuje. *Individuální slovní zásoba* je souhrn pojmenování, která ovládá jeden uživatel jazyka. Dělí se na individuální slovní zásobu *aktivní* (prostředky, které jednotlivec nejen zná, ale také jich bez potíží užívá, asi 5 – 8 tisíc lexikálních jednotek) a na individuální slovní zásobu *pasivní* (prostředky, kterým uživatel jazyka rozumí, ale sám je běžně nepoužívá). Hubáček (1996, s. 59) uvádí, že za ideální obraz pasivní slovní zásoby vzdělaného Čecha se dá považovat lexikální materiál zachycený ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (necelých 50 tisíc hesel).

2.1. Systém ve slovní zásobě

Slovní zásoba není pouhým nakupením slov, ale souborem jehož jednotky jsou ve vzájemných vztazích. Dle Hradilové (2013, s. 95) „slovní zásoba jednoho jazyka není jednolitým, homogenním systémem, nýbrž systémem, v němž současně koexistuje a interferuje několik subsystémů.“ Hubáček (1996, s. 60) uvádí, že jako kritéria se uplatňují zejména vztahy slovnědruhové (a), formální (slovotvorné, b) a významové (c).

(a) Kritérium slovnědruhové postihuje všechna slova, nedá se však aplikovat na frazeologická spojení.

(b) Podle formálních vztahů je možné třídit pojmenování na nemotivovaná (*dům, jíst*), a motivovaná, a to jednoslovná odvozená (*učitel, kralovat*) nebo složená (*velkoměsto*) a sdružená (*vlčí mák, kout pikle*). Uvnitř motivovaných pojmenování jednoslovných se na základě fundace konstituují slovotvorné řady: lineární (*voda – vodárna – vodárenský*) a mnohostranné (*voda – vodárna – vodárenský; vodák – vodácký – vodácky*). Kombinací všech řad a jejich sdružením kolem kořenného (základového) slova vznikají slovní čeledě (slovotvorná pole).

Na základě stejné motivace se vydělují slovotvorné kategorie (např. názvy činitelské, konatelské, nositelů vlastností atd.), uvnitř slovotvorných kategorií pak slovotvorné typy (seskupující slovo se stejným formantem).

(c) Významové hledisko umožňuje třídit lexikální jednotky podle vztahů souřadných, tj. vztahů podobnosti (synonyma), protikladnosti (antonyma) a podle vztahů hierarchických (významové nadřazenosti a podřazenosti – *živočich, obratlovec, savec, šelma, rys*). U hierarchických vztahů lze sledovat obsah slovního významu (souhrn obsahových rysů slovem pojmenovaných) a rozsah slovního významu (souhrn předmětů a jevů slovem pojmenovatelných). Obsah a rozsah slovního významu jsou nepřímo úměrné (Hubáček, 1996, s. 60).

2.2. Tvoření slov

Tvoření slov (slovotvorba) slouží jako způsob rozšiřování slovní zásoby. Je také častým způsobem tvoření nových pojmenování. Nová pojmenování se realizují nejen postupy slovotvornými, ale i neslovotvornými, tj. takovými, jimiž se nerozhojňuje slovní zásoba. Hubáček (1996, s. 66) uvádí tyto postupy:

a) *Přenášení slovních významů* (tzv. sémantické tvoření), které se děje dvojím způsobem:

aa) přenášením na základě stejného nebo podobného vnějšího znaku denotátů (metaforickým přenášením, metaforizací), např. *zub* (času, pily), *lopatka* (kost), *zebra* (přechod pro chodce) apod. Tímto způsobem vznikají metaforické názvy;

ab) přenášením na základě vnitřní souvislosti denotátů (metonymickým přenášením, metonymizací), např. *hudba* (skupina hudebníků, kapela, orchestr), *sběr* (sběrné suroviny) apod. Tímto způsobem vznikají metonymické názvy.

b) *Přejímání slov* z cizích jazyků a slov mezinárodních (internacionalismů), ke kterému dochází buď přímo, prostřednictvím ústního jazykového styku, nebo nepřímo prostřednictvím psaného jazyka. Je to stále živý proces ve všech obdobích jazykového vývoje; čeština přejímala a přejímá z nejrůznějších jazyků, v minulosti zejména z latiny a z řečtiny, ze slovanských jazyků, později hlavně ze světových jazyků – z angličtiny, ruštiny, němčiny, francouzštiny, italštiny a španělštiny.

Janovec (2013, s. 130) tvrdí, že v současné době angličtina zaujímá dominantní místo jako zdrojový jazyk přejímek. Poukazuje však na bakalářskou práci Neprašové (2012), která si všimla skutečnosti, že v posledním desetiletí výrazně posiluje rovněž němčina, i přesto se však nedá předpokládat, že by angličtina dominující vliv ztratila (Janovec, 2013, s. 130).

Přejatá slova se zpravidla adaptují zvukově (výslovnostně), graficky (pravopisně), a dle své formy se začleňují do domácí slovní zásoby i mluvnicky.

c) *Tvoření pojmenování víceslovných* (sdružených) neboli frazémů, a to jmenných (nominálních, např. *jablko sváru*, *vlčí mák*, *vysoká škola*, *zpětný chod*) a slovesných (verbálních, např. *brousit si zuby*, *nechat na holičkách*, *vzít roha*).

I neslovotvorné pojmenovávací postupy jsou stále živé a jsou odrazem neustálého rozvoje lidského poznání a potřeb aktualizace v jazykové komunikaci.

Hubáček (2010, s. 88) uvádí ještě čtvrtý typ postupů: d) *Přejímání slov z jiných než spisovných útvarů národního jazyka*, tj. dialektů a interdialektů (např. *šohaj*, *cérečka*), profesních a zájmových slangů (např. *kouč*) a argotu (např. *chlupatej*, *polda*).

Svobodová (2006, s. 12) považuje za jeden ze základních prostředků rozšiřování české slovní zásoby také *tvoření slov*, které se děje zejména *odvozováním*, *skládáním* a *zkracováním* (viz. níže).

2.2.1. Typy pojmenování

Hubáček (2010, s. 89) a Svobodová (2006, s. 12) uvádí dva základní typy pojmenování z hlediska vztahu mezi výrazovou a významovou stránkou:

- a) *Motivovaná pojmenování* (popisná, nově utvořená) jsou ta, jejichž význam lze pochopit na základě jejich jazykové utvářenosti; jsou jimi všechna pojmenování sdružená (*zpětný chod, vzít nohy na ramena*), všechna slova složená (*díkůvzdání, velkoměsto, štěrkopísek*) a všechna slova odvozená, která svou morfoloickou strukturou ukazují na formální a významové vztahy ke slovům jiným, motivujícím (*učitel* = ten, kdo učí, *kovový* = vyjadřující vztah ke kovu, *stárnout* = stávat se starým apod.).
- b) *Nemotivovaná pojmenování* jsou ve srovnání se slovy motivovanými mnohem méně početná. Podle Hubáčka (2010, s. 89) jsou to slova, jejichž význam nemůžeme vysvětlit žádným motivačním vztahem; jsou to slova značková nebo také základová (*voda, dům, jíst, zde, nést, les, malý, modrý, zlý, spát*). Značková slova však bývají často slovy motivujícími skupiny početných slov příbuzných, která vytvářejí slovotvorná hnízda.

Svobodová (2006, s. 15) tvrdí, že tvoření slov (v základním slova smyslu) je nejdůležitějším prostředkem tvoření nových pojmenování. Tvoření slov se zabývá jen jistou skupinou pojmenování – slovy utvořenými slovotvorným procesem odvozování nebo skládání, omezeně postupem zkracování (Hubáček, 2010, s. 89).

Odvozování (derivace) je nejčastější. Jde o tvoření slov předponami, příponami, koncovkami nebo jejich kombinací, které se spojují s odvozovacím základem: *pra+les, les+ník, dbal+y, pod+pat+ek, po+les+l*.

Skládáním (kompozicí) vznikají slova ze dvou (zřídka ze tří) slov předlohou: *obranyschopnost* (schopnost obrany), *novověk* (nový věk), *lesostep* (les a step), *jaksepatří* (přísluvce ze spojení jak se patří).

Zkracováním vznikají pojmenování jen formálně nová (věcný význam se nemění); jsou to zkratky čistě grafické (*tj., atd., dr., ing.*), zkratky graficko-fonické (*ČR, MŠMT, ČVUT*) a zkratky fonické (*Čedok, Řempe* = Řemeslnické potřeby, *bezva* = bezvadně).

Uvedeným slovotvorným postupům se věnuje značná pozornost, jelikož představují bohatý systém slovotvorných prostředků a typů velmi užitečných pro jazykové sdělování. Ke tvoření skutečně nových slov totiž dochází poměrně zřídka; daleko častěji slova již existující

„znovuutváříme“ podle okamžitých potřeb při vlastním vyjadřování. Při poslechu nebo čtení nám jejich utvářenost umožňuje pohotovější a přesnější porozumění jejich obsahu. Znalosti tvoření slov se tak jeví jako důležitý prostředek racionalizace jazykové komunikace (Hubáček, 2010, s. 89 - 90).

2.2.2. Slovotvorné postupy

Nejdůležitějším prostředkem tvoření nových pojmenování je tvoření slov (v základním slova smyslu). Nová jednoslovná pojmenování vznikají obměnami morfologické struktury slov již existujících (v daném jazyce), jak uvádí Hubáček (2010, s. 92) i Svobodová (2006, s. 15).

2.2.2.1. Tvoření slov odvozováním

Odvozování je v češtině nejčastějším způsobem tvoření slov. Rozumí se jim „*tvoření slov s novým nebo obměněným významem spojením odvozovacího základu slova základového a slovotvorného formantu*“ (Hubáček, 2010, s. 92).

Hubáček (1996, s. 70) uvádí tyto typy odvozování:

- a) příponové (*strojník*)
- b) předponové (*praděd*)
- c) smíšené (tj. předponově příponové – *podpatek* nebo předponově koncovkové – *soukolí*).

Hubáček (2010, s. 93 - 95) a Svobodová (2006, s. 15 – 18) jmenují ještě další dva druhy odvozování:

- d) koncovkové, tzv. konverze (*včel-a – včel-í*).
- e) odvozování méně častými typy afixů, které se na procesu slovotvorby podílejí pouze okrajově (postfix – např. *kdo-si*, infix – např. *mal-il-inký*, interfix – např. *vel-e-dílo*).

Slovotvorný formant je souhrnné označení toho, co se kromě odvozovacího základu podílí na vzniku slova; můžou to být slovotvorné prostředky předpona, přípona, hlásková alternace i koncovka nebo změna morfologické charakteristiky (Hubáček, 1996, s. 70).

Základovým slovem mohou být dle Hubáčka (1996, s. 70) slova různých slovních druhů; nejčastěji to však bývají jména; odvozeninám pak říkáme denomativa: *kniha – knihař, lakomý – lakomec* a slovesa - vznikají deverbativa: *skládat – skladatel, rýt – rýč, čekat – čekárna*.

Slovotvorný základ se většinou netvoří ze slova základového jako celku, nýbrž z jeho části, kterou nazýváme *odvozovací základ*. Do odvozovaného slova vstupuje odvozovací základ jako základ slovotvorný. Odvozovací a slovotvorný základ nemusí být vždy zcela stejné, nýbrž slovotvorný základ může být hláskově obměněn. Tato obměna nazývána *hlásková alternace* je součástí slovotvorného procesu, např. *řídít – ředitel, sestra – sesterský – sestřin, liška – liščí, vézt – vozit – svázet* apod. K hláskovým obměnám dochází jak uvnitř slovotvorného základu, tak i na jeho konci, tj. na hranici s příponou (Hubáček, 1996, s. 70).

Hubáček (1996, s. 70) dále uvádí, že morfologická struktura slovotvorného základu může být různá: může být totožná s kořenem slova (se slovním základem, např. *les-ák, step-ní, horský, nos-it*), může jím být celé základové slovo (zejména při odvozování předponovým – *do-hra, pro-hospodařit, po-vytahovat*); při odvozování příponovým je odvozovacím základem celé základové slovo tehdy, má-li nulovou koncovku (*včelař-it, hospodář-ský*). U některých deverbativ může být odvozovacím základem i tvar slova (*znal-ý, kryt-ý, oznamujíc-í, vykonavší*).

2.2.2.2. Tvoření slov skládáním (kompozice)

Skládání je v porovnání s odvozováním méně časté. Tvoří se jím hlavně podstatná a přídavná jména, číslovky, zřídka slovesa a citoslovce. Podle Hubáčka (1996, s. 79) se skládáním rozumí „*tvoření nového slova ze dvou, řidčeji ze tří slov nebo slovotvorných základů (části složeniny, komponentů)*.“ První komponent bývá často zakončen spojovacím vokálem; hranice, kde se komponenty stýkají, se nazývá *šev složeniny* (*okamžik, velkoobchod, svítíplyn, trojhlas, koželuh*). Hubáček (1996, s. 79) tvrdí, že význam složeniny bývá často neztotožnitelný s významem předlohového slovního spojení: např. *velkoobchod* není jakýkoliv „*velký obchod*“ apod.

Svobodová (2006, s. 18) uvádí, že skládáním se vždy tvoří pojmenování motivovaná a ojedinele se mohou tvořit i z více než tří slovotvorných základů. Kompozita se nejčastěji užívají v odborném názvosloví a v publicistice. Někdy se se složeninami setkáváme i v uměleckém stylu, kde zdůrazňují expresivitu vyjádření (*modrojas, temnosvit*).

Hlediska třídění dle Hubáčka (1996, s. 79 - 80) jsou:

- a) těsnost vztahu mezi komponenty
- b) slovnědruhová příslušnost komponentů
- c) povaha syntaktického vztahu mezi komponenty

- *vnější* – onomaziologická báze je vyjádřena nepřímou, skrytě, implicitně (složenina má ve srovnání s předlohou volným spojením nový význam, např. *lihoval* – ne „vaření lihu“, ale místo, kde se líh vaří, *čtyřstěn* – obrazec o čtyřech stěnách apod.²)

2.2.2.3. Tvoření slov zkracováním (abreviace)

Při tomto procesu se slova redukuje na písmena nebo slabiky a vznikají tak zkratky a zkratková slova, jako prostředek jazykové ekonomie, přičemž platí, že zkrácená a plná podoba výrazu má vždy stejný význam (Svobodová, 2006, s. 20).

Hubáček (2010, s. 108 - 109) a Svobodová (2006, s. 20 – 21) rozeznávají tři základní typy:

- Zkratky čistě grafické* – vyskytují se pouze v psaném projevu, čte se vždy jejich plná forma, např. *atd., tzv., str., doc., prof.*
- Zkratky graficko-fonické* – jsou tvořeny iniciálními hláskami, píšou se velkými písmeny, např. *NATO, OSN, ČR, ČOI.*
- Zkratky fonické (zkratková slova)* – mají tvaroslovný i zvukový charakter slov a mohou být slabičné (např. *Setuza* – Severočeské tukové závody), smíšené (např. *Čedok* – Česká dopravní kancelář), patří sem také osamostatněné části složených výrazů (např. *kilo, auto, mega*) a zkratky přejaté z cizích jazyků (např. *sci-fi, hi-fi*). Často se jedná o výrazy hovorové nebo slangové (např. *nashle, matika*).

Podle Hubáčka (2010, s. 109) jsou samostatným typem výrazů odvozeniny od zkratk graficko-fonických (např. *CD, DVD, PC, SMS, MMS*). V souvislosti s tímto, Janovec (2013, s. 130) poukazuje na skutečnost, že perspektivní nosiče sloužící k ukládání dat, např. *CD* (v minulosti *disketa*) už dnes představují jen okrajově užívanou skutečnost a je jen otázkou času, kdy již půjde pouze o „*historicky vázané reálie*“ (Janovec, 2013, s. 130).

²Při praktickém slovtvorném rozboru hodnotíme jako složeniny jen tzv. *složeniny přímé* (tj. vzniklé slovtvorným postupem skládání); *nepřímé složeniny* jsou slovtvorně odvozeninami ze složenin přímých (*dějepisný* – dějepis, *sebekritický* – sebekritika, *samostatnost* – samostatný).

Jako prostředek jazykové ekonomie považujeme také tzv. *univerbizaci*. „*Je to tvoření jednoslovných (obvykle hovorových nebo slangových) pojmenování z víceslovných.*“ (Hubáček, 2010, s. 109). Jako příklady lze uvést *řidičský průkaz – řidičák, dálkový student – dálkař, vysoká škola – výška*. Hubáček (2010, s. 109) dodává, že sem patří taktéž utvoření slova s jedním slovním základem ze složeniny, např. *rychlovlak – rychlík, parolod’ – parník*.

2.2.2.4. Revitalizace

Revitalizace lexikálních jednotek je zvláštní způsob vzniku nových pojmenování. Janovec (2013, s. 118) uvádí, že je to proces, kdy jednotky z centrální slovní zásoby přešly na její okraj, jelikož přestaly být z nejrůznějších důvodů používány. V současné době se však znovu dostávají do centra. Často jde ale pouze o návrat formy, význam je modifikován.

Řadíme sem zejména lexikální jednotky spojené s veřejnou správou a politikou, které nejsou zatíženy komunistickým režimem, např. *radnice, hejtman, primátor*. V současnosti se do centra dostávají jednotky jako *vyvlastnit, zestátnit či znárodnit*, jakožto odraz projevujících se konfliktů státu a soukromého majetku (Janovec, 2013, s. 118).

2.2.3. Slovtvorné procesy

Co se týče procesu slovtvorby, je nutno vždy vycházet ze vztahu slova základového a slova nově utvořeného. Svobodová (2006, s. 23) a Hubáček (2010, s. 91 – 92) rozeznávají tři základní slovtvorné procesy:

- a) *Mutace* – nově utvořené slovo má jiný význam než slovo základové (výchozí), to znamená, že dochází k větší změně než u ostatních slovtvorných procesů. V tomto procesu se slovní druh může měnit i nemusí, např. *slepý – slepec* (adjektivum – vlastnost -> substantivum – osoba), *kniha – knihař* (substantivum – věc -> substantivum – osoba), *běžet – běžec* (sloveso – děj -> substantivum – osoba), *jídlo – jídelna* (substantivum – věc -> substantivum – místo), *hloupý – hlupák* (adjektivum – vlastnost -> substantivum – osoba).
- b) *Transpozice* – u slova nově utvořeného se mění slovní druh, ale nemění se lexikální význam (ve srovnání se slovem základovým). Slovo základové má stejný význam jako slovo nově utvořené, např. název vlastnosti: *chudý – chudoba, veselý – veselost* (adjektivum -> substantivum, význam je stejný, pouze se mění slovnědruhov

příslušnost), název děje: *létat* – *létání* (verbum -> substantivum), označení místa (původu): *dole* – *dolní* (adverbium -> adjektivum), případně se může jednat o transpozici slovnědruhovou, tedy přechod od jednoho slovního druhu ke druhému beze změny tvaru slova, např. *večer*, *ráno* (substantivum -> adverbium), *kolem* (substantivum -> adverbium -> prepozice); u mnohovýznamových slov se může jednat o dva různé procesy, např. *psát* – *psaní* ve významu „činnost“ (v obou případech se jedná o název děje a slovotvorný proces transpozice), - *psaní* ve významu „dopis“ (metonymické přenesení pojmenování, změna slovního významu, slovotvorný proces mutace).

- c) *Modifikace* – nově vzniklé slovo jen obměňuje význam slova základového (pojmenovací báze je stejná), k původnímu významu slova se přidává nějaký příznak (modifikuje se), nemění se slovní druh, např. *nos* – *nosík* (vyjadřuje příznak malosti), *chlap* – *chlapák* (význam je zveličen), *strom* – *stromoví* (označuje množství), *vrátný* – *vrátná* (přechylování, změna jmenného rodu) apod.

2.3. Funkční stratifikace češtiny z lexikologického hlediska

Funkční charakteristiku lexémů, tedy jejich příslušnost k určitému ze subsystémů slovní zásoby, popisují slovníky. *Slovník spisovného jazyka českého* funkční charakteristiky odvozuje z kritérií formulovaných jako spisovnost/nespisovnost, frekvence, dobový výskyt a expresivita. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* využívá kritéria souborně, a ta jsou modernizována. Hradilová (2013, s. 95) tvrdí, že už se nepoužívá kritérium *lidový*, naopak zůstávají hlediska *čas*, *prostor*, *sociální zařazení*, *mluvenost* – *psanost*, *funkce*, *norma*, *vztah k centru či periférii slovní zásoby* (Hradilová, 2013, s. 95).

V současnosti je v českém prostředí velmi aktuální problematika spisovnosti a nespisovnosti. Dle Hradilové (2013, s. 97) se jedná o kritérium pro uživatele jazyka nekomplikované a snadno ověřitelné v kodifikačních příručkách. V případě, že je jednotka kodifikována a tedy dohledatelná v kodifikačních příručkách, jedná se o jednotku spisovnou. Pro tyto jednotky je charakteristické, že jsou polyfunkční, tzn. použitelné v jakékoliv komunikační situaci. Mezi nespisovné jednotky jazyka pak řadíme lexémy náležející k substandardním útvarům národního jazyka (dialekty, interdialekty a sociolekty). Svobodová (2006, s. 45) řadí k nespisovným útvarům národního jazyka také regionalismy, tedy slova užívaná nejčastěji na území Čech (čechismy) nebo na Moravě a ve Slezsku (moravismy).

Tradičně se k sociolektům řadí slang, profesní mluva a argot. Argot lze definovat jako mluvu společenské spodiny. Hradilová (2013, s. 98) uvádí, že v současné době je tradičnímu pojetí argotu nejbližší slang narkomanů. Slangem rozumíme mluvu určitých sociálních skupin (např. slang studentský, počítačový, horolezecký, aj.). Často bývá obtížné rozlišit mezi odborným termínem a slangismem. Slang se však na rozdíl od odborných termínů používá převážně v mluvených komunikátech s cílem zekonomičtění vyjadřování. Hradilová (2013, s. 98) však tvrdí, že v současné jazykové situaci se stírají rozdíly mezi mluveností a psaností v důsledku používání nových komunikačních technologií.

Svobodová (2006, s. 47 - 48) uvádí jako další z vrstev slovní zásoby slova se slohovými příznaky (slova hovorová, knižní, odborné názvy a poetismy). Slova hovorová mohou být spisovná i nespisovná a jejich užití je omezeno na mluvené projevy. Slova knižní jsou užívána v literárních a odborných textech, ale i v oficiálních psaných projevech a v mluvených projevech pronášených při slavnostních příležitostech. Poetismy jsou užívány v uměleckém stylu a většina z nich je považována za zastarávající či zastaralá (Svobodová, 2006, 47 – 48).

Další vrstvu slov ve slovní zásobě zaujímají slova expresivní, která se vyznačují tím, že mají citový (emocionální) příznak, který se přidružuje k jejich základnímu významu pojmenovávacímu. Svobodová (2006, s. 50) dělí citově zabarvená slova na expresiva s citově pozitivním příznakem (zdrobněliny, slova důvěrná, slova domácká, dětská slova a eufemismy – slova se zjemňující funkcí) a expresiva s citově negativním příznakem (slova hanlivá, zveličená, zhrubělá, vulgární a dysfemismy – opak eufemismů).

Slovní zásoba se neustále vyvíjí a reaguje tak na změny pojmenovacích potřeb, jde o dynamický systém, který se proměňuje v závislosti na čase. Vznikají nová pojmenování, která vstupují do systému, již existující výrazy podléhají změnám a další lexémy ustupují na periferii, ev. zcela zanikají. Hradilová (2013, s. 99) definuje nová pojmenování neboli neologismy jako *„takové lexikální jednotky, které jsou uživateli aktuálně vnímané jako nové ve vztahu k ostatním jednotkám lexikálního systému.“* Janovec (2013, s. 106) chápe neologismus jako *„jazykovou, především lexikální jednotku, která je charakteristická příznakem novosti v širokém slova smyslu; ve slovní zásobě se neologismy chápou jako pólový protiklad k historismům a archaismům.“* Rozlišujeme mezi neologismy vlastními a okazionalismy, tj. autorskými slovy (*strýčkopapínek, šimrovník, trápíkování, zandavák*).³

³Z novely Petry Hůlové *Umělohmotný třípokoj*.

Dle Hradilové (2013, s. 99) neologismy vlastní vznikají zpravidla z potřeby pojmenovat nové skutečnosti, slova autorská jsou motivována spíše touhou nově, netradičně a originálně pojmenovat. Janovec (2013, s. 113) uvádí, že slova autorská představují především okazionalismy vázané na umělecké texty. Za autorská slova jsou označována proto, že známe jejich autora. Nová slova vznikají v různých varietách národního jazyka a prostřednictvím uzualizace a lexikalizace mohou přecházet do spisovného jazyka. Z hlediska slovo tvorby jsou to především kompozita, deriváty a přejímky, vznikat mohou ale i pomocí abreviace. Janovec (2013, s. 107) považuje za neologismy v užším slova smyslu (vlastní) pouze ty jednotky, které jsou utvořeny systémově a mají šanci zařadit se do centra slovní zásoby. Typické pro ně je, že jsou použitelné jak pro spisovné vyjadřování, tak pro běžně mluvený jazyk. Martinová (1998, s. 12) s odkazem na zahraniční prameny uvádí, že do výkladových slovníků přechází zhruba 60% výrazů zaznamenaných ve slovnících neologismu (Martinová, 1998, s. 12).

Hradilová (2013, s. 100) ve spojitosti s neologismy popisuje tzv. slova módní (*jednomyslně, vykomunikovat, vysílat signál*). V tomto případě se nejedná o typické neologismy, ale spíše o slova nově objevená. Vyskytují se zpravidla v komunikátech uživatele jazyka, který je charakterizován jako mluvní vzor nebo společenská autorita. V systému slovní zásoby se přirozeně vyskytují i jednotky pocíťované jako zastaralé nebo zastarávající. Tyto lexémy označujeme jako archaismy a historismy. Zastaralost archaismu je signalizována jazykově, historismy označují zastaralé či zaniklé skutečnosti, a podle Hradilové (2013, s. 100) tak výrazněji reagují na mimojazykovou realitu, např. *bicykl, chovanec, kaprál, krčma, piksla, sklepník, strdí, testament, ústroj, vůkol, závdavek* (Hradilová, 2013, s. 100).

2.3.1. Současný stav přejímání cizích slov do slovní zásoby českého jazyka

2.3.2. Proces přejímání cizojazyčných lexémů

Dle Janovce (2013, s. 115) je přejímání lexémů jedním z velmi častých způsobů obohacování slovní zásoby a vzniku neologismů. Není však jediným způsobem vzniku nových slovních jednotek v současném jazyce. Čermák (2010, s. 219) věří, že při vzniku neologismů se z jazyka rovněž něco vytrácí, některá slova se z jazyka vytrácí, některá slova se přestávají používat, tzv. negativní neologismus. Svobodová (2013, s. 131) tvrdí, že na proces přejímání cizojazyčných lexémů lze nahlížet ze dvou hledisek: buď se lexikum určitého jazyka může stávat

internacionálním v tom smyslu, že je užíváno v rámci mezinárodní komunikace a přitom si více či méně zachovává vazbu na jazyk svého původu (příp. jazyk zprostředkující), nebo naopak podléhá vlivům jiného jazyka (nebo více jazyků), čímž se obohacuje o nové lexikální prvky. Anglicismy jsou typickým příkladem prvního pojetí. Dle Svobodové (2013, s. 131) sem patří i internacionalismy šířené prostřednictvím angličtiny. Příkladem druhého chápání je lexikum české jako příklad slovní zásoby moderních jazyků. V tomto smyslu vstupují dnes evropské i mimoevropské jazyky do interakce s jazyky jinými a projevují se jako spontánní kulturní jevy, nicméně příčiny transferu anglicismů (resp. internacionalismů) jsou v dnešní době politicky, ekonomicky a společensky podmíněné.

Jazykové kontakty se nejvýrazněji projevují přejímáním lexikálních prostředků, ovšem vlivy cizích jazyků lze zaznamenat také v oblasti pravopisu, výslovnosti, sémantiky a dalších. Dle Svobodové (2013, s. 132) bývá podnětem k převzetí jazykového prvku z cizího jazyka obvykle mezera v cílovém (přejímacím) jazyce, kterou je možné vyplnit buď prostředkem domácím (slovotvorné nebo sémantické neologismy, např. *odstraňovač*, *roztleskávač*, *dcera* – ve významu „dceřinná společnost“), nebo cizojazyčnou přejímkou. Druhý způsob bývá využíván při potřebě pojmenovat cizí reálii (např. *croissant*).

2.3.3. Terminologické vymezení přejímek

Na základě stupně zdomácnění můžeme dnes rozlišovat dva základní typy přejatých lexémů:

1. slova užívaná s plným vědomím a všemi důsledky jejich cizosti - *slova cizí*;
2. slova chápána jako integrovaná – *slova přejatá*.

Svobodová (2013, s. 134) uvádí, že toto terminologické rozdělení však nebývá lingvisty dodržováno, zejména pojem *cizí slovo* bývá užíván jako synonymum termínu *slova cizího původu* a je nejrozšířenější. Neutrálními označeními jsou *slova přejatá* nebo *cizojazyčné přejímky*. Podle Svobodové (2013, s. 134) se další termín *výpůjčky* jeví jako méně vhodný. Aktuálně přejímané anglicismy, dnes běžně užívané, bývají také označovány jako *xenizmy* (jazykové prvky, které se odchyľují od norem platných v daném prostředí, a tím naznačují cizost), např. *cash*, *comeback*, *notebook*, *floorball* apod. (Svobodová, 2013, s. 134).

Janovec (2009, s. 274 - 275) vymezuje čtyři základní skupiny přejímek. První skupinou jsou lexikální jednotky, které se do jazyka integrují z nějakého jiného (cizího) jazyka, které se následně plně zařadí do lexikálního systému češtiny. V dnešní době se jedná především o přejímky z angličtiny. K těmto jednotkám obvykle nevznikají české ekvivalenty. Často

označují určitý typ reálie, např. hudební směr či styl, společenské trendy, sporty, požitaviny apod., např. *heavy metal, joint*.

Druhou skupinu tvoří lexikální jednotky, k nimž existují česká pojmenování, a které vznikly nejčastěji kalkováním, např. *mouse* – *myš* (počítačová). Dále sem patří hybridní lexikální jednotky neboli polokalkované výrazy, jejichž kořen je většinou cizího původu, k němuž je připojený domácí či zdomácnělý afix, např. *freerider* – *freerajd'ák*.

Zatřetí do české slovní zásoby pronikají cizí protějšky k již dříve existujícím českým lexémům. Tyto protějšky původní jednotce konkurují nebo ji částečně nahrazují, např. *wunderkind* – *zázračné dítě*.

Čtvrtý případ představuje především centrum české slovní zásoby, tedy lexikální jednotky domácího původu, které nepodléhají vlivu cizojazyčných lexémů (např. *pes, kočka, stůl*). Řadíme sem i přejímky, jejichž cizí původ je zastřen (např. *košile, škola* – Janovec, 2013, s. 117).

Svobodová (2013, s. 134) tvrdí, že mezi výrazy přejatými v průběhu zhruba posledních dvou desetiletí dominují lexikální prostředky původu anglického, tzv. anglicismy, u řady z nich však angličtina funguje pouze jako jazyk zprostředkující a původní zdrojové jazyky jsou jiné, nejčastěji románské. Důležité je si uvědomit, že přibližně jedna polovina anglické slovní zásoby je románského, resp. latinského původu a mezi výrazy přejatými z angličtiny do češtiny jsou tyto původní romanismy zastoupeny v ještě větší míře (uváděno bývá až 70 %). Jak upozorňuje např. Dobřík (2007, s. 19), jako anglicismy bývají označovány i výrazy jiné např. *barbecue* (pův. americko-španělské *barbacoa*). Mnohé z nich je také možno označit jako *internacionalismy*, tj. výrazy mezinárodní, „*existující v několika různých jazycích jako výsledek současného nebo následného převzetí z jednoho zdrojového jazyka*“ (Dobřík, 2007, s. 19).

Zcela specifickým druhem přejímek jsou kalky, tj. doslovné překlady přejímek, u kterých se nepřebírá forma cizojazyčných prostředků, ale jejich význam se překládá do formy domácí se zachováním původní morfematické nebo slovotvorné struktury. Svobodová (2013, s. 135) rozlišuje tři základní skupiny kalků:

1. kalky slovotvorné: např. *počít-ač (comput-er); surf-ař, surf-ista (surf-er); lobb-ování, monitor-ování (lobb-ing, monitor-ing)*;
2. víceslovné: např. *horské kolo – mountain bike; trvale udržitelný rozvoj – sustainable development*; včetně komunikačních obrátů typu *mějte hezký den – have a nice day*;
3. sémantické: např. *myš (prostředek ovládnutí počítače); prkno – board* (sportovní náčiní) apod.

2.4.3. Formální adaptace přejímek

Při přejímání lexikálních jednotek se vedle rozdílů kulturních a sociolingvistických projevují ve větší či menší míře typologické a genetické rozdíly mezi výchozím a cílovým jazykem. Svobodová (2013, s. 135) tvrdí, že výrazněji než dříve se v dnešní době projevuje proces adaptace, tj. přejaté výrazy se formálně a sémanticky počestňují. Průběh i výsledek procesu adaptace ovlivňují zejména typová vzdálenost výchozího a cílového jazyka, sémantická závažnost a ustálenost významu daného lexému, jeho slovtvorné vlastnosti, frekvence a oblast užití, typ uživatelů a druh slova.

Svobodová (2013, s. 135) uvádí, že obecně jsou adaptační procesy důsledkem dvou známých okolností:

- a) odlišného vztahu pravopisu a výslovnosti v češtině a v jazycích, ze kterých jsou výrazy přejímány;
- b) vysoké flektivnosti češtiny a její slovtvorné produktivnosti.

U nových přejímek v češtině se tak jako problém jeví například nesklonnost slov. Podle jazykových rovin a oblastí, ve kterých adaptační mechanismy probíhají, Svobodová (2013, s. 136) aktuální formální přizpůsobování jazykových prostředků dělí na několik základních typů: *adaptace výslovnostní (ortoepická)*, *adaptace pravopisná (ortografická)*, *adaptace tvaroslovná (morfologicko-morfemtická)* a *adaptace slovtvorná*. Janovec (2013, s. 115 - 116) tvrdí, že se přejímky přizpůsobují po stránce fonetické, grafické, lexikální, sémantické, morfologické, syntaktické a stylistické. U některých přejímek, které se adaptovaly již před dlouhou dobou, se projevuje tendence k užívání internacionální (neadaptované) podoby, např. lexikální jednotka *víkend* se stále častěji objevuje v původní grafické podobě *weekend* (Janovec, 2013, s. 116).

2.4.3.1. Adaptace pravopisná (ortografická)

Podle Svobodové (2013, s. 138 – 139) jde o přizpůsobení psané podoby jazykových prostředků, obvykle na základě původní (s nutným počestněním) výslovnosti, jež odpovídá aktuálnímu úzu. Výjimkami jsou přejímky, u kterých se naopak forma akustická odvíjí od podoby psané (např. *volejbal* – původní výslovnost v angličtině je [voliból]).

Po stránce terminologické považuje Svobodová (2013, s. 139) za nejvhodnější vzhledem k aktuální situaci označení adaptace „grafická“, neboť pojmy „pravopisná“ a „ortografická“

naznačují, že by mělo jít o psanou podobu zachycenou v kodifikačních příručkách (a u mnohých přejímek, zejména těch nových, tomu prozatím tak není).

Původní pravopis si obvykle zachovávají cizojazyčné přejímky v počátečním stádiu pronikání do češtiny. V současné češtině se však u přejímek stále více setkáváme s výskytem grafických podob vícerych, tj. původních a počeštěných. Psaná podoba přejatých slov je často odrazem míry jejich počeštění, ale stupeň grafické adaptace není přímo závislý na stáří převzetí – přejímky s výraznou formální odlišností zůstávají často i po delší době neadaptovány, např. *know-how*. Svobodová (2013, s. 139) uvádí, že u nově přejatých výrazů se jedná o velmi progresivní proces, který mnohdy stále probíhá. Slovo je nejprve přejato s původním pravopisem, po určité době projde pravopisná podoba možností dublety a posléze se plně počeští (Svobodová, 2013, s. 139).

V češtině nacházíme výrazy s vícečetnými grafickými podobami, např. anglicismy přejímané v původních tvarech gerundiálních, resp. participiálních s příponou *-ing* (adaptovanou v češtině v podobě *-ink*), např. *briefing* – *briefink* – *brífing* – *brífink*. Svobodová (2013, s. 139) poukazuje na skutečnost, že z hlediska naší koncepce se psané podoby typu *briefink* a *brífing* do jisté míry jeví jako hybridní, jelikož na základě výslovnosti je vždy jen část slova počeštěná a druhá zůstává v původní podobě. Ve srovnání s původními a plně počeštěnými podobami je jejich výskyt malý.

Dle Svobodové (2013, s. 140) nacházíme rozkolísanou grafickou podobu také např. u výrazů s vyslovovanými sykavkami a polosykavkami, např. *discjockey* – *diskjockey* – *diskdžokej* – *diskžokej*. Podobu *diskjockey* považujeme za hybridní, jelikož grafická stránka druhého komponentu výslovnosti neodpovídá, psané formy *diskdžokej* a *diskžokej* lze chápat jako varianty založené na odlišném typu výslovnosti. Podobně je tomu i u činitelských názvů se sufixem *-er* typu: *leader* – *leadr* – *lídr*; *speaker* – *speakr* – *spíkr*. Varianty *leadr* a *speakr* považujeme opět za hybridní (Svobodová, 2013, s. 140).

Svobodová (2013, s. 140 - 141) uvádí, že specifickým prvkem, který ovlivňuje psanou podobu, může být i to, že někdy v důsledku grafického počeštění v přejatých slovech vznikají kombinace grafémů, které působí příznakově, jelikož v domácích slovech bývají přítomny ve výrazech obecněčeských nebo expresivních ([ej], [aj], [oj] apod.), např. *playboy* – *plejboj*, *display* – *displej*, *spray* – *sprej*, *make-up* – *makeup* – *mejkap*.

Nelze však vyloučit ani významovou modifikaci u některých adaptovaných forem, např. *showman* je označení umělce, zatímco *šoumen* je spíše osoba, která se předvádí, chová se jako „šásek“, podobně *show* je představení a *šou* je spíše komická nebo trapná situace (Svobodová, 2013, s. 141).

V případě grafické adaptace však může nastat problém, pokud by vznikla nežádoucí homonymie s významově odlišnými slovy domácími, např. *boss* a jmenný tvar přídavného jména „bos“, podstatné jméno *book* a český výraz „buk“ apod. Konatelské názvy *chatař* a *četař* (ve významu „komunikant na chatu/četu“) je podle Svobodové (2013, s. 141) důležité kontextově upřesnit, protože jsou s domácími (navíc vzájemně odlišnými) výrazy homonymní ve zvukové i grafické rovině.

Svobodová (2013, s. 141) tvrdí, že vícečetnost grafických podob (často s rozdílnou frekvencí a distribucí) může působit určité problémy uživatelům jazyka. Často si nevědí rady, kterou variantu zvolit, obzvláště jedná-li se o texty formálního charakteru, kde se jako nežádoucí jeví jakákoliv nechtěná expresivita. V těchto případech pak skutečně záleží pouze na jejich rozhodnutí, ke které podobě se přikloní. Současný stav, kdy kodifikační a jiné reprezentativní jazykové příručky uvádí (pokud je však do nich daný výraz vůbec zařazen) pouze jednu podobu, celkovou situaci v tomto ohledu neusnadňuje (Svobodová, 2013, s. 141 – 142).

2.4.3.2. Adaptace slovtvorná

Do jisté míry souvisí počesťování slovtvorné struktury lexémů s adaptací morfologickou. K základům slov jsou připojovány dané slovtvorné (a spolu s nimi obvykle také tvaroslovné) afixy nebo se tyto základy stávají součástí složenin, případně mohou vstupovat do procesu zkracování. Ze slovních druhů jsou nejčastěji zastoupena podstatná a přídavná jména (a od nich odvozená příslovce) a slovesa. Následné nově utvořené formy jsou také jistým důkazem toho, že přejímaný prvek (slovtvorný základ) v cílovém jazyce zdomácněl (Svobodová, 2013, s. 144 – 145).

V případech, kdy má být slovo obohaceno o nový význam, setkáváme se především se substantivními deriváty, např. *basebal(l)-ista*, *singlista*, často zde dochází k resufixaci typu *surf-er*, *surf-ař* nebo *surf-ista*. Dle Svobodové (2013, s. 145) je tento nový význam obsažen v potenciálních významech derivačních afixů. Mezi femininy je časté přechylování (tvoření ženských protějšků k mužským jménům), např. *frontman-ka*, *bodyguard-ka* (*bodygardka*). Diskutovaným tématem je v současné době přechylování příjmení cizinek, někdy i příjmení chápána tradičně jako „značka kvality“ kolísají, např. *Hillary Clinton/Clintonová*; *Sophie Loren/Lorenová*; *Michelle Obama/Obamová*; *Agatha Christie/Christieová* aj. (Svobodová 2013, s. 145)

Mezi substantivní deriváty řadí Svobodová (2013, s. 145) také tvoření deverbativ, např. *monitor-ování*, *leasingování*, případně názvů vlastností typu *dealer-ství*, *gambler-ství*.

Tvoření expresivních deminutiv, např. *flirtík* (flirt); *kolorka* (barva); a univerbizátů typu *reklamka* (reklamní agentura); *textovka* (textová zpráva); *singlovka* (jednotlivá píseň, skladba).

Svobodová (2013 s. 146) uvádí, že nejčastěji užívaným formantem u adjektiv je přípona – *ový*, např. *outdoor* – *outdoorový*; *roaming* – *roamingový*; připojovaný u základových slov s vokalickým zakončením v základním tvaru ke konsonantu, např. *džíny* – *džínový*; *hardcore* – *hardcorový*; *portfolio* – *portfoliový*; nebo případně až za tento koncový vokalický grafém, např. *country* – *countryový*. Tyto formy působí v některých případech značně nezvykle, podobně jako u přechylovaných příjmení (Svobodová, 2013, s. 146).

Slovesné tvary jsou tvořeny příslušnými slovesnými formanty, nejčastěji odvozování formantem –*ova/-uj-*, zařazujícím derivovaná slovesa ke třetí slovesné třídě (vzor „kupovat“). Svobodová (2013, s. 146) tvrdí, že tento sufix je v současné době jedním z nejproduktivnějších, ve srovnání s jinými kmenotvornými formanty se jeví jako neutrální, bezpříznakový. Takto tvořená slovesa jsou tradičně chápána jako obouvidová, resp. vidově neutrální. Můžeme zde však hovořit o zvýšené tendenci dotváření vidových dvojic pomocí prefixace za účelem explicitního vyjádření dokonavosti, což souvisí se zvyšující se frekvencí užívání, např. *odentrovat*, *vyresetovat*, *globalizovat*. Dle Svobodové (2013, s. 146) je druhým způsobem zdokonavování sloves přejatých také velmi časté tvoření formantem –*nou/-nu-*, např. *kliknout*, *mailnout*, *resetnout*, *stopnout*. Tento druhý způsob perfektivizace je však méně častý ve srovnání s výše uvedenou prefixací. Pouze na úrovni neformálních vztahů lze však takto tvořená slovesa hodnotit jako bezpříznaková. Můžeme se tak setkat s dvojicemi typu *bukovat* – *buknout*; *hackovat* – *hacknout*. Z důvodu explicitního vyjádření fáze děje lze i druhý typ ještě prefigovat, např. *kliknout* – *odkliknout*; *mailnout* – *odmailnout*. Existují ovšem i další typy verbálních sufixů, setkat se s nimi však lze jen zřídka. U citově zabarvených sloves nebo sloves substandardních se objevují přípony –*i/-í-*, např. *snowboardit*, *vegetit*, *špiónit* apod. I zde se vyskytují prefigované tvary a reflexivizace, např. *zasnowboardit si*, *vyšpiónit*, *povegetit si* (Svobodová, 2013, s. 146).

Problémů v oblasti přejímek je však mnohem více. Svobodová (2013, s. 147) uvádí, že z uživatelského hlediska se jako nejsložitější jeví rozkolísanost. Na mluvčí a pisatele jsou kladeny vyšší nároky při rozhodování, musí se rozhodnout kterou formu správně v jakém typu textu použít. Existuje neustálenost v oblasti jednotlivých rovin adaptace. U méně častých a méně známých jevů se všeobecně toleruje určitá rozkolísanost, variantnost apod., naopak frekventovanější prvky se stávají závaznější a ustálenější (Svobodová, 2013, s. 147).

2.4.4. Jazykové hodnocení přejímek

Tradičně platí, že většina nových, nedávno objevených jazykových prostředků se nepovažuje za spisovné. Prostředky, které nebyly (zatím) do spisovného jazyka přijaty, jsou často vnímány jako nevhodné či hovorové, slangové apod. To však ne vždy odpovídá skutečnosti. Svobodová (2013, s. 149) jako příklad uvádí výraz *outlet*, který nezachycují kodifikační příručky ani slovníky cizích slov. Svobodová (2013, s. 149) se však domnívá, že z hlediska formálního ani významového není důvod, aby tento výraz nebyl považován za spisovný, zvláště vezmeme-li v úvahu jeho poměrně vysokou frekvenci v současné češtině v oblasti obchodu a nakupování. U takovýchto výrazů lze předpokládat, že pokud se budou používat delší dobu, budou kodifikovány a stanou se součástí spisovného jazyka. V opačném případě, pokud používány nebudou nebo budou nahrazeny jinými, zmizí z jazyka samy.

Dle Svobodové (2013, s. 149) se cizojazyčné prostředky přejímají nejčastěji v oblasti slangového vyjadřování. V této oblasti jsou také nejčastěji tolerovány. Důvodem pro užívání přejímek v sociolektech, je obvykle najít pojmenování pro jevy, pro které neexistuje domácí pojmenování. Dalším důvodem může být snaha mluvčího odlišit se od ostatních a zařadit se do určité komunity. Na rozdíl od některých profesních slangů, ve slanzích zájmových nebývají anglicismy a jiné cizojazyčné prvky užívány z důvodů prestiže. Výrazy užívané v oblasti počítačů mívají v angličtině často charakter odborných názvů, do češtiny jsou však málo kdy přejímány jako termíny, spíše mají příznak slangovosti, teprve když se dostanou do širšího povědomí, mohou být chápány neutrálně (Svobodová, 2013, s. 149).

Svobodová (2013, s. 150) uvádí, že pravopis je u většiny nových termínů i slangových vyjádření zatím značně neustálený, např. *scanner* – *skener*, *upgrade* – *apgrejd*. Není jednoznačné, které z nich jsou spisovné odborné názvy, a které nespisovné sociolekty. Svobodová (2013, s. 150) poukazuje na to, že některé graficky počeštěné varianty jsou na stejné úrovni jako varianty původní (*skener*) a jiné na „nižší úrovni“ (*eskejpovat*, *apgrejdovat*), u těch může být důvodem výrazná odlišnost psané a vyslovované podoby, ale také kombinace grafémů *-ej-*. U slovesných odvozenin záleží na uživateli, který tvar zvolí pro svůj mluvený či psaný projev. Svobodová (2013, s. 150) pro srovnání uvádí: *provést reset* (opisný tvar), *resetovat* (neutrální), *zresetovat* nebo *vyresetovat* (prefigované deriváty) a *resetnout* (dokonavý spíše hovorový, případně slangový tvar).

Určitým faktorem pro výběr a užívání přejímek uživateli je jejich módnost, tedy to, že jsou aktuálně „v módě.“ Často chce uživatel výběrem těchto „módních“ přejímek dodat textu působivost. Jako příklad bychom mohli uvést hodnotící výrazy typu *cool*, *good*, *trendy*

nebo další adjektiva typu *busy, happy, ready*. Svobodová (2013, s. 151) upozorňuje, že při výběru těchto výrazů je však zapotřebí se vždy zamyslet nad jejich kontextovou funkčností a vhodností, nikoli nad jejich spisovností či kultivovaností. Vyvarovat bychom se měli nadužívání některých cizích prvků, toto by mohlo být některými uživateli vnímáno negativně (Svobodová, 2013, s. 151).

Variantnost forem přejímek nebo obecně jejich neustálenost je spjata s problémy týkajícími se systémového souladu či nesouladu jazykových struktur výchozích jazyků a češtiny, což může činit problémy uživatelům jazyka. Z tohoto důvodu je rozhodnutí, kterou variantu zvolí jen na uživateli a často je jen otázkou náhodného výběru. Svobodová (2013, s. 152) tvrdí, že současná situace, kdy dostupné jazykové příručky nepodávají dostatečné informace v potřebném rozsahu, celou věc nijak neusnadňuje. Uživatelé jazyka se v mnoha případech musejí výběru a využití správných cizích prvků teprve učit. Existuje mnoho názorů na užívání cizojazyčných přejímek v různých komunikačních oblastech a míra jejich tolerance bývá rozdílná (Svobodová, 2013, s. 152).

II.PRAKTICKÁ ČÁST

1. Pravopisná cvičení

V praktické části předkládáme pravopisná cvičení, která byla vytvořena a zveřejněna pouze v rámci této práce. Primárně jsou určena pro žáky 2. stupně základních škol, nevylučujeme však jejich využití ani na středních školách. Záměrně neuvádíme ročník ani věkovou kategorii, pro kterou jsou cvičení určena, toto necháváme zcela v kompetenci učitele, který zná své žáky nejlépe a může tak posoudit vhodnost cvičení pro tu či onu třídu. Doporučujeme využít cvičení jako cvičení doplňkových k práci s učebnicí, k procvičování, ke zpestření výuky. Jelikož byla cvičení vytvořena s využitím současné slovní zásoby, je možno s nimi dále pracovat a použít je také při osvojování učiva o slovotvorbě a vrstvách ve slovní zásobě. Tematická zaměření cvičení byla zvolena tak, aby byla blízká dnešním žákům, aby je oslovila a snad i motivovala k práci na zlepšování svých znalostí v českém pravopise.

Pedagog by měl počítat s tím, že žáci nebudou znát význam všech slov. V tomto případě navrhujeme umožnit žákům práci se slovníky neologismů a/nebo slovníky cizích slov, což může být pro žáky velmi zajímavé. Vzhledem k zaměření a charakteru diplomové práce nebylo využito všech pravopisných jevů, např. tvorba cvičení zaměřených na pravopis *s/se/z/ze* či pravopis *u/ů/ú* by byla značně komplikovaná.

Diktáty doporučujeme psát po předchozí přípravě, zvláště slova cizího původu je potřeba žákům předem objasnit, a to jak významově, tak z hlediska pravopisu, aby tato slova nemohla žáky v diktátu překvapit.

Na závěr uvádíme jedno zajímavé cvičení zaměřené na rozvoj slovní zásoby v oblasti slov přejatých, které bylo přejato z publikace *Trénink v českém jazyce pro základní školy*.

1.1. Psaní i, í, y, ý v koncovkách jmen

1.1.1. Podstatná jména

Doplň *i, í, y, ý* v koncovkách podstatných jmen. Pravopis zdůvodni.

- a) Změna e-mailové adres_, středisko agroturistik_ s chovem koní, majitel bezpečnostní agentur_, zaměstnanec biofarm_, dred_ na jeho hlavě, vyměnit si dres_, ergonomické podložk_ pod myš, floristk_ z květinového obchodu, program_ na vytvoření fotoknih_, naplánovaná gala párt_, otevření nové hamburgerárny_, první notebook_ s hibernací_

fanoušc_ obklopující hiphoper_, zpacifikovat agresivní demonstrant_, konkurenční hypermarket_, zákazník i-kavárn_, deska countryové ikon_ Gartha Brookse, ps_ cvičení pro canisterapi_, pořídit si termoponožk_, tester_ parfémů, potkat topfavorit_, točit filmové trailer_, milovník venkovské turistik_.

b) Indoorové sport_, indukční vařen_, odstřelovači v infrabrýl_ch, klokank_ využívané k nošení dětí, kočkař_ jsou milovníky zvířat stejně jako pejskař_, speciálně upravené kontejner_ na kontejneřišt_ch, mamičiny domácí muffin_, únos kultist_, neočekávané kyberútok_, odsunut do druhé lig_, loděnk_ na cestu trajektem, práce lymfoterapeutk_, atlas_ koupené v mapkupectv_ch, filmové megahit_, pořad o meteostanic_ch, skládací minikoloběžk_, obchod s dětskými odrážedl_, přestavba palačinkárn_, žákovské úkolníčk_ a testovník_, pracovat s internetovými vyhledávač_, mít kamarády zvířatomil_, hrát se zatejčován_m, provést recyklac_ plastů.

c) Dřevěné pelet_, podepsáno digitálními podpis_, postbox_ firem, přijít s novými produkt_, seminář pro protidrogové koordinátor_, být předskokan_ slavné kapel_, nejlepší zápas této půlsezon_, konec kariér_, rádobyhvězd_ rockové scén_, oblast vyžadující rehabilitac_, nosit tradiční kostým_, opakovat retrohit_, vyzkoušeno samouživatel_, provést sebezprezentac_, vyvinutí vlastní iniciativ_, pád skialpinistk_, nečekáme sněhánk_, chutné sójaburger_, vzhled spolumoderátork_, výhody superdiet_, kupovat superpotravin_, obdivovat superhrdin_, zvolit šéfmanažer_, objednat mléčné šejk_, organizovat tattoo festival_, porozumět teengenerac_, vystoupení technohvězd_.

Tvoř věty s uvedenými podstatnými jmény v daném tvaru.

topfavoriti _____

topfavority _____

předskokani _____

předskokany _____

skialpinisti _____

skialpinisty _____

1.1.2. Přídavná jména

Doplň *i, í, y, ý, é, á* v koncovkách přídavných jmen tvrdých a měkkých. Pravopis zdůvodni.

- a) Spamov_ filtr, širokoformátov_ film, topmodelingov_ agentura, genderov_ role, turbomasážn_ trysky, konferenčn_ hovory, apartmánov_ ubytování, infračerven_ záření, interkulturn_ vzdělávání, pomocí internetov_ch vyhledávačů, inzulinov_ test, automobil s kompaktn_ karoserií, pracovat s kompatibiln_m_ programy, zaměstnanci kongresov_ho centra, prezentace festivalov_ch filmů, křtiny exkluzivn_ho kalendáře, autor kultovn_ch románů, obytn_ kontejner, stvrzeno elektronick_m_ podpisy, polartecov_ materiál, namazat se poopalovac_m_ krémem, kysan_ nápoj s probatick_m_ účinky, protidrogov_ pes vycvičen_ na odhalování ukryt_ch drog, výroba instalačn_ch CD.
- b) Dnešn_ přemobilovan_ svět, být v psychick_m_ stresu, hudbymilovn_ člověk, pravověrn_ fanoušek, technologick_ parky, prodejna s ultralevn_m_ počítači, ultracitliv_ sluch, organizovat ultravytrvalostn_ běh, vývoj virtuáln_ reality, v rámci volnočasov_ch aktivit, výhrychtiv_ soused, majitelé wapov_ch mobilů, výběr mezi stovkami wellnessov_ch hotelů, obložit zvukopohltiv_m_ materiálem, asociace dentáln_ch hygieniků, zážitkov_ psychotherapeutick_ výcvik, zavedení elektronick_ evidence tržeb, pronájem rezidenčn_ch bytů, prvn_ telegenn_ prezident v historii USA, vyrůstat v multigeneračn_ rodině, kniha nezatížena čechocentristick_m_ viděním.
- c) Stát se adrenalinov_m_ sportovcem, carvingov_ instruktor, interaktivn_ výuka ciz_ch jazyků, e-learningov_ průmysl, skysurfingov_ prkna, bezpečnost internetov_ho bankovníctví, regionáln_ outdoorov_ soutěže, touchpadov_ technologie, být vždy topmodern_, moucha je kosmopolitn_ organismus, wrestlingov_ zápasníci, plavat ve whirlpoolov_m_ bazénu, nová faceliftov_ podoba automobilu, mezinárodní fastfoodov_ společnosti, favoritn_ album známé zpěvačky, vést si deníkovit_ záznamy, čokoholick_ země jako Francie a Belgie, činuschn_ vláda, internetov_ brouzdač, alergizačn_ látky, geneticky modifikovan_ potraviny, počet prochatovan_ch hodin.

Tvoř věty s uvedenými přídavnými jmény v daném tvaru.

wrestlingoví _____

wrestlingový _____

internetoví _____

internetový _____

festivaloví _____

festivalový _____

adrenalinoví _____

adrenalinový _____

1.1.3. Souhrnná cvičení

a) Doplň *i, í, y, ý* v koncovkách jmen.

Že se andulk_ naučí mluvit, to víme dávno. Ale jak jsou na tom s mluvnick_m_ pravidl_, se až dosud nevědělo.

Jako domác_ mazlíčc_ se andulk_ (*Melopsittacus ufnulatus*) chovají už více než 150 let. Za ty rok_, které s námi tito mal_ papoušc_ strávili, jsme je dokonale poznali a odhalili všechna jejich tajemství. Alespoň si to myslíme.

Ve skutečnost_ si andulk_ stále ještě jistá tajemství ponechávají. Odhalit je může ten, kdo jim zadá správný úkol nebo připraví vhodn_ test. To se nedávno podařilo vědcům, kteří andulk_ vyzkoušeli z gramatik_. Samozřejmě ne z češtin_ ani angličtin_, v testu použili "vět_" – řetězce sestavené z úryvků ptač_ho zpěvu. A zkoumali, zda jsou ptác_ schopni chápat jejich význam podle struktur_ řetězce. Tuto schopnost mají lidé a ještě pár dalš_ch živočichů, ale u ptáků to zatím zkoumáno nebylo.

Testu se kromě andulek zúčastnily ještě zebříčk_ - další oblíbený exotick_ pták, pro změnu zástupce pěvců. Vědc_ jim připravili několik "vět" tvořených třemi úryvk_ ptač_ch melodi_ sestaven_ch do určitého pořad_. Každ_ úryvek označili písmenem A, B nebo C. Pak naučili oba druh_ reagovat klovnut_m na skladbu sestavenou z úryvků v pořad_ AAB, zatímco tytéž pasáže sestavené v pořadí ABA měli ignorovat. Když to andulk_ i zebříčk_ ovládaly, vědc_ jim skladb_ obměnili – místo řetězce AAB jim přehráli "větu" CCA.

(Podle Z. Martinové: Andulky a gramatika: Větný rozbor pro papoušky)

b) Doplň *i, í, y, ý, á, é* v koncovkách jmen.

Koloběžkov_ trend k nám dorazil z USA na konc_ devadesát_ch let minul_ho stolet_. To se do kurzu znovu dostával pohyb na kolečkov_ch vehiklech. "V roce 1998 jsem vyjel do Amerik_ na výstavu, kde bylo tohle nejzřejmějš_," vzpomíná český výrobce koloběžek Dan Pilát.

Skládac_ koloběžk_ však brzy začaly ustupovat. Příliš mal_ kolečka nevyhovují všem terénům a stále více příznivců získávají_ freestylov_ verze. Rozeznáte je na první pohled – masivn_m_ rám_ a větším poloměrem kol připomínají své "pramát_" z minulého století. Jejich hlavn_ výhodou je, že obstojí na většině terénů. "V současnost_ je poměr používan_ch koloběžek jednoznačn_. Osmdesát procent freestyle, dvacet procent skládac_," vypočítává Pilátův kolega Jakub Bostl.

Mohutnějš_m_ koloběžkam_ s univerzáln_m_ použit_m_ to zdaleka nekončí. Před několika let_ se i v Česku ujal nov_ trend. Co s horam_ a sjezdovkam_, když sleze sníh? Sjíždět je na kolečkách! A koloběžka je znovu ten nejjednodušš_ prostředek. Speciáln_ odoln_ rám_ se musely vybavit siln_m_ brzdám_ a kol_ z motorek, aby jízdu v terénu vydržely a chovaly se bezpečně.

(Podle O. Stratilíka: Jen dvě kola - Městští vetřelci útočí)

c) Doplň *i, í, y, ý, á, é* v koncovkách jmen.

K moř_ se o prázdninách dostanete po zem_ nebo vzduchem. Oboje má své proti. Autobusem, vlakem nebo autem to trvá dlouho. Vzdušn_ cesta je rychlejš_, ale víc omezujíc_. Co takhle vyrazit v trubce Hyperloop!

Hyperloop se snaží zkombinovat výhod_ pozemn_ a leteck_ doprav_ na středn_ a velk_ vzdálenost_. Jedná se svým způsobem o „potrubn_ přepravu“. Cel_ potrub_ je hermeticky uzavřeno a je v něm vytvořen podtlak, nikoliv však úpln_ vakuum. V předn_ část_ přepravn_ kapsle je kompresor, který nasává zbyl_ vzduch v potrub_, a vyfukuje ho pod kapsl_, takže ji tím nadnáší.

Pohyb kapsle je zajištěn siln_m_ elektromagnet_ na dně potrub_ stator, které pomocí magnetického pole kapsl_ (rotor) urychlují, případně zpomalují. Kapsle je samozřejmě hermetick_ uzavřena a je vybavena akumulátor_ pro pohon kompresoru. Cel_ pohyb potrub_m_ je „bezkontaktn_“ a není tedy třeba řešit ztrát_ třen_m_, díky čemuž je možné dosahovat rychlost_ 1000-1200 km/h.

Tento nov_ způsob přeprav_ by měl částečně nahradit leteckou a vlakovou dopravu v rámci kontinentů. Mezikontinentáln_ spojen_, ať už nad nebo pod hladinou oceánu skýtá rizika, jako pohyb tektonick_ch desek, siln_ proud_ nebo velk_ vln_ při bouř_. Je tedy otázkou, zdali se někdy podaří zcela nahradit leteckou přepravu, která má v tomto zatím navrch.

(Podle J. Mokříše: Hyperloop: Doprava blízké budoucnosti)

d) Dopln_ i, í, y, ý, á, é v koncovkách jmen.

Geocaching (čti „geokešing“) je hra na pomezí sportu a turistik_, při které se hledají ukryt_ schránk_ pomocí zeměpisn_ch souřadnic. Skryt_ schránka neboli poklad se nazývá cache (čti „keš“ nebo „keška“).

Jednou ze základn_ch myšlenek geocachingu je umíst'ován_ keš_ na zajímav_ místa. Jejich úkolem je přivést kačer_ (hráče) do tajemn_ch zákout_, ať už v České republice nebo po cel_m světě. V popisu keše neboli listingu bývá vysvětleno, čím je místo zajímav_ a proč právě zde byla tato keška založena. Často jsou keše ukrývány na velmi frekventovan_ch místech, kde i jejich nalezen_ může být velkou zábavou.

Zjednodušeně řečeno se jedná o hru, ve které někdo někam schová krabičku, do níž vloží logbook, tužku, případně dalš_ předmět_. Poté publikuje informace o poloze této keše, aby jí dalš_ kačeř_ mohli nalézt. Všechno se odehrává na oficiáln_m webu této hr_ – www.geocaching.com. Na webu www.geocaching.com má každ_ keš svoji vlastn_ stránku, kde jsou zveřejněny informace, vedouc_ k jejímu nalezen_.

Cíl hr_ si každ_ kačer stanoví sám, nejčastěji ale jde o nalezen_ co možná největš_ ho počtu keš_. Někdo se zaměřuje na keše s vysokou obtížnost_, jiný například sbírá kešk_ v zahranič_.

(Podle www.kesky.cz)

1.2. Psaní i, í, y, ý v koncovkách sloves

Doplň *i, í, y, a* v koncovkách slovesných tvarů. Pravopis zdůvodni.

- a) Obě naše děti se alergizoval_. Jel_ jsme boardovat na sjezdovku. Politici bonmotoval_ v televizní debatě. Městští strážníci botičkoval_ špatně zaparkovaná vozidla. Kdo z vaší rodiny nejčastěji brázd_ po internetu? V poslední době se veškerá média značně bulvarizoval_. Chlapci i děvčata po absolvování lyžařského výcviku úspěšně carvoval_. Všichni psi, chování ve městech, musel_ být čipován_. Procedury počítače mohou být snadno deinstalován_ a reinstalován_. Počítačová experti doinstaloval_ všechny potřebné programy do nových notebooků.
- b) Babička s vnučkami o prázdninách džusoval_ ovoce. Teenageři méně volaj_, ale více textuj_. Jana i Jirka včera celé odpoledne chatoval_. Mluvčí komunikoval_ názor většiny. Dnešní mladí by všichni nejraději manažoval_ a marketingoval_. Policie medializoval_ případ kradených aut. Zaměstnanci firmy se mentoruj_ navzájem. Členové hackerského gangu naboural_ již stovky počítačů. Kulturní památky jsou na Seznamu světového dědictví nadprezentován_. Fotbalisté Teplic před týdnem vyautoval_ Spartu. Před každým náhledem jsme skener vyresetoval_.
- c) Webové stránky obce byl_ minulý měsíc ve výstavbě, dnes už na ně zabrous_ desítky uživatelů denně. Obě firmy zafinancoval_ výstavbu nedalekého kruhového objezdu. Města zainventoval_ výstavbu nových domů. Včera jsme si s kamarády zaskejtoval_ v novém skateparku. Návštěvníci knihovny surfoval_ celý květen zadarmo. Celá třída si vyzkoušel_ práci s 3D modelem – otáčel_ jsme jej, posouval_ a zoomoval_. Zorboval_ jste na vodě, na travnatém kopci nebo na sněhu? V loňském roce byl_ na území České republiky zrecyklován_ tři tisíce tun PET lahví.
- d) Do skupiny A byl_ naložován_ některé slavné fotbalové kluby. Veronika a její bratr se nalogoval_ na chat současně. Členové expedice obatůžkoval_ na Sibíři tři čápy černé kvůli pozorování. Společnost Digital oddémonizoval_ počítač a přiblížil_ ho lidem. Obrázky se nedal_ zavřít ani odkliknout myší. Na stánku budou odprezentován_ nejnovější síťové technologie. Prochatoval_ spolu celé hodiny a zároveň prosurfoval_

mnoho stránek. Trenéři prokaučoval_ zápas. Tento měsíc prowapoval_ všech 500 kB zdarma.

- e) Muzikanti doslova přeprodal_ největší sál v Praze. Chlapci i děvčata v hodině pracovních činností slámoval_. Dvě slavné topmodelky spolumoderoval_ večer. Fotbalisté na včerejším tréninku strečoval_ a vyklusával_. Nájemníci odmailoval_ odstoupení od smlouvy. Slavná moderátorská dvojce odkomentoval_ nejvíce přímých přenosů v historii, dokonce porotoval_ nejednu soutěž krásy. Ve zprávách musel_ z mravnostních důvodů vypípat komentář ruské tenistky. Zaměstnanci skiareálu dosněžoval_ sjezdovku. Žadatelé se předregistroval_ do databáze. Moji rodiče zamlada pravidelně dýdžejoval_ v pražských klubech.

Doplň koncovky sloves ve tvaru přítomném a v přičestí minulém.

tvar přítomný	přičestí minulé
hokejisté (strečovat) _____	_____
děti (snowboardovat) _____	_____
notebooky (zamrznout) _____	_____
rodiče (spoluuvádět) _____	_____
účastníci (zorbovat) _____	_____
firmy (investovat) _____	_____
programy (instalovat se) _____	_____

Doplň *i, í, y, a, á* v koncovkách slovesných tvarů. Pravopis zdůvodni.

Technologie ovlivňuj_ již v podstatě všechna odvětví lidské činnosti. V poslední době se čím dál více prosazuj_ také ve sportu. V tenise se už delší dobu použív_ Jestřábí oko, které dokáže určit, jestli byl míček zahraný do hřiště nebo do autu. Podobná technologie se začín_ prosazovat i ve fotbale a třeba ani takový ping pong nestoj_ stranou.

Začalo to opakovanými záběry, které umožnil_ shlédnout klíčový moment zápasu (nejčastěji gól) vícekrát, později i zpomaleně. Obecně se dá říct, že moderní technologie maj_ divákům u obrazovek zjednodušit pohled na komplikované situace, případně je více vtáhnout do atmosféry. V NHL se jeden čas experimentovalo s barevným rozlišením přihrávky od střely –

za pukem se táhl_ jakási šmouha, která měnil_ barvu podle rychlosti samotného puku. Při přihrávce byl_ modrá, při střele červená. To se ukázalo, jako matoucí poměrně záhy, protože spousta gólů padal_ i „přihrávkami“. Dnes je možné, abychom si při sledování přenosu například vyslechl_ rozhovor mezi rozhodčími, případně se o přestávce podíval_ na rozbor zajímavých situací elektronickou tužkou.

Sportovní sudí nikdy neměl_ jednoduchou práci. Jejich rozhodování ovlivňuje výsledek hry a vždycky se najde někdo, kdo je s jejich výkonem nespokojen. V tenise se prosadilo již výše zmíněné Jestřábí oko, o kterém jsme psal_. S posuzováním, zda byl hráč skutečně faulován, nebo se jedná spíše o skvělý herecký výkon, má pomoc_ nedávno představená novinka Toshiba. Systém bude komplexně analyzovat celý zápas a zároveň posuzovat fauly. Celá novinka je založen_ na umělé inteligenci, která se dokáže sama učit pomocí sledování zápasů. Výhodou je, že nejsou třeba drahé senzory – technologie si vystač_ se záběry z kamer.

S nasazováním nejrůznějších „vychytávek“ přicház_ otázka, zda to neposkytuje nějakou zásadní výhodu nad soupeřem, který něčím takovým vybaven nen_. Je proto důležité, aby i sportovní svazy a asociace dohlížel_ na to, aby k něčemu takovému nedocházelo. Co dnes vypad_ jako hra, to může a pár let udělat z průměrného sportovce těžko porazitelného soupeře.

(Podle J. Mokříše: Sport: Moderní technologie zasahuje!)

Doplň *i, í, y, a, á* v koncovkách slovesných tvarů. Pravopis zdůvodni.

Benovi rodiče totiž společenský tanec miloval_. Ben si občas říkal, že ho miluj_ víc než jeho. V sobotu večer se v televizi vysílal pořad Tanec s hvězdami, kdy různé celebrity tančil_ v páru s profesionálními tanečnicí. Táta s mámou ho ani jednou nevynechal_. Kdyby u nich doma hořelo a máma si musel_ vybrat, jestli zachrán_ blyškovou zlatou stepovací botu, kterou kdysi nosil Flavio Flavioli (vypulírovaný opálený italský tanečník a donchuán, který vystupoval ve všech řadách tohoto televizního hitu), nebo své jediné dítě, Ben si myslel, že by si spíš vybral_ tu botu. Dneska máma s tátou měl_ namířeno do Arény, aby Tanec s hvězdami viděl_ živě na pódiu.

Benova maminka pracoval_ v místním manikérském podniku jménem Gailin nehtový salon. Moc zákaznic tam nechodilo, a tak máma a ta druhá paní, co tam pracoval_ (jmenoval_ se, jak jinak, Gail), většinu dne strávil_ tím, že vylepšoval_ nehty jedna druhé. Brousil_ je, čistil_, upravoval_, promazával_, vyrovnával_, leštil_, vyplňoval_, lakoval_, prodlužoval_ a zdobil_. Celý den jedna druhé něco dělal_ s nehty (ledaže v televizi dával_ nějaký pořad s Flaviem

Flaviolim). To znamenalo, že máma vždycky chodil_ domů s hrozně dlouhými barevnými prodlouženými nehty na rukou.

(Podle Davida Williamse: Babička drsňačka)

1.3. Interpunkce

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Na světě žije přes 3500 druhů hadů. Obsadili pouště i deštné pralesy žijí na povrchu i pod zemí šplhají do korun stromů plavou v řekách i v oceánu. Rozmanitému prostředí a odlišné kořisti se přizpůsobily i jejich oči. Mezinárodní skupina zoologů zkoumala jaké geny utvářejí zrak 69 druhů hadů z celého světa. Ukázalo se že v průběhu vývoje různých druhů prodělaly celou řadou mutací. Výsledkem je že každý had vidí své okolí jinak.

Denní hadi loví za světla. V sítnici proto mají větší množství čípků které umožňuje ostré vidění za dne. Výzkum ukázal že jejich oči před slunečními paprsky chrání čočka která nepropouští škodlivé ultrafialové záření. Navíc had vidí jasněji protože čočka odfiltruje modrou složku světla. Had proto vidí podobně jako člověk který si nasadil žluté brýle.

Hadi kteří potřebují dobře vidět za šera nebo tmy vidí podobně jako kočka v šedých odstínech. Jejich oči jsou stavěné tak aby zachycovali co nejvíce světelného záření. Tomu odpovídají jejich čočky kterými ultrafialové záření lehce prochází. Vědci ale zjistili že filtr v čočce postrádají i někteří denní hadi – domnívají se že jde o druhy které nejsou závislé na ostrém vidění nebo žijí v zastíněném prostředí.

(Podle Z. Martinové: Očima hada – Tajemství hadích smyslů)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Youtuberka Weef je k nezastavení. Zatímco jiní youtubeři sedí u brambůrků dolují z nich peníze a předstírají že to vůbec ale vůbec není skrytá reklama Weef cestuje po světě. Sledujete-li její kanál Weef's World neuniklo vám že se právě teď nachází v Maroku a cestuje skrze Vysoký Atlas. Co k tomu říct jiného než prostě: natankovat a vyrazit!

Youtuberů je hodně ale svět je ještě větší než jejich počty; stačí se rozhlédnout po pár kontinentech a shledáte že TenDavidMrazek surfuje v jihoafrickém Cape Townu.

Cestovatelský blog Expert Vagabond dal v nedávné době do kopy sedmnáct dalších kanálů na Youtube které se věnují čistě tomu jak co nejlouběji zahrábnout do balíčku chipsů a vytáhnout z nich co nejvíc peněz. Tedy pardon přehlel jsem se! Ve skutečnosti jde o kanály které se věnují čistě tomu jak putovat po Zeměkouli a skládat jejím neuvěřitelným krásám poctu dokonalým stříhem. Samotný Expert Vagabond aktuálně tráví volný čas tím že se v Mexiku cachtá mezi žraloky.

(Podle D. Šmída: YouTubeMag: 10 nejlepších cestovatelů (s jetpackem)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Minecraft je geniálně jednoduchá hra do které se zamiloval celý svět. Náplní hry je stavět z malých kostek svůj vlastní svět – jako hráč dolujete a vyrábíte předměty. V průběhu dolování zabijíte potvory a stavíte svůj vlastní svět. Žijete v náhodně generovaném otevřeném herním světě kompletně složeného z kostiček a je na vás co s nimi provedete. Každou kostičku lze těžit a transformovat do jiné kostičky nebo předmětu. Pracovat na svém světě lze pouze přes den protože v noci na Vás budou útočit potvůrky.

Hra zprvu stála dolar ale protože se tak moc chytla zvedla se i cena na cca 20 dolarů. Hra se stále rozvíjí takže o zábavu není nouze. Zajímavé je že i přestože grafika vypadá jak z devadesátých let nikomu to zřejmě nevádí. Jediný nedostatek hry je asi ten že i přes primitivní grafiku je náročná na hardware počítače.

(Podle www.birknet.eu)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Stereotypy spojené s kempováním jako drsné noci provizorní toalety a štípání komárů v poslední době nahrazuje nový styl "okouzujícího" kempování nazývaný glamorous camping zkráceně glamping. Nové trendové kempy rostou jako houby po dešti po celém světě a nemají problémy s nezájmem turistů.

Hlavním důvodem růstu popularity glampingu je že spojuje tradiční kouzlo kempování jako jsou noci pod hvězdami s luxusem pohodlných postelí a stanů vybavených lépe než některé hotely. Perfektní spojení přírody a pohodlí tak láká stále více lidí k úniku z měst ke glampingu.

Pokud se rozhodnete pro dovolenou ve stylu glamping určitě nebudete mít problém s nedostatečnou nabídkou míst či druhů ubytování. Mezi nejoblíbenější modely stanů patří mongolské jurty a prostá indiánská týpí.

Existuje však řada tajemných a nádherných obydlí k pronájmu od romsko-cikánských karavanů po ekologické buňky vybavené plazmovou obrazovkou a stanicí pro iPod. Všechny tyto typy ubytování jsou zárukou skutečně nezapomenutelných zážitků.

Lákadlem kempování byla vždy krásná příroda v okolí. Kdo má strach že je glamping připraví o tento krásný zážitek tak si může být jist, že luxusní stany nemají vykompenzovat nedostatek krásné přírody v okolí. Glampy s luxusním ubytováním najdete po celém světě a nabízejí takové splynutí s nádhernou přírodou o jakém si běžní výletníci mohou nechat jen zdát.

(Podle www.cestovani.lidovky.cz)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Náš jídelníček ovlivňuje to jak se cítíme. Zdravé stravování může výrazně ovlivnit kvalitu života. Jak by ale měla zdravá strava vypadat? Co člověk to jiný názor. Ať už ale patříte mezi běžného strávnicka který nepohrdne pořádným steakem nebo jste vegetariáni či vitariáni nikdy neuděláte chybu když do jídelníčku zařadíte superpotraviny.

Superpotraviny jsou vysoce výkonné potraviny které jsou plné koncentrovaných živin. Jedná se o rostlinné potraviny ve kterých jsou obsaženy ve vysoké koncentraci živiny. Účinnost superpotravin objevili během uplynulých desetiletí vegani a vitariáni kteří hledali optimální potraviny a přitom objevili chia semínka acai avokádo kokosový ořech a mnohé další.

Mezi superpotraviny ale nepatří jen exotické rostliny jsou mezi nimi i ty které běžně rostou u nás. Jaké to jsou? Borůvky špenát lněná semínka šípky nebo třeba vlašské ořechy. Superpotraviny jsou skvělou podporou pro naši imunitu. Tělu dodávají vitamíny minerály proteiny a další důležité látky. Naše tělo může tyto potraviny snadno přijímat a nejlépe zhodnotit. Často dokážou nahradit léky o umělých potravinových doplňcích ani nemluvě.

(Podle S. Špačkové: Co jsou to superpotraviny?)

Doplň uvozovky.

Kapustová polévka

Ale s babičkou je děsná nuda, stěžoval si Ben. Byl studený listopadový páteční večer a on se jako obvykle otráveně válel na zadním sedadle rodinného auta. Zase už jeli k babičce, kde měl jako každý týden přespat do rána, a jemu se tam příšerně nechtělo. Se všema starýma je nuda. Takhle o babičce nemluv, napomenul ho nepřesvědčivě táta. Tlustým pupkem se přitom opíral o volant malého hnědého rodinného autíčka. Já to tam nesnáším, protestoval Ben. Telka jí nefunguje, pořád chce jenom hrát scrabble a smrdí kapustou!

No, musím uznat, že v tomhle má pravdu, babička vážně smrdí kapustou, souhlasila máma, která si ještě na poslední chvíli malovala rty konturou. Pěkně děkuju za pomoc, ženo, zavrčel táta. Moje matka je nanejvýš slabě cítit vařenou zeleninou. Nemohl bych s vámi? prosil Ben. Já miluju společný tanec, lhal. Říká se tomu společenský tanec, opravil ho táta. A nemiluješ ho. Říkal jsi, cituji: To bych radši snědl suchý z nosu, než koukal na tu kravinu.

(Podle D. Williamse: Babička drsňačka)

Doplň uvozovky.

Pendolino

Kluci, kdepak jste chodili? zeptala se jich doma babička.

Byli jsme se podívat na Pendolino, odpověděl Adam.

A jak vypadá? zeptala se babička.

Takhle: Všššc! mávl rukou děda.

Copak takhle vypadá vlak? podivila se babička.

Budeš se divit, ale vypadá, odpověděl děda. Jestli nám nevěříš, pojď se na něj podívat. A šli.

Vy víte, v kolik hodin zase pojede? zeptala se cestou babička.

Tak to nevíme, pokrčil rameny děda.

Když to nevíte, musíme se zajít podívat na jízdní řád, řekla babička. A místo k nadjedzu šli na vlakové nádraží Olomouc.

Přišli na nádraží a na nástupišti stálo Pendolino. Parádní modrý rychlovlak se stříbrným a žlutým pruhem. Měl sedm vozů a byl připravený k odjezdu.

Vypadá jako dlouhatánské letadlo,“ obdivoval krásný vlak Adam.

Taky trochu jako velryba. Podívej ten čumák, ukazoval děda.

A taky jako vlak, přidala babička.

A najednou – všššc! Pendolino bylo pryč. Na nástupišti po něm zbyl jen pan výpravčí.

S tím bych se chtěl svézt, povídá Adam.

Já taky, přidal se děda.

Tak se svezeme, kluci, řekla babička. V neděli pojedeme Pendolinem na výlet do Prahy.

Jůůů! A takhle rychle: Všššc! mávl rukou Adam.

(Podle J. Kahouna: O mašinkách)

1.4. Diktáty

Jak se hraje americký fotbal v Čechách

Jsme národ fotbalu a hokeje, ale v posledních letech se u nás dař_ taky americkému fotbalu. Na finále NFL se každoročně koukaj_ milion_ Čechů a to není vše. Zázem_ , které tento sport u nás má, je na velmi dobré úrovni_ : aktuálně hraje 32 česk_ ch týmů.

Česká liga amerického fotbalu je nejv_ šší soutěž amerického fotbalu na našem územ_ a rozděluje se do čtyř diviz_ . Hraje se na 120 yardů dlouhém a 53.3 yardů širokém hřišt_ , které je rozděleno na 12 desetiyardov_ ch pásem. V koncov_ ch zónách hřiště naproti sobě stoj_ brank_ . Zápas je rozdělen na čtyři čtvrtin_ a jedna čtvrtina se hraje 12 minut.

Americk_ fotbal je kontaktn_ sport, ve kterém není nouze o tvrdé střet_ . Tomu odpovídá výbava, která chrán_ zdrav_ hráčů. Skládá se z kotníkov_ ch kopaček, štrupen, speciáln_ ch kraťasů, které chrán_ kolena, bok_ , kostrč a stehna, speciáln_ ch chráničů ramen, dresu a helm_ .

Americk_ fotbal v Čechách je dobrou příležitost_ pro kohokoli, kdo si chce _kusit adrenalinov_ sport. Je přístupn_ pro jakoukoli v_ kovou nebo váhovou kategori_ , takže místo se najde pro každého. Hlavn_ je týmový duch.

(Podle Š. Kulíka: Jak se hraje americký fotbal v Čechách)

Leonardo da Vinci inspiroval nový adrenalinový sport

V_ nalézavost při hledán_ nov_ ch druhů zábav_ zřejmě nezná mez_ . Nov_ adrenalinov_ sport zorb, kter_ vznikl na Novém Zélandu, spočívá v tom, že si vlezete do velké průhledné

koule a spustíte se v ní ze svahu. Tvůrce tohoto v_nálezu prý inspirovala známá kresba Leonarda da Vinci.

Zorb je velká nafukovací koule o průměru 3,2 metry vyrobená ze zvláštního průhledného PVC. Uvnitř je ještě jedna koule, do které si člověk vlezl tunelem a zachytí se zde držadlem. Pak už se stačí jen spustit z kopce a kutálet se až padesátikilometrovou rychlostí. Při cestě dolů můžete skrz průhledné stěny pozorovat svět, který se kolem vás valí.

Pokud zorbujete na vhodném místě probíhá vše naprosto bezpečně. Ideální je travnatý kopec, existují však i speciální zorb na sněhu. Pokud najdete svah končící rybníkem či nádrží, můžete dojíždět i na vodní hladinu. Uvnitř této koule lze také po vodě chodit, aniž byste se namočili.

(Podle F. Janovského: Leonardo da Vinci inspiroval nový adrenalinový sport)

Polární záře z vesmíru

Ze Země vypadá polární záře jako barevné vlny na obloze, nejčastěji ve výškách kolem 100 km nad zemským povrchem. Vytváří ji magnetické pole Země spolu se slunečním větrem - proudem částic vržených Sluncem při slunečních erupcích.

Magnetické pole většinu částic odrazí, ale některé proniknou do atmosféry a putují směrem k magnetickým pólům Země. Srážkami částic s molekulami v atmosféře se uvolňuje energie v podobě viditelného světla. Kolizemi s molekulami kyslíku vzniká zelená záře. Srážkami s dusíkem, kterého je v atmosféře méně, se projevují červeně až fialově.

(Podle Z. Martinové: Polární záře z vesmíru)

Veverky v ohrožení

Roztomilé veverky, které se nejen v českých lesích dočkaly zasloužené ochrany, jsou aktivní po celý rok, tedy i v zimě. Na zimu si dělají zásoby, přesto ale rádi využijí lidské štědrosti. Přesto jsou v ohrožení.

Pokud se někomu zabydlí veverka na zahradě a lidé jí nijak neublíží a nepronásledují ji přílišnou pozorností, může tento chytrý hlodavec zdomácnět natolik, že se bez obav promenuje i v nejtěsnější blízkosti domu a jeho vzbavení využívá pro své potřeby. Zahrada skýtá bohatou nabídku potravy, úkrytů i míst, která se hodí jako zásobárna na zimu. Majitelé musí být samozřejmě mimořádně tolerantní. Ale sledování veverky při práci je natolik zábavné, že jim všechno drobné škody v nahradí.

Zatímco u nás jsou veverky chráněné, ale v podstatě je ohrožují jen jejich přirození nepřátelé, což jsou především kuny a draví ptáci, na Britských ostrovech je situace jiná. Tam byla v šedesátých letech minulého století vsazena severoamerická veverka popelavá, která je větší a agresivnější, takže slabší veverku obecnou vytlačuje z jejích domovů. Mimo to má i odlišné potravní nároky. Okusuje kůru ze živých dospělých stromů, takže odumírají. Hned na jaře požírá květy a plody ještě před dozráním, veverky obecné proto v létě a na podzim hladovějí.

(Podle Z. Martinové: *Veverky v ohrožení*)

1.5. Slovní zásoba

Doplň do tabulky původní, nebo naopak v současné době užívané počestěné podoby přejatých anglicismů.⁴

PŮVODNÍ	POČESTĚNÁ	PŮVODNÍ	POČESTĚNÁ
barter		image	
	bodygárd		pejprbek
booklet		sandwich	
	brífink		šoupárty
businessman		speaker	
	dýler		strečink
discaunt		talkshow	
	fíčr		triler
gentleman		toast	

⁴ Přejato z publikace *Třénink v českém jazyce pro základní školy*.

2. Řešení

2.1. Psaní i, í, y, ý v koncovkách jmen

2.1.1. Podstatná jména

Doplň *i, í, y, ý* v koncovkách podstatných jmen. Pravopis zdůvodni.

- d) Změna e-mailové adresy, středisko agroturistiky s chovem koní, majitel bezpečnostní agentury, zaměstnanec biofarmy, dredy na jeho hlavě, vyměnit si dresy, ergonomické podložky pod myš, floristky z květinového obchodu, programy na vytvoření fotoknihy, naplánovaná gala párty, otevření nové hamburgerárny, první notebooky s hibernací, fanoušci obklopující hiphopery, zpacifikovat agresivní demonstranty, konkurenční hypermarkety, zákazník i-kavárny, deska countryové ikony Gartha Brookse, psi cvičení pro canisterapii, pořídit si termoponožky, testery parfémů, potkat topfavority, točit filmové trailery, milovník venkovské turistiky.
- e) Indoorové sporty, indukční vaření, odstřelovači v infrabrýlích, klokanky využívané k nošení dětí, kočkaři jsou milovníky zvířat stejně jako pejskaři, speciálně upravené kontejnery na kontejneřištích, maminky domácí muffiny, únos kultisty, neočekávané kyberútoky, odsunut do druhé ligy, loděnky na cestu trajektem, práce lymfoterapeutky, atlasy koupené v mapkupectvých, filmové megahity, pořad o meteostanicích, skládací minikoloběžky, obchod s dětskými odrážedly, přestavba palačinkárny, žákovské úkolníčky a testovníky, pracovat s internetovými vyhledávači, mít kamarády zvířatomily, hrát se zatejpováním, provést recyklaci plastů.
- f) Dřevěné pelety, podepsáno digitálními podpisy, postboxy firem, přijít s novými produkty, seminář pro protidrogové koordinátory, být předskokany slavné kapely, nejlepší zápas této půlsezony, konec kariéry, rádobyhvězdy rockové scény, oblast vyžadující rehabilitaci, nosit tradiční kostýmy, opakovat retrohity, vyzkoušeno samouživateli, provést sebezprezentaci, vyvinutí vlastní iniciativy, pád skialpinistky, nečekáme sněhánky,

chutné sójaburgery, vzhled spolumoderátorky, výhody superdiety, kupovat superpotravinu, obdivovat superhrdiny, zvolit šéfmanažery, objednat mléčné šejky, organizovat tattoo festivaly, porozumět teengeneraci, vystoupení technohvězdy.

Tvoř věty s uvedenými podstatnými jmény v daném tvaru.

topfavoriti Oba závodníci byli naši topfavoriti.

topfavority Žokej, který dojel jako první, nepařil mezi topfavority.

předskokani Na koncertě účinkovali jako předskokani.

předskokany Být předskokany se nám líbilo.

skialpinisti Všichni skialpinisti dokončili závod.

skialpinisty Skialpinisty čekalo náročné druhé kolo.

2.1.2. Přídavná jména

Doplň *i, í, y, ý, é, á* v koncovkách přídavných jmen tvrdých a měkkých. Pravopis zdůvodni.

- a) Spamový filtr, širokoformátový film, topmodelingová agentura, genderové role, turbomasážní trysky, konferenční hovory, apartmánové ubytování, infračervené záření, interkulturní vzdělávání, pomocí internetových vyhledávačů, inzulínový test, automobil s kompaktní karoserií, pracovat s kompatibilními programy, zaměstnanci kongresového centra, prezentace festivalových filmů, křtiny exkluzivního kalendáře, autor kultovních románů, obytný kontejner, stvrzeno elektronickými podpisy, polartecový materiál, namazat se poopalovacím krémem, kysaný nápoj s probatickými účinky, protidrogový pes vycvičený na odhalování ukrytých drog, výroba instalačních CD.
- b) Dnešní přemobilovaný svět, být v psychickém stresu, hudbymilovný člověk, pravověrný fanoušek, technologické parky, prodejna s ultralevnými počítači, ultracitlivý sluch, organizovat ultravytrvalostní běh, vývoj virtuální reality, v rámci volnočasových aktivit, výhrychtivý soused, majitelé wapových mobilů, výběr mezi stovkami wellnessových hotelů, obložit zvukopohltivým materiálem, asociace dentálních hygieniků, zážitkový psychotherapeutický výcvik, zavedení elektronické evidence tržeb, pronájem rezidenčních bytů, první telegenní prezident v historii USA, vyrůstat v multigenerační rodině, kniha nezatížena čechocentristickým viděním.

- c) Stát se adrenalinovým sportovcem, carvingový instruktor, interaktivní výuka cizích jazyků, e-learningový průmysl, skysurfingová prkna, bezpečnost internetového bankovníctví, regionální outdoorové soutěže, touchpadové technologie, být vždy topmoderní, moucha je kosmopolitní organismus, wrestlingoví zápasníci, plavat ve whirlpoolovém bazénu, nová faceliftová podoba automobilu, mezinárodní fastfoodové společnosti, favoritní album známé zpěvačky, vést si deníkovité záznamy, čokolické země jako Francie a Belgie, čínuschopná vláda, internetový brouzdač, alergizační látky, geneticky modifikované potraviny, počet prochatovaných hodin.

Tvoř věty s uvedenými přídavnými jmény v daném tvaru.

wrestlingoví Wrestlingoví závodníci trénovali.

wrestlingový Wrestlingový zápas byl zrušen.

internetoví Internetoví nadšenci tráví surfováním hodně času.

internetový Zvol si libovolný internetový vyhledávač.

festivaloví Festivaloví návštěvníci dorazili i přes nepřízeň počasí.

festivalový Festivalový týden se vydařil.

adrenalinoví Adrenalinoví sportovci zorganizovali společné setkání.

adrenalinový Adrenalinový sport není nic pro mě.

2.1.3. Souhrnná cvičení

- a) Doplň *i, í, y, ý* v koncovkách jmen

Že se andulky naučí mluvit, to víme dávno. Ale jak jsou na tom s mluvnickými pravidly, se až dosud nevědělo.

Jako domácí mazlíčci se andulky (*Melopsittacus udnulatus*) chovají už více než 150 let. Za ty roky, které s námi tito malí papoušci strávili, jsme je dokonale poznali a odhalili všechna jejich tajemství. Alespoň si to myslíme.

Ve skutečnosti si andulky stále ještě jistá tajemství ponechávají. Odhalit je může ten, kdo jim zadá správný úkol nebo připraví vhodný test. To se nedávno podařilo vědcům, kteří andulky vyzkoušeli z gramatiky. Samozřejmě ne z češtiny ani angličtiny, v testu použili "věty" – řetězce sestavené z úryvků ptačího zpěvu. A zkoumali, zda jsou ptáci schopni chápat

jejich význam podle struktury řetězce. Tuto schopnost mají lidé a ještě pár dalších živočichů, ale u ptáků to zatím zkoumáno nebylo.

Testu se kromě andulek zúčastnily ještě zebřičky - další oblíbený exotický pták, pro změnu zástupce pěvců. Vědci jim připravili několik "vět" tvořených třemi úryvky ptačích melodií sestavených do určitého pořadí. Každý úryvek označili písmenem A, B nebo C. Pak naučili oba druhy reagovat klovnutím na skladbu sestavenou z úryvků v pořadí AAB, zatímco tytéž pasáže sestavené v pořadí ABA měli ignorovat. Když to andulky i zebřičky ovládaly, vědci jim skladby obměnili – místo řetězce AAB jim přehráli "větu" CCA.

(Podle Z. Martinové: Andulky a gramatika: Větný rozbor pro papoušky)

a) Doplně *i, í, y, ý, á, é* v koncovkách jmen.

Koloběžkový trend k nám dorazil z USA na konci devadesátých let minulého století. To se do kurzu znovu dostával pohyb na kolečkových vozíčkách. "V roce 1998 jsem vyjel do Ameriky na výstavu, kde bylo tohle nejzřejmější," vzpomíná český výrobce koloběžek Dan Pilát.

Skládací koloběžky však brzy začaly ustupovat. Příliš malá kolečka nevyhovují všem terénům a stále více příznivců získávají freestyle verze. Rozeznáte je na první pohled - masivními rámy a větším poloměrem kol připomínají své "pramáti" z minulého století. Jejich hlavní výhodou je, že obstojí na většině terénů. "V současnosti je poměr používaných koloběžek jednoznačný. Osmdesát procent freestyle, dvacet procent skládací," vypočítává Pilátův kolega Jakub Bostl.

Mohutnějšími koloběžkami s univerzálním použitím to zdaleka nekončí. Před několika lety se i v Česku ujal nový trend. Co s horami a sjezdovkami, když sleze sníh? Sjíždět je na kolečkách! A koloběžka je znovu ten nejjednodušší prostředek. Speciální odolné rámy se musely vybavovat silnými brzdami a koly z motorek, aby jízdu v terénu vydržely a chovaly se bezpečně.

(Podle O. Stratilíka: Jen dvě kola - Městští vetřelci útočí)

b) Doplně *i, í, y, ý, á, é* v koncovkách jmen.

K moři se o prázdninách dostanete po zemi nebo vzduchem. Oboje má své proti. Autobusem, vlakem nebo autem to trvá dlouho. Vzdušná cesta je rychlejší, ale víc omezující. Co takhle vyrazit v trubce Hyperloop!

Hyperloop se snaží zkombinovat výhod_ pozemní a letecké dopravy na střední a velké vzdálenosti. Jedná se svým způsobem o „potrubní přepravu“. Celé potrubí je hermeticky uzavřeno a je v něm vytvořen podtlak, nikoliv však úplné vakuum. V přední části přepravní kapsle je kompresor, který nasává zbylý vzduch v potrubí, a vyfukuje ho pod kapsli, takže ji tím nadnáší.

Pohyb kapsle je zajištěn silnými elektromagnety na dně potrubí stator, které pomocí magnetického pole kapsli (rotor) urychlují, případně zpomalují. Kapsle je samozřejmě hermeticky uzavřena a je vybavena akumulátory pro pohon kompresoru. Celý pohyb potrubím je „bezkontaktní“ a není tedy třeba řešit ztráty třením, díky čemuž je možné dosahovat rychlostí 1000-1200 km/h.

Tento nový způsob přepravy by měl částečně nahradit leteckou a vlakovou dopravu v rámci kontinentů. Mezikontinentální spojení, ať už nad nebo pod hladinou oceánu skýtá rizika, jako pohyb tektonických desek, silné proudy nebo velké vlny při bouři. Je tedy otázkou, zdali se někdy podaří zcela nahradit leteckou přepravu, která má v tomto zatím navrch.

(Podle J. Mokříše: Hyperloop: Doprava blízké budoucnosti)

a) Doplně *i, í, y, ý, á, é* v koncovkách jmen.

Geocaching (čti „geokešing“) je hra na pomezí sportu a turistiky, při které se hledají ukryté schránky pomocí zeměpisných souřadnic. Skrytá schránka neboli poklad se nazývá cache (čti „keš“ nebo „keška“).

Jednou ze základních myšlenek geocachingu je umísťování keší na zajímavá místa. Jejich úkolem je přivést kačery do tajemných zákoutí, ať už v České republice nebo po celém světě. V popisu keše neboli listingu bývá vysvětleno, čím je místo zajímavé a proč právě zde byla tato keška založena. Často jsou keše ukryvány na velmi frekventovaných místech, kde i jejich nalezení může být velkou zábavou.

Zjednodušeně řečeno se jedná o hru, ve které někdo někam schová krabičku, do níž vloží logbook, tužku, případně další předměty. Poté publikuje informace o poloze této keše, aby jí další kačeři mohli nalézt. Všechno se odehrává na oficiálním webu této hry – www.geocaching.com. Na webu www.geocaching.com má každá keš svoji vlastní stránku, kde jsou zveřejněny informace, vedoucí k jejímu nalezení.

Cíl hry si každý kačer stanoví sám, nejčastěji ale jde o nalezení co možná největšího počtu keší. Někdo se zaměřuje na keše s vysokou obtížností, jiný například sbírá kešky v zahraničí.

(Podle www.kesky.cz)

2.2. Psaní i, í, y, ý v koncovkách sloves

Doplň *i, í, y, a* v koncovkách slovesných tvarů. Pravopis zdůvodni.

- f) Obě naše děti se alergizovaly. Jeli jsme boardovat na sjezdovku. Politici bonmotovali v televizní debatě. Městští strážníci botičkovali špatně zaparkovaná vozidla. Kdo z vaší rodiny nejčastěji brázdí po internetu? V poslední době se veškerá média značně bulvarizovala. Chlapci i děvčata po absolvování lyžařského výcviku úspěšně carvovali. Všichni psi, chování ve městech, musely být čipováni. Procedury počítače mohou být snadno deinstalovány a reinstalovány. Počítačovní experti doinstalovali všechny potřebné programy do nových notebooků.
- g) Babička s vnučkami o prázdninách džusovala ovoce. Teenageři méně volají, ale více textují. Jana i Jirka včera celé odpoledne chatovali. Mluvčí komunikovali názor většiny. Dnešní mladí by všichni nejraději manažovali a marketingovali. Policie medializovala případ kradených aut. Zaměstnanci firmy se mentorují navzájem. Členové hackerského gangu nabourali již stovky počítačů. Kulturní památky jsou na Seznamu světového dědictví nadprezentovány. Fotbalisté Teplic před týdnem vyautovali Spartu. Před každým náhledem jsme skener vyresetovali.
- h) Webové stránky obce byly minulý měsíc ve výstavbě, dnes už na ně zabrousí desítky uživatelů denně. Obě firmy zafinancovaly výstavbu nedalekého kruhového objezdu. Města zainventovala výstavbu nových domů. Včera jsme si s kamarády zaskejtovali v novém skateparku. Návštěvníci knihovny surfovali celý květen zadarmo. Celá třída si vyzkoušela práci s 3D modelem – otáčeli jsme jej, posouvali a zoomovali. Zorbovali jste na vodě, na travnatém kopci nebo na sněhu? V loňském roce byly na území České republiky zrecyklovány tři tisíce tun PET lahví.
- i) Do skupiny A byly naložovány některé slavné fotbalové kluby. Veronika a její bratr se nalogovali na chat současně. Členové expedice obatůžkovali na Sibiři tři čápy černé kvůli pozorování. Společnost Digital oddémonizovala počítač a přiblížila ho lidem. Obrázky se nedaly zavřít ani odkliknout myší. Na stánku budou odprezentovány nejnovější síťové technologie. Prochatovali spolu celé hodiny a zároveň prosurfovali

mnoho stránek. Trenéři prokaučovali zápas. Tento měsíc prowapovali všech 500 kB zdarma.

- j) Muzikanti doslova přeprodali největší sál v Praze. Chlapci i děvčata v hodině pracovních činností slámovali. Dvě slavné topmodelky spolumoderovaly večer. Fotbalisté na včerejším tréninku strečovali a vyklusávali. Nájemníci odmailovali odstoupení od smlouvy. Slavná moderátorská dvojice odkomentovala nejvíce přímých přenosů v historii, dokonce porotovala nejednu soutěž krásy. Ve zprávách museli z mravnostních důvodů vypípat komentář ruské tenistky. Zaměstnanci skiareálu dosněžovali sjezdovku. Žadatelé se předregistrovali do databáze. Moji rodiče zamlada pravidelně dýdžejovali v pražských klubech.

Doplň koncovky sloves ve tvaru přítomném a v příčestí minulém.

	tvar přítomný	příčestí minulé
hokejisté (strečovat)	strečují	strečovali
děti (snowboardovat)	snowboardují	snowboardovaly
notebooky (zamrznout)	zamrzají	zamrzly
rodiče (spoluuvádět)	spoluuvádějí	spoluuváděli
účastníci (zorbovat)	zorbují	zorbovali
firmy (investovat)	investují	investovaly
programy (instalovat se)	se instalují	se instalovaly

Doplň *i, í, y, a, á* v koncovkách slovesných tvarů. Pravopis zdůvodni.

Technologie ovlivňují již v podstatě všechna odvětví lidské činnosti. V poslední době se čím dál více prosazují také ve sportu. V tenise se už delší dobu používá Jestřábí oko, které dokáže určit, jestli byl míček zahraný do hřiště nebo do autu. Podobná technologie se začíná prosazovat i ve fotbale a třeba ani takový ping pong nestojí stranou.

Začalo to opakovanými záběry, které umožnily shlédnout klíčový moment zápasu (nejčastěji gól) vícekrát, později i zpomaleně. Obecně se dá říct, že moderní technologie mají divákům u obrazovek zjednodušit pohled na komplikované situace, případně je více vtáhnout do atmosféry. V NHL se jeden čas experimentovalo s barevným rozlišením přihrávky od střely –

za pukem se táhla jakási šmouha, která měnila barvu podle rychlosti samotného puku. Při přihrávce byla modrá, při střele červená. To se ukázalo, jako matoucí poměrně záhy, protože spousta gólů padala i „přihrávkami“. Dnes je možné, abychom si při sledování přenosu například vyslechl_ rozhovor mezi rozhodčími, případně se o přestávce podíval_ na rozbor zajímavých situací elektronickou tužkou.

Sportovní sudí nikdy neměli jednoduchou práci. Jejich rozhodování ovlivňuje výsledek hry a vždycky se najde někdo, kdo je s jejich výkonem nespokojen. V tenise se prosadilo již výše zmíněné Jestřábí oko, o kterém jsme psali. Následovalo nasazení stejné technologie i ve fotbale, kde se stává standardem. S posuzováním, zda byl hráč skutečně faulován, nebo se jedná spíše o skvělý herecký výkon, má pomoci nedávno představená novinka Toshiba. Systém bude komplexně analyzovat celý zápas a zároveň posuzovat fauly. Celá novinka je založena na umělé inteligenci, která se dokáže sama učit pomocí sledování zápasů. Výhodou je, že nejsou třeba drahé senzory – technologie si vystačí se záběry z kamer.

S nasazováním nejrůznějších „vychytávek“ přichází otázka, zda to neposkytuje nějakou zásadní výhodu nad soupeřem, který něčím takovým vybaven není. Je proto důležité, aby i sportovní svazy a asociace dohlížely na to, aby k něčemu takovému nedocházelo. Co dnes vypadá, jako hra, to může a pár let udělat z průměrného sportovce těžko porazitelného soupeře.

(Podle J. Mokříše: Sport: Moderní technologie zasahuje!)

Doplň *i, í, y, a, á* v koncovkách slovesných tvarů. Pravopis zdůvodni.

Benovi rodiče totiž společenský tanec milovali. Ben si občas říkal, že ho milují víc než jeho. V sobotu večer se v televizi vysílal pořad Tanec s hvězdami, kdy různé celebrity tančily v páru s profesionálními tanečníky. Táta s mámou ho ani jednou nevynechali. Kdyby u nich doma hořelo a máma si musela vybrat, jestli zachrání blýskavou zlatou stepovací botu, kterou kdysi nosil Flavio Flavioli (vypulírovaný opálený italský tanečník a donchuán, který vystupoval ve všech řadách tohoto televizního hitu), nebo své jediné dítě, Ben si myslel, že by si spíš vybrala tu botu. Dneska máma s tátou měli namířeno do Arény, aby Tanec s hvězdami viděli živě na pódiu.

Benova maminka pracovala v místním manikérském podniku jménem Gailin nehtový salon. Moc zákazníků tam nechodilo, a tak máma a ta druhá paní, co tam pracovala (jmenovala se, jak jinak, Gail), většinu dne strávily tím, že vylepšovaly nehty jedna druhé. Brousily je, čistily, upravovaly, promazávaly, vyrovnávaly, leštily, vyplňovaly, lakovaly, prodlužovaly a zdobily.

Celý den jedna druhé něco dělaly s nehty (ledaže v televizi dávali nějaký pořad s Flaviem Flaviolim). To znamenalo, že máma vždycky chodila domů s hrozně dlouhými barevnými prodlouženými nehty na rukou.

(Podle D. Williamse: Babička drsňačka)

2.3. Interpunkce

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Na světě žije přes 3500 druhů hadů. Obsadili pouště i deštné pralesy, žijí na povrchu i pod zemí, šplhají do korun stromů, plavou v řekách i v oceánu. Rozmanitému prostředí a odlišné kořisti se přizpůsobily i jejich oči. Mezinárodní skupina zoologů zkoumala, jaké geny utvářejí zrak 69 druhů hadů z celého světa. Ukázalo se, že v průběhu vývoje různých druhů prodělaly celou řadou mutací. Výsledkem je, že každý had vidí své okolí jinak.

Denní hadi loví za světla. V sítnici proto mají větší množství čípků, které umožňuje ostré vidění za dne. Výzkum ukázal, že jejich oči před slunečními paprsky chrání čočka, která nepropouští škodlivé ultrafialové záření. Navíc had vidí jasněji, protože čočka odfiltruje modrou složku světla. Had proto vidí podobně jako člověk, který si nasadil žluté brýle.

Hadi, kteří potřebují dobře vidět za šera nebo tmy, vidí podobně jako kočka v šedých odstínech. Jejich oči jsou stavěné tak, aby zachycovali co nejvíce světelného záření. Tomu odpovídají jejich čočky, kterými ultrafialové záření lehce prochází. Vědci ale zjistili, že filtr v čočce postrádají i někteří denní hadi – domnívají se, že jde o druhy, které nejsou závislé na ostrém vidění nebo žijí v zastíněném prostředí.

(Podle Z. Martinové: Očima hada – Tajemství hadích smyslů)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Youtuberka Weef je k nezastavení. Zatímco jiní youtubeři sedí u brambůrků, dolují z nich peníze a předstírají, že to vůbec, ale vůbec není skrytá reklama, Weef cestuje po světě. Sledujete-li její kanál Weef's World, neuniklo vám, že se právě teď nachází v Maroku a cestuje skrze Vysoký Atlas. Co k tomu říct jiného, než prostě: natankovat a vyrazit!

Youtuberů je hodně, ale svět je ještě větší než jejich počty; stačí se rozhlédnout po pár kontinentech a shledáte, že TenDavidMrazek surfuje v jihoafrickém Cape Townu.

Cestovatelský blog Expert Vagabond dal v nedávné době do kopy sedmnáct dalších kanálů na Youtube, které se věnují čistě tomu, jak co nejlouběji zahrábnout do balíčku chipsů a vytáhnout z nich co nejvíc peněz. Tedy, pardon, přeřekl jsem se! Ve skutečnosti jde o kanály, které se věnují čistě tomu, jak putovat po Zeměkouli a skládat jejím neuvěřitelným krásám počtu dokonalým stříhem. Samotný Expert Vagabond aktuálně tráví volný čas tím, že se v Mexiku cachtá mezi žraloky.

(Podle D. Šmída: YouTubeMag: 10 nejlepších cestovatelů (s jetpackem))

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Minecraft je geniálně jednoduchá hra, do které se zamiloval celý svět. Náplní hry je stavět z malých kostek svůj vlastní svět – jako hráč dolujete a vyrábíte předměty. V průběhu dolování zabíjíte potvory a stavíte svůj vlastní svět. Žijete v náhodně generovaném otevřeném herním světě kompletně složeného z kostiček a je na vás, co s nimi provedete. Každou kostičku lze těžít a transformovat do jiné kostičky nebo předmětu. Pracovat na svém světě lze pouze přes den, protože v noci na Vás budou útočit potvůrky.

Hra zprvu stála dolar, ale protože se tak moc chytila, zvedla se i cena na cca 20 dolarů. Hra se stále rozvíjí, takže o zábavu není nouze. Zajímavé je, že i přestože grafika vypadá jak z devadesátých let, nikomu to zřejmě nevádí. Jediný nedostatek hry je asi ten, že i přes primitivní grafiku je náročná na hardware počítače.

(Podle www.birknet.eu)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Stereotypy spojené s kempováním, jako drsné noci, provizorní toalety a štípání komárů, v poslední době nahrazuje nový styl "okouzlujícího" kempování nazývaný glamorous camping, zkráceně glamping. Nové trendové kempy rostou jako houby po dešti po celém světě a nemají problémy s nezájmem turistů, píše se na internetových stránkách TravelDailyNews.com.

Hlavním důvodem růstu popularity glampingu je, že spojuje tradiční kouzlo kempování, jako jsou noci pod hvězdami, s luxusem pohodlných postelí a stanů vybavených lépe než některé hotely. Perfektní spojení přírody a pohodlí tak láká stále více lidí k úniku z měst ke glampingu.

Pokud se rozhodnete pro dovolenou ve stylu glamping, určitě nebudete mít problém s nedostatečnou nabídkou míst či druhů ubytování. Mezi nejoblíbenější modely stanů patří mongolské jurty a prostá indiánská týpí.

Existuje však řada tajemných a nádherných obydlí k pronájmu, od romsko-cikánských karavanů po ekologické buňky vybavené plazmovou obrazovkou a stanicí pro iPod. Všechny tyto typy ubytování jsou zárukou skutečně nezapomenutelných zážitků.

Lákadlem kempování byla vždy krásná příroda v okolí. Kdo má strach, že je glamping připraví o tento krásný zážitek, tak si může být jist, že luxusní stany nemají vykompenzovat nedostatek krásné přírody v okolí. Glampy s luxusním ubytováním najdete po celém světě a nabízejí takové splnutí s nádhernou přírodou, o jakém si běžní výletníci mohou nechat jen zdát.

(Podle www.cestovani.lidovky.cz)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Náš jídelníček ovlivňuje to, jak se cítíme. Zdravé stravování může výrazně ovlivnit kvalitu života. Jak by ale měla zdravá strava vypadat? Co člověk to jiný názor. Ať už ale patříte mezi běžného strávnicka, který nepohrdne pořádným steakem, nebo jste vegetariáni či vitariáni, nikdy neuděláte chybu, když do jídelníčku zařadíte superpotravinu.

Superpotravinu jsou vysoce výkonné potraviny, které jsou plné koncentrovaných živin. Jedná se o rostlinné potraviny, ve kterých jsou obsaženy ve vysoké koncentraci živiny. Účinnost superpotravin objevili během uplynulých desetiletí vegani a vitariáni, kteří hledali optimální potraviny a přitom objevili chia semínka, acai, avokádo, kokosový ořech a mnohé další.

Mezi superpotravinu ale nepatří jen exotické rostliny, jsou mezi nimi i ty, které běžně rostou u nás. Jaké to jsou? Borůvky, špenát, lněná semínka, šípky nebo třeba vlašské ořechy. Superpotravinu jsou skvělou podporou pro naši imunitu. Tělu dodávají vitamíny, minerály, proteiny a další důležité látky. Naše tělo může tyto potraviny snadno přijímat a nejlépe zhodnotit. Často dokážou nahradit léky, o umělých potravinových doplncích ani nemluvě.

(Podle S. Špačkové: Co jsou to superpotravinu?)

Doplň uvozovky.

Kapustová polévka

„Ale s babičkou je děsná nuda,“ stěžoval si Ben. Byl studený listopadový páteční večer a on se jako obvykle otráveně válel na zadním sedadle rodinného auta. Zase už jeli k babičce, kde měl jako každý týden přespát do rána, a jemu se tam příšerně nechtělo. „Se všema starýma je nuda.“ „Takhle o babičce nemluv,“ napomenul ho nepřesvědčivě táta. Tlustým pupkem se přitom opíral o volant malého hnědého rodinného autíčka. „Já to tam nesnáším,“ protestoval Ben. „Telka jí nefunguje, pořád chce jenom hrát scrabble a smrdí kapustou!“

„No, musím uznat, že v tomhle má pravdu, babička vážně smrdí kapustou,“ souhlasila máma, která si ještě na poslední chvíli malovala rty konturou. „Pěkně děkuju za pomoc, ženo,“ zavrčel táta. „Moje matka je nanejvýš slabě cítit vařenou zeleninou.“ „Nemohl bych s vámi?“ prosil Ben. „Já miluju společný tanec,“ lhal. „Říká se tomu společenský tanec,“ opravil ho táta. „A nemiluješ ho. Říkal jsi, cituji: To bych radši snědl suchý z nosu, než koukal na tu kravinu.“

(Podle D. Williamse: Babička drsňačka)

Doplň uvozovky.

Pendolino

„Kluci, kdepak jste chodili?“ zeptala se jich doma babička.

„Byli jsme se podívat na Pendolino,“ odpověděl Adam.

„A jak vypadá?“ zeptala se babička.

„Takhle: Všššc!“ mávl rukou děda.

„Copak takhle vypadá vlak?“ podivila se babička.

„Budeš se divit, ale vypadá,“ odpověděl děda. „Jestli nám nevěříš, pojď se na něj podívat.“
A šli.

„Vy víte, v kolik hodin zase pojede?“ zeptala se cestou babička.

„Tak to nevíme,“ pokrčil rameny děda.

„Když to nevíte, musíme se zajít podívat na jízdní řád,“ řekla babička. A místo k nadezdu šli na vlakové nádraží Olomouc.

Přišli na nádraží a na nástupišti stálo Pendolino. Parádní modrý rychlovlak se stříbrným a žlutým pruhem. Měl sedm vozů a byl připravený k odjezdu.

„Vypadá jako dlouhatánské letadlo,“ obdivoval krásný vlak Adam.

„Taky trochu jako velryba. Podívej ten čumák,“ ukazoval děda.

„A taky jako vlak,“ přidala babička.

A najednou – všššc! Pendolino bylo pryč. Na nástupišti po něm zbyl jen pan výpravčí.

„S tím bych se chtěl svézt,“ povídá Adam.

„Já taky,“ přidal se děda.

„Tak se svezeme, kluci,“ řekla babička. „V neděli pojedeme Pendolinem na výlet do Prahy.“

„Júúú! A takhle rychle: Všššc!“ mávl rukou Adam.

(Podle J. Kahouna: O mašinkách)

2.4. Diktáty

Jak se hraje americký fotbal v Čechách

Jsme národ fotbalu a hokeje, ale v posledních letech se u nás daří taky americkému fotbalu. Na finále NFL se každoročně koukají miliony Čechů a to není vše. Zázemí, které tento sport u nás má, je na velmi dobré úrovni: aktuálně hraje 32 českých týmů.

Česká liga amerického fotbalu je nejvyšší soutěž amerického fotbalu na našem území a rozděluje se do čtyř divizí. Hraje se na 120 yardů dlouhém a 53.3 yardů širokém hřišti, které je rozděleno na 12 desetiyardových pásem. V koncových zónách hřiště naproti sobě stojí branky. Zápas je rozdělen na čtyři čtvrtiny a jedna čtvrtina se hraje 12 minut.

Americký fotbal je kontaktní sport, ve kterém není nouze o tvrdé střety. Tomu odpovídá výbava, která chrání zdraví hráčů. Skládá se z kotníkových kopaček, štrupen, speciálních kraťasů, které chrání kolena, boky, kostrč a stehna, speciálních chráničů ramen, dresu a helmy.

Americký fotbal v Čechách je dobrou příležitostí pro kohokoli, kdo si chce zkusit adrenalinový sport. Je přístupný pro jakoukoli výškovou nebo váhovou kategorii, takže místo se najde pro každého. Hlavní je týmový duch.

(Podle Š. Kulíka: Jak se hraje americký fotbal v Čechách)

Leonardo da Vinci inspiroval nový adrenalinový sport

Vynalézavost při hledání nových druhů zábavy zřejmě nezná mezí. Nový adrenalinový sport zorb, který vznikl na Novém Zélandu spočívá v tom, že si vlezete do velké průhledné koule

a spustíte se v ní ze svahu. Tvůrce tohoto vynálezu prý inspirovala známá kresba Leonarda da Vinci.

Zorb je velká nafukovací koule o průměru 3,2 metry vyrobená ze zvláštního průhledného PVC. Uvnitř je ještě jedna koule, do které si člověk vleze tunelem a zachytí se zde držadel. Pak už se stačí jen spustit z kopce a kutálet se až padesátikilometrovou rychlostí. Při cestě dolů můžete skrz průhledné stěny pozorovat svět, který se kolem vás valí.

Pokud zorbujete na vhodném místě probíhá vše naprosto bezpečně. Ideální je travnatý kopec, existují však i speciální zorby na sníh. Pokud najdete svah končící rybníkem či nádrží, můžete dojíždět i na vodní hladinu. Uvnitř této koule lze také po vodě chodit, aniž byste se namočili.

(Podle F. Janovského: Leonardo da Vinci inspiroval nový adrenalinový sport)

Polární záře z vesmíru

Ze Země vypadá polární záře jako barevné vlny na obloze, nejčastěji ve výškách kolem 100 km nad zemským povrchem. Vytváří ji magnetické pole Země spolu se slunečním větrem - proudem částic vyvržených Sluncem při slunečních erupcích.

Magnetické pole většinu částic odrazí, ale některé proniknou do atmosféry a putují směrem k magnetickým pólům Země. Srážkami částic s molekulami v atmosféře se uvolňuje energie v podobě viditelného světla. Kolizemi s molekulami kyslíku vzniká zelená záře. Srážky s dusíkem, kterého je v atmosféře méně, se projevují červeně až fialově.

(Podle Z. Martinové: Polární záře z vesmíru)

Veverky v ohrožení

Roztomilé veverky, které se nejen v českých lesích dočkaly zasloužené ochrany, jsou aktivní po celý rok, tedy i v zimě. Na zimu si dělají zásoby, přesto ale rády využijí lidské štědrosti. Přesto jsou v ohrožení.

Pokud se někomu zabydlí veverka na zahradě a lidé jí nijak neublíží a nepronásledují ji přílišnou pozorností, může tento chytrý hlodavec zdomácnět natolik, že se bez obav promenuje i v nejtěsnější blízkosti domu a jeho vybavení využívá pro své potřeby. Zahrada skýtá bohatou nabídku potravy, úkrytů i míst, která se hodí jako zásobárny na zimu. Majitelé musí být samozřejmě mimořádně tolerantní. Ale sledování veverky při práci je natolik zábavné, že jim všechny drobné škody vynahradí.

Zatímco u nás jsou veverky chráněné, ale v podstatě je ohrožují jen jejich přirození nepřátelé, což jsou především kuny a draví ptáci, na Britských ostrovech je situace jiná. Tam byla v šedesátých letech minulého století vysazena severoamerická veverka popelavá, která je větší a agresivnější, takže slabší veverku obecnou vytlačuje z jejich domovů. Mimo to má i odlišné potravní nároky. Okusuje kůru ze živých dospělých stromů, takže odumírají. Hned na jaře požírá květy a plody ještě před dozráním, veverky obecné proto v létě a na podzim hladovějí.

(Podle Z. Martinové: Veverky v ohrožení)

2.5. Slovní zásoba

Doplň do tabulky původní, nebo naopak v současné době užívané počestěné podoby přejatých anglicismů.

PŮVODNÍ	POČESTĚNÁ	PŮVODNÍ	POČESTĚNÁ
barter	bártr	image	imidž
bodyguard	bodygárd	paperback	pejprbek
booklet	buklet	sandwich	sendvič
briefing	brífink	showparty	šoupárty
businessman	byznysmen	speaker	spíkr
dealer	dýler	sretching	strečink
discaunt	diskont	talkshow	tókšou
feature	fíčr	thriller	triler
gentleman	džentlmen	toast	toust

3. Reflexe

V rámci teoretické části byla rovněž zpracována příprava na dvě vyučovací hodiny využívající některá z vytvořených cvičení, která byla použita ve výuce autorkou práce během pedagogické praxe. Příprava je umístěna na konci diplomové práce jako příloha č. 2. Tento plán byl realizován v rámci dvouhodinové výuky českého jazyka v devátém ročníku. Tématem hodiny bylo jednak opakování skladebního pravopisu, jednak slova cizího původu. Vzhledem k tomu, že cvičení byla vytvořena s využitím současné slovní zásoby, bylo této skutečnosti využito i ve výuce. Byla vybrána dvě cvičení na doplnění čárek ve větách a jedno na doplnění uvozovek do přímě řeči.

Nejprve byla zopakována základní pravidla pro použití čárek ve větě jednoduché i souvětí a pro přímou řeč. Žákům se líbilo, že byli rozlosováni do skupin a mohli tak pracovat s různými spolužáky. Společnými silami jsme pravidla zopakovali. Některým žákům toto nečinilo potíže, jiní naopak ukázali, že mají ve znalostech tohoto učiva jisté mezery. Bylo tedy velmi přínosné před započítím vypracovávání cvičení teorii zopakovat. Při vyhledávání významu slov byli žáci velmi aktivní a do hledání zapálení. Předháněli se, kdo najde daný význam dřív a bude ho moct zapsat na tabuli.

Při vypracovávání cvičení žákům zjevně nevadilo, že jde o cvičení pravopisná. Byli více zaujati tématy cvičení. Vzhledem k tomu, že jsme měli k dispozici dvě na sebe navazující vyučovací hodiny, času jsme měli dost, abychom stihli všechny naplánované aktivity a žáci mohli cvičení v klidu vypracovat. Na závěr byl i prostor pro diskuzi. Žáci diskutovali ve dvojicích, aby mohl každý vyjádřit svůj názor a neostýchal se před celou třídou. Ohlasy a názory žáků byly převážně pozitivní.

Nelze zhodnotit, ve kterých jevech žáci nejčastěji chybovali, jelikož učitel cvičení žákům individuálně neopravoval, ale můžeme s jistotou říci, že pro žáky bylo obtížnější cvičení na doplnění uvozovek. Čárky ve větách nečinili dětem, až na výjimky, potíže.

Atmosféra během obou vyučovacích hodin byla příjemná, pracovní. Celkem bylo ve třídě 23 žáků. Lze konstatovat, že výukové cíle i očekávání autorky práce byly splněny. Výběr cvičení vzhledem k motivaci a zajímavosti pro žáky byl velmi podařený. Cvičení žáky zaujala a upoutala. Výuku hodnotím jako povedenou.

Posledním úkolem bylo, aby žáci napsali krátkou reflexi (zhodnocení) vyučovacích hodin. Reakce byly kladné, víceméně se shodovaly. Některé, stylisticky upravené, uvádíme níže:

- „*Nikdy by mě nenapadlo, že budu v češtině vyplňovat cvičení o youtuberech.*“

- *„Cvičení byla dobrá, lepší než v učebnici. Dozvěděla jsem se, co je to glamping.“*
- *„Poprvé jsem vyhledávala význam slov ve slovníku a docela mě to bavilo.“*
- *„Rád soutěžím, chtěl jsem vyhledat slova co nejrychleji, abych je mohl napsat na tabuli.“*
- *„Takovou češtinu bych si klidně zopakovala, nebyla to nuda, bylo to učení zábavnou formou.“*
- *„Bylo fajn, že hodina byla jak poučná, tak zábavná. Bylo to jiné než obvykle.“*
- *„Podle mě byla cvičení dobře vybraná, aby se nám líbila.“*

Závěr

V diplomové práci s názvem Tvorba pravopisných cvičení s využitím současné slovní zásoby jsme se zaměřili na možnost využití současného lexika k vytvoření pravopisných cvičení pro žáky druhého stupně základních škol. Pro usnadnění práce s vypracováním jednotlivých cvičení bylo v rámci práce vytvořeno rovněž řešení ke každému úkolu.

Práci jsme rozdělili na dvě části – praktickou a teoretickou. V rámci teoretické části jsme zpracovali dvě kapitoly. První kapitola pojednává o českém pravopise. Uvedli jsme definici pravopisu, jeho stručný vývoj i význam a cíl pravopisného učiva. Neopomenuli jsme ani problematiku prověřování a hodnocení pravopisu učitelem českého jazyka včetně práce s dětmi s dysortografií. Věnovali jsme se rovněž pohledu Zdeňka Topila na znalost pravopisu současných žáků, a v této souvislosti jsme uvedli dva zajímavé výzkumy pravopisu, které byly realizovány v České republice a demonstrují znalost pravopisu současných mladých lidí.

Ve druhé kapitole teoretické části jsme se zabývali českou slovní zásobou a slovtvorbou. Zvýšenou pozornost jsme věnovali současnému stavu přejímání cizích slov do slovní zásoby českého jazyka. Nejprve jsme terminologicky vymezili přejímky, následně jsme se zaměřili na jejich formální adaptaci, konkrétně na adaptaci pravopisnou a slovtvornou, což se jeví jako vhodné a užitečné vzhledem k tématu diplomové práce. Na závěr této kapitoly jsme uvedli jazykové hodnocení přejímek.

Praktická část byla věnována tvorbě pravopisných cvičení. Uvedená cvičení byla vytvořena a zveřejněna jen v rámci této práce. Cvičení jsou zaměřena na pravopis *i, í, y, ý* v koncovkách podstatných a přídavných jmen, v koncovkách sloves a interpunkci. Připravili jsme i několik diktátů a jedno cvičení na rozvoj slovní zásoby v oblasti slov cizího původu, které bylo přejato z publikace *Trénink v českém jazyce pro základní školy*. Vzhledem k zaměření a rozsahu diplomové práce nebylo využito všech pravopisných jevů, např. tvorba cvičení zaměřených na pravopis *s/se/z/ze* či pravopis *u/ů/ú* by byla značně komplikovaná.

K vytváření cvičení jsme využili současnou slovní zásobu, což znamená, že jejich tematické zaměření je blízké dnešním žákům a mělo by pro ně být jednak zajímavé a poutavé, jednak motivující. Praktické využití spatřujeme v použití v hodinách českého jazyka jako nevhodného procvičování pravopisných jevů. Nevylučujeme však ani domácí využití. U jednotlivých cvičení neuvádíme věkovou kategorii ani ročník, toto necháváme v kompetenci učitele. Záleží na tom, který pravopisný jev chce učitel procvičit, či jaký typ cvičení pro svůj plán hodiny potřebuje. Všechna cvičení však byla vytvářena pro žáky druhého stupně základní

školy. Pokud je potřeba opakování učiva základní školy i na škole střední, můžeme doporučit tato cvičení i pro středoškolské studenty.

Po vypracování cvičení je možno s nimi dále pracovat a použít je také při osvojování učiva o české slovní zásobě a jejím obohacování, zejména přejímání slov z jiných jazyků. Pedagog by měl počítat s tím, že žáci nebudou znát význam všech slov. V tomto případě navrhujeme umožnit žákům práci se slovníky neologismů a/nebo slovníky cizích slov, což může být pro žáky velmi zajímavé zpestření hodiny. Navržená cvičení však mohou být rovněž inspirací pro učitele k tvorbě svých vlastních pravopisných cvičení s využitím současné slovní zásoby.

Cíl práce – vytvořit pravopisná cvičení s využitím současné slovní zásoby – byl splněn. Navíc byla vytvořena příprava na dvě vyučovací hodiny, která je uvedena jako příloha č. 2 na konci práce. Tato příprava byla realizována ve výuce v rámci pedagogické praxe autorky diplomové práce. Její reflexi předkládáme na závěr teoretické části. Učitelé českého jazyka mohou tuto přípravu využít pro svou výuku, anebo se jí jen inspirovat při vytváření své vlastní přípravy. Předložený plán počítá se dvěma vyučovacími hodinami, je však možné jej zkrátit a použít jen v rámci jedné vyučovací hodiny.

Seznam zdrojů

Odborná literatura

BLAŽEK, Š. *Psaní i, í, y, ý, aneb, Jak na ně: přehled učiva, doplňovací cvičení, diktáty*. 2. vydání. Brno: Nová škola, 2011. 48 s. ISBN 978-80-7289-355-3.

BRABCOVÁ, R. *Pravopis a tvarosloví: v čem často chybujeme*. Dobřichovice: KAVA-PECH, 2010. 88 s. ISBN 978-80-87169-17-9.

ČECHOVÁ M., STYBLÍK V. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. 2. vydání. Praha: SPN, 1998. 264 s. ISBN 80-85937-47-6.

ČERMÁK, F. *Lexikon a sémantika*. 1. vydání. Praha: Lidové noviny, 2010. 357 s. ISBN 978-80-7422-020-3.

DOBRÍK, Z. *Jazyky v kontaktech (anglicizmy a jiné slova cudzieho pôvodu v nemčine a slovenčine)*. 1. vydání. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2007. 164 s. ISBN 978-80-8083-400-5.

DUDKOVÁ, J. *Úroveň znalostí pravopisu žáků 5. ročníku ZŠ*. Olomouc, 2013. 93 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Marie Zouharová.

FILIPEC, J. *Teorie a praxe jednojazyčného slovníku výkladového*. In: *Manuál lexikografie*. Ed. František Čermák, Eva Blatná. 1. vydání. Praha: Nakladatelství H&H, 1995. 283 s. ISBN 80-85787-23-7.

HAUSER, P. *Didaktika českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 137 s. ISBN 978-80-210-4244-5.

HLAVÁČOVÁ, E. *Český pravopis: s přehledem mluvnických a pravopisných pravidel, souhrnnými cvičeními, diktáty a klíčem*. Benešov: Plug, 2010. 111 s. ISBN 978-80-7274-992-8.

HÖFLEROVÁ, E. a kol. *Trénink v českém jazyce pro základní školy*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2006. 58 s. ISBN 80-7368-241-9.

HRADILOVÁ, D. Funkční stratifikace češtiny z lexikologického hlediska. In: *Dynamika českého lexika a lexikologie*. Studie k moderní mluvnici češtiny 4. Kap. V. Ed. Michaela Martinková, Oldřich Uličný. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. 95 -104 s. ISBN 978-80-244-3622-7.

HUBÁČEK, J. a kol. *Čeština pro učitele*. 1. vydání. Opava: Optys, 1996. 303 s. ISBN 978-80-86041-37-7.

HUBÁČEK, J. a kol. *Čeština pro učitele*. 4. vydání. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2010. 375 s. ISBN 978-80-86041-37-7.

JANOVEC, L. Neologie. In: *Dynamika českého lexika a lexikologie*. Studie k moderní mluvnici češtiny 4. Kap. VI. Ed. Michaela Martinková, Oldřich Uličný. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. 105 - 130 s. ISBN 978-80-244-3622-7.

JANOVEC, L. Slovní zásoba nezná hranic - některé problémy internacionalizace ve slovní zásobě. In: *Podzwonne dla granic*. Ed. Jaroslav Lipowski, Dorota Żygadło-Czopnik. 1. vydání. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. 273 – 78 s. ISBN 978-83-229-3083-0.

KROBOTOVÁ, M., JODASOVÁ, H. *Základy českého pravopisu a pravopisná cvičení*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 96 s. ISBN 80-244-0511-3.

MARTINCOVÁ, O. a kol. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů 1*. 1. vydání. Praha: Academia, 1998. 356 s. ISBN 80-200-0640-0.

MARTINCOVÁ, O. a kol. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů 2*. 1. vydání. Praha: Academia, 2004. 568 s. ISBN 80-200-1168-4.

PALKOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1994. 366 s. ISBN 80-7066-843-1.

SVOBODOVÁ, D. *Průvodce českou slovní zásobou*. 1. vydání. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2006. 121 s. ISBN 80-86041-34-4.

SVOBODOVÁ, D. Současný stav internacionalizace lexika. In: *Dynamika českého lexika a lexikologie*. Studie k moderní mluvnici češtiny 4. Kap. VII. Ed. Michaela Martinková, Oldřich Uličný. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. 131 - 152 s. ISBN 978-80-244-3622-7.

SVOBODOVÁ, I. Úskalí českého pravopisu. In: *Čeština jak ji znáte i neznáte*. Ed. Světlá Čmejrková a kol. 1. vydání. Praha: Academia, 1996. 135 – 138 s. ISBN 80-200-0589-7.

ŠTĚRBOVÁ, L. Děti se specifickými poruchami učení a jejich integrace. In: *Didaktické studie I: kapitoly z moderní didaktiky českého jazyka*. Ed. Eva Hájková. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2004. 21 – 34 s. ISBN 80-7290-197-4.

TOPIL, Z. *Zatracená čeština: jak (se) naučit pravopisu*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2013. 85 s. ISBN 978-80-7311-140-3.

ULIČNÝ, O. K teorii českého pravopisu. In: *K české fonetice a pravopisu*. Studie k moderní mluvnici češtiny 5. Kap. VI. Ed. Oldřich Uličný, Martin Prošek. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. 119-121 s. ISBN 978-80-244-3526-8.

ULIČNÝ, O. K fonologickým rysům českého pravopisu. In: *K české fonetice a pravopisu*. Studie k moderní mluvnici češtiny 5. Kap. VIII. Ed. Oldřich Uličný, Martin Prošek. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. 139-143 s. ISBN 978-80-244-3526-8.

VACHEK, J. Český pravopis a struktura češtiny. *Listy filologické*. 1933, 60, 287 – 319 s. ISSN není uvedeno.

Beletrie

HŮLOVÁ, P. *Umělohmotný třípokoj*. 1. vydání. Praha: Torst, 2006. 152 s. ISBN 80-7215-287-4.

KAHOUN, J. *O mašinkách: pohádky na kolejích*. 2. vydání. Praha: Albatros: 2012. 65 s. ISBN 978-80-00-03015-9.

WILLIAMS, D. *Babička drsňačka*. 1. vydání. Praha: Argo, 2012. 250 s. ISBN 978-80-257-0713-5.

Internetové zdroje

Co je hra Minecraft? *Birknet* [online]. 2012 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.birknet.eu/node/co-je-hra-minecraft/>.

Co je to Geocaching? *CZ GEOCACHING* [online]. 2017 [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://kesky.cz/zaciname-s-geocachingem/co-je-to-geocaching/>.

Glamping znamená kempování pro náročné. *Lidovky* [online]. 2011 [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: http://cestovani.lidovky.cz/glamping-znamená-kempovani-pro-narocne-d9n-/aktuality.aspx?c=A110826_123303_aktuality_glu.

HLADKÁ, Z. Pravopis v současné korespondenci mladých lidí (na materiálu tradičních dopisů, e-mailů a SMS). *Naše řeč* [online]. 2006, 89 (2), 73 – 88 s. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7880>.

HRADILOVÁ, D. Postoje mládeže k současné pravopisné normě. [online]. 2010, 1 – 7 s. [cit. 2017-03-19]. Dostupné z <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2010/hradilova-darina.pdf>.

JANOVSKÝ, F. Leonardo da Vinci inspiroval nový adrenalinový sport. *Abc* [online]. 2002 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava/3335/leonardo-da-vinci-inspiroval-novy-adrenalinovy-sport.html>.

KULÍK, Š. Jak se hraje americký fotbal v Čechách. *Abc* [online]. 2016 [cit. 2017-03-05]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava/18962/jak-se-hraje-americky-fotbal-v-cechach.html>.

MARTINOVÁ, Z. Andulky a gramatika: Větný rozbor pro papoušky. *Abc* [online]. 2016, (22) [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-priroda/20979/andulky-a-gramatika-vetny-rozbor-pro-papousky.html>.

MARTINOVÁ, Z. Očima hada: Tajemství hadích smyslů. *Abc* [online]. 2016, (24) [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-priroda/21054/ocima-hada-tajemstvi-hadich-smyslu.html>.

MARTINOVÁ, Z. Polární záře z vesmíru. *Abc* [online]. 2017, (3) [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-priroda/21240/polarni-zare-z-vesmiru.html>.

MARTINOVÁ, Z. Veverky v ohrožení. *Abc* [online]. 2017 [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-priroda/21216/veverky-v-ohrozeni.html>.

MOKŘÍŠ, J. Hyperloop: Doprava blízké budoucnosti. *Abc* [online]. 2017 [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-technika/21170/hyperloop-doprava-blizke-budoucnosti.html>.

MOKŘÍŠ, J. Sport: Moderní technologie zasahuje!. *Abc* [online]. 2017 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava/21250/sport-moderni-technologie-zasahuje.html>.

STRATILÍK, O. Jen dvě kola - Měštští vetřelci útočí. *Abc* [online]. 2009, (11) [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava/9029/jen-dve-kola-meststi-vetrelci-utoci.html>.

ŠMÍD, D. YouTubeMag: 10 nejlepších cestovatelů (s jetpackem). *Abc*. [online]. 2017 [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava-youtuberi/21053/youtubemag-10-nejlepsich-cestovatelu-s-jetpackem.html>.

ŠPAČKOVÁ, S. Co jsou to superpotravin? *Jak žít zdravě: Jídlo a výživa* [online]. 2015 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.jak-zit-zdrave.cz/co-jsou-to-superpotravin/>.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Jednotlivé případy vykazující nejvyšší míru pochybení

Tabulka č. 2 Chybovost v typových blocích ortografických jevů

Seznam příloh

Příloha č. 1 Návrh tabulky ke cvičením

Příloha č. 2 Příprava na vyučovací hodiny

Příloha č. 2 Příprava na vyučovací hodiny

Předmět: Český jazyk (mluvnice)

Třída: 9. B

Počet hodin: 2

Téma: Pravopis skladební – interpunkce (opakování), učivo o slovní zásobě - slova cizího původu

Pomůcky: Pracovní list se cvičeními, tabule, křídly, lístečky se jmény žáků

Struktura a organizace vyučovací hodiny:

1. Úvod

- Organizace, seznámení žáků s plánem a tématem hodiny.

2. Hlavní část

- Nejprve jsou žáci formou losování rozděleni do skupin po třech (až čtyřech).
- Každá skupina dostane 5 minut na zopakování a písemné poznačení pravidel pro psaní čárek ve větě jednoduché a souvětí.
- Následně myšlenky žáků – správná pravidla – poznačíme na tabuli (koriguje vyučující).
- Poté uděláme nové rozlosování a opakujeme stejný úkol, tentokrát s pravidly psaní přímé řeči (uvozovky). Následně opět zapíšeme na tabuli. V případě přímé řeči uvedeme i praktické příklady a vzorové věty napíšeme na tabuli, aby měli žáci vizuální oporu při vypracovávání následujících cvičení.
- Žáci se vrátí na místo a každý dostane pracovní list se třemi cvičeními (viz. níže).
- První dvě jsou na doplňování čárek. Než žáci začnou doplňovat, mají potrhout všechna slova, u kterých neznají význam. Následně slova nadiktují učitel a ten je zapíše na tabuli. Pokud někdo ze třídy význam slova zná, jde a zapíše jej na tabuli. U zbylých slov musí žáci význam vyhledat ve Slovnících cizích slov a Slovnících neologismů, které dostanou k dispozici. Jakmile žák najde význam některého slova z tabule, jde a význam ke slovu napíše. Pokud některá slova žáci nedohledají, význam objasní učitel.
- Následuje doplnění čárek do obou cvičení. Žáci pracují nejprve ve dvojicích a poté proběhne společná kontrola i se zdůvodněním.
- Stejný postup opakujeme i se cvičením na doplnění uvozovek. V tomto případě nebude potřeba vysvětlovat tolik slov.

3. Závěr

- Zhodnocení hodiny formou diskuze ve dvojicích: 1. Co se vám na dnešní hodině líbilo/nelíbilo?
2. Co vás zaujalo a co vás bavilo?
3. Co nového jste se dozvěděli a naučili?
4. Chtěli byste takovouto hodinu ještě někdy zopakovat?
- Žáci napíší učiteli krátkou reflexi (zhodnocení) hodiny, může být anonymní.

Použitá cvičení:

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Youtuberka Weef je k nezastavení. Zatímco jiní youtubeři sedí u brambůrků dolují z nich peníze a předstírají že to vůbec ale vůbec není skrytá reklama Weef cestuje po světě. Sledujete-li její kanál Weef's World neuniklo vám že se právě teď nachází v Maroku a cestuje skrze Vysoký Atlas. Co k tomu říct jiného než prostě: natankovat a vyrazit!

Youtuberů je hodně ale svět je ještě větší než jejich počty; stačí se rozhlédnout po pár kontinentech a shledáte že TenDavidMrazek surfuje v jihoafrickém Cape Townu.

Cestovatelský blog Expert Vagabond dal v nedávné době do kopy sedmnáct dalších kanálů na Youtube které se věnují čistě tomu jak co nejlouběji zahrábnout do balíčku chipsů a vytáhnout z nich co nejvíc peněz. Tedy pardon přeřekl jsem se! Ve skutečnosti jde o kanály které se věnují čistě tomu jak putovat po Zeměkouli a skládat jejím neuvěřitelným krásám počtu dokonalým stříhem. Samotný Expert Vagabond aktuálně tráví volný čas tím že se v Mexiku cachtá mezi žraloky.

(Podle D. Šmída: YouTubeMag: 10 nejlepších cestovatelů (s jetpackem)

Doplň čárky a pravopis zdůvodni.

Stereotypy spojené s kempováním jako drsné noci provizorní toalety a štípání komárů v poslední době nahrazuje nový styl "okouzlujícího" kempování nazývaný glamorous camping zkráceně glamping. Nové trendové kempy rostou jako houby po dešti po celém světě a nemají problémy s nezájmem turistů.

Hlavním důvodem růstu popularity glampingu je že spojuje tradiční kouzlo kempování jako jsou noci pod hvězdami s luxusem pohodlných postelí a stanů vybavených lépe než některé hotely. Perfektní spojení přírody a pohodlí tak láká stále více lidí k úniku z měst ke glampingu.

Pokud se rozhodnete pro dovolenou ve stylu glamping určitě nebudete mít problém s nedostatečnou nabídkou míst či druhů ubytování. Mezi nejoblíbenější modely stanů patří mongolské jurty a prostá indiánská týpí.

Existuje však řada tajemných a nádherných obydlí k pronájmu od romsko-cikánských karavanů po ekologické buňky vybavené plazmovou obrazovkou a stanicí pro iPod. Všechny tyto typy ubytování jsou zárukou skutečně nezapomenutelných zážitků.

Lákadlem kempování byla vždy krásná příroda v okolí. Kdo má strach že je glamping připraví o tento krásný zážitek tak si může být jist, že luxusní stany nemají vykompenzovat nedostatek krásné přírody v okolí. Glampy s luxusním ubytováním najdete po celém světě a nabízejí takové splynutí s nádhernou přírodou o jakém si běžní výletníci mohou nechat jen zdát.

(Podle www.cestovani.lidovky.cz)

Doplň uvozovky.

Kapustová polévka

Ale s babičkou je děsná nuda, stěžoval si Ben. Byl studený listopadový páteční večer a on se jako obvykle otráveně válel na zadním sedadle rodinného auta. Zase už jeli k babičce, kde měl jako každý týden přespat do rána, a jemu se tam příšerně nechtělo. Se všema starýma je nuda. Takhle o babičce nemluv, napomenul ho nepřesvědčivě táta. Tlustým pupkem se přitom opíral o volant malého hnědého rodinného autíčka. Já to tam nesnáším, protestoval Ben. Telka jí nefunguje, pořád chce jenom hrát scrabble a smrdí kapustou!

No, musím uznat, že v tomhle má pravdu, babička vážně smrdí kapustou, souhlasila máma, která si ještě na poslední chvíli malovala rty konturou. Pěkně děkuju za pomoc, ženo, zavrčel táta. Moje matka je nanejvýš slabě cítit vařenou zeleninou. Nemohl bych s vámi? prosil Ben. Já miluju společný tanec, lhal. Říká se tomu společenský tanec, opravil ho táta. A nemiluješ ho. Říkal jsi, cituji: To bych radši snědl suchý z nosu, než koukal na tu kravinu.

(Podle D. Williamse: Babička drsňačka)

Výukové cíle:

Žák vysvětlí pravidla pro psaní čárek ve větě jednoduché i souvětí.

Žák vysvětlí pravidla pro psaní přímé řeči (uvozovek).

Žák aplikuje pravidla pro psaní čárek ve větě jednoduché i souvětí.

Žák aplikuje pravidla pro psaní uvozovek.

Žák zdůvodní použití těchto pravidel na vybraných příkladech.

Žák vyhledá význam slov cizího původu v daných slovnících.

Metody:

Na základě aktivit žáka: informačně receptivní, reproduktivní.

Metoda slovní: monologická, dialogická.

Metoda práce s textem.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Pavlína Vitásková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Tvorba pravopisných cvičení s využitím současné slovní zásoby
Název v angličtině:	Creation of Grammar Exercises Using Contemporary Vocabulary
Anotace práce:	Diplomová práce prezentuje pravopisná cvičení, která byla vytvořena s využitím současné slovní zásoby. Cvičení jsou určena pro žáky druhého stupně základní školy, ale i středoškolské studenty. K vytvořeným cvičením je uvedeno i řešení.
Klíčová slova:	Pravopis, pravopisná cvičení, česká slovní zásoba, současná slovní zásoba.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis presents grammar exercises created by using contemporary vocabulary. The exercises are suitable for both lower-secondary school pupils and secondary school students. The solution of the exercises was created as well.
Klíčová slova v angličtině:	Grammar (orthography), grammar exercises, Czech vocabulary, contemporary vocabulary.
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	94 s. (5 s. příloh)
Jazyk práce:	čeština